

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DİPLOMASİDE ALAN GENİŞLEMESİ: DİJİTAL DİPLOMASİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yücel BAŞTAN

Tez Danışmanları
Doç. Dr. Soner KARAGÜL
Yrd. Doç. Dr. İbrahim ARSLAN

Çanakkale – 2016

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Diplomaside Alan Genişlemesi: Dijital Diploması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

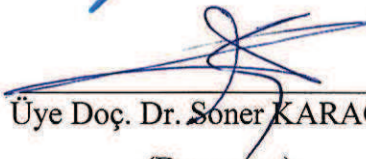
31/05/2016

Yücel BAŞTAN



Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Yücel BAŞTAN' a ait "**Diplomaside Alan Genişlemesi: Dijital Diplomasi**" adlı çalışma,
jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.


Üye Prof. Dr. Yücel ACER


Üye Doç. Dr. Soner KARAGÜL
(Danışman)


Üye Yrd. Doç. Dr. Gürol BABA

Tez No : 10111295
Tez Savunma Tarihi : 27.05.2016

ONAY


Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

03.06.2016

ÖZET

Diplomaside Alan Genişlemesi: Dijital Diplomasi

Savaşın en büyük alternatifi olan diplomasi kullanımının önemi geçmişten günümüze artmıştır. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ardından diplomasiin önemi büyük devletlerce de kabul edilmiş ve kurulan uluslararası örgütlerle devletlerarasında diplomasi yapımı teşvik edilmiştir. Uluslararası sistemde artan aktör sayısı, diplomasi yapımını teşvik eden bir başka unsurdur.

Günümüzde savaşın maddi ve psikolojik maliyetinin büyüklüğü, devletlerin çıkarlarını korumak ve artırmak için etkin diplomasi kanalları kullanmaya yöneltmektedir. Bu durumda devletler müzakere masalarında ellerini güçlendirecek her unsuru devreye sokmak için dış politikalarında etkili çalışmalar yapmaktadır. Bu sebeple yumuşak güç ve yumuşak gücün sahadaki yansıması olan kamu diplomasisi devletlerin sıklıkla kullandığı bir faaliyet alanı olmaktadır.

Son yıllarda küreselleşme ile uluslararası sistemde yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Artan ulaşım ve iletişim kanalları, devletleri her alanda etkilediği gibi, diplomasi alanında da etkilemektedir. Devletlerin internet kanallarını kullanarak diplomatik faaliyetlerini gerçekleştirmesi olarak adlandırabileceğimiz dijital diplomasi kamu diplomasisini daha etkin kullanmak isteyen devletler için bir fırsat yaratmaktadır. Artan sosyal medya kullanımı ile devletler kamu diplomasisini sosyal medya üzerinden kullanmaya itmiştir. Diplomasinin ve kamu diplomasisinin artan önemi ile birlikte dijital diplomasiin sahada ki avantajları bu diplomasiin yakın zamanda daha fazla devlet tarafından kullanılacağını göstermektedir.

Çalışmada geçmişten günümüze diplomasiin nasıl evrildiğine değinilmiş ve günümüzde internet ve sosyal medyanın devletler tarafından nasıl dış politika aracı olarak kullanıldığı somut örneklerle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Dijital Diplomasi, Kamu Diplomasisi, Dış Politika, Sosyal Medya

ABSTRACT

Extension of Scope in Diplomacy: Digital Diplomacy

The importance of the usage of diplomacy which is the greatest alternative of the war has increased from past to now. especially, after the world wars I. and II., the importance of diplomacy is also accepted by the great powers, and it is encouraged to have diplomacy between all powers by the help of international organizations. Increasing number of the actors in international system is another component to encourage the diplomacy.

The mass of material and psychological cost of the wars today leads to use efficient diplomacy channels to save and increase the states' profits. In this position, states do efficient works on their foreign policies to enrich them on negotiations. For this reason, soft powers and public diplomacy, the reflection of soft powers on the area, are scenes that states often use.

Recent years, structural changes happened in international system with globalization system. Increasing transportation and communication channels effects states in diplomacy as well in all fields. Digital diplomacy that we can name it as the states carry out their diplomatic activities by using the internet channels, creates an opportunity for the states which want to use public diplomacy more efficiently. The increasing importance of diplomacy and public diplomacy with the advantages of digital diplomacy on area show that this diplomacy will be used by many more states soon.

In this work, it is mentioned that how diplomacy has been evolved from past to now and today it is clarified with concrete examples how internet and social network are used as the means of foreign policy by the states.

Key Words: Diplomacy, Digital Diplomacy, Public Diplomacy, Social Media, Foreign Policy

ÖNSÖZ

Günümüzde büyük bir teknolojik devrimin içinde yaşamaktayız. Küreselleşmenin getirdiği hıza bireyler ve devletler ayak uydurmakta güçlük çekmektedir. Tarihin hızlı aktığı, gündemlerin hızla değiştiği bulunduğumuz çağ içinde devletlerin yenilikleri takip etmesi ve bunları yönlendirmesi oldukça güç. Bunları yapabilen devletler dünya politikasında güçlü konumunu sürdürürken, bu beceriye sahip olamayan devletlerin küresel ya da bölgesel güç olma iddiaları yüzeysel kalmaktadır.

Bu noktada devletlerin güç dönüştürme kapasitesi önem kazanmaktadır. Yeniliklikleri hızla eskidiği dünya da yenilik oluşturmak ve bu yenilikleri takip edebilmek için insan potansiyeli oldukça önemlidir. Toplumun her katmanını alanında yetkin insanların oluşturduğu devletler Dünya politikasında etkin olma kapasitesine sahiptir. Bu noktada ekonomi ve ekonomik temelli teknik bilimler ile mühendislik gibi alanlar gelişmekte olan ülkeler ön plana çıkmasına rağmen sosyal bilimler gibi diğer alanlar ülkenin zihinsel potansiyelini oluşturma ve bu potansiyeli harekete geçirme kabiliyetini oluşturma açısından önemlidir.

Dijital Diplomasi, günümüzde bir çok devlet tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ülkemizin bu alanda stratejik bir çalışmaya başlamamış olması maalesef büyük bir kayıptır. Bu noktada aşağıda sunulan çalışmanın, farkındalık yaratması ülkemizin güç dönüştürme ve dünya da etkili olma yeteneğini geliştirilmesini umut ediyorum. Yüksek lisans çalışmalarım boyunca her daim yönlendirici olarak yanımda bulunan danışman hocam Doç.Dr. Soner KARAGÜL'e ve tezime verdiği katkı nedeniyle Yrd.Doç.Dr. İbrahim Arslan'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca dersinde yaptığım sunumlarla benim bu alana yönelmeye katkısı bulunan Yrd.Doç.Dr. Gürol BABA'ya ve özellikle tez dönemim boyunca beni her alanda destekleyen Prof.Dr.Yücel ACER'e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca beni her şekilde destekleyen ve her türlü fedakarlığa katlanan aileme sonsuz şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yücel BAŞTAN

ÇANAKKALE 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
TABLOLAR	ix
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1 Diplomasi Kavramı.....	6
1.2 Dış Politika Kavramı.....	8
1.3 Diplomasi ve Dış Politika İlişkisi.....	10
1.4 Diplomasinin Mekansal Boyutu.....	16
1.5 Neoliberalizm ve Dış Politika.....	18
1.5.1 Devlet.....	20
1.5.2 Çok Uluslu Şirketler.....	21
1.5.3 Hükümetler Arası Örgütler.....	25
1.5.4 Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler.....	26
1.5.5 Birey.....	29
1.6 Dijital Devrim Sonrası Yeni Diplomasi Araçları.....	31

1.6.1 Bilgi İletişim Teknolojileri.....	31
1.6.2 Büyük Veri.....	33
1.6.3 Yeni Medya.....	35
1.6.4 Sosyal Medya.....	36

BÖLÜM II

BAŞLANGICINDAN MODERN DÖNEME DİPLOMASİ

2.1 Diploması Doğuşu.....	38
2.2 Antik Yunan Diplomasısı: Diplomasının Kurumsallaşması	39
2.3 İlkçağ Dönemi Asya Diplomasısı.....	41
2.4 Romalılarda Diploması: Diplomasının Hukuksal Gelişimi.....	42
2.5 Bizans Diplomasısı: Etkili Diploması ile Güç Maksimizasyonu.....	43
2.6 İtalyan Diplomasısı: Güç Dengesi İçinde Diplomasının Gelişmesi.....	45
2.7 Richelieu ve Hugo Grotius: Diplomasının Doğası ve Uluslararası Hukuk Boyutu.....	47
2.8 Kongreler ve Diploması.....	48
2.8.1 Westphalia.....	48
2.8.2 Viyana Kongresi.....	50

BÖLÜM III

MODERN ÇAĞDA DİPLOMASİ: DİPLOMASİ KANALLARININ ÇEŞİTLENMESİ

3.1 Diplomasıde Değişim.....	51
3.2 Wilson İlkeleri ve Milletler Cemiyeti.....	53

3.3 Birleşmiş Milletler.....	55
3.3.1 Parlamenter Diplomasi.....	57
3.3.2 Güvenlik Konseyi.....	58
3.3.3 Güvenlik Konseyi’ni Dengeleme Çabaları.....	58
3.3.4 Önleyici Diplomasi.....	59
3.3.5 Siyasal Sürecin Demokratikleşmesi.....	60
3.4 Haberleşmede Meydana Gelen Gelişmeler.....	62
3.5 Küreselleşme Süreci ve Diplomasinin Karmaşıklaşması.....	63
3.6 Diplomaside ve Dış Politikada Kamuoyunun Öneminin Artması.....	66
3.6.1 Dış Politikada Karar Alma Süreci.....	67
3.6.2 Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler.....	68
3.6.2.1 Devletin ve Hükümetin Yapısı.....	68
3.7 Kamu Diplomasisi.....	68

BÖLÜM IV

DİJİTAL DEVRİM SONRASI DİPLOMASİ: DİJİTAL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

4.1 Diplomasinin Evrimi.....	73
4.2 Dijital Devrim ve Boyutları.....	74
4.2.1 Dijital Dönüşüm Başlangıcı.....	75
4.3 Sosyal Medya Kullanımının Yaygınlaşması.....	80
4.4 Dijital Devrim Sonrası Gücün Değişen Doğası.....	83
4.4.1 Dijital Alan.....	83
4.4.2 Dijital Diplomasi Örnekleri ve Uygulamaları.....	84
4.4.2.1 Dışişleri Bakanlıklarında Bilişim/Sosyal Medya Çalışmaları.....	84

4.5 Dijital Alanın Diplomaside Sunduğu Fırsatlar.....	86
4.5.1 Dijital Diploması ve Devlet Politikaları.....	87
4.5.2 Liderlerin Faaliyetleri ile Dijital Diploması.....	89
4.5.3 Kurumsal Faaliyetlerde Dijital Diploması.....	91
4.6 Devletlerin Dijital Diploması Kullanımı Örnekleri.....	93
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA.....	106



KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BİT: Bilgi İletişim Teknolojileri

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

CDC: Centers for Disease Control and Prevention(Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri)

CSIS: Center for Strategic and International Studies (Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi)

ÇUŞ: Çok Uluslu Şirketler

DışNet: Dışişleri Bilgi Sistemidir

DS: Dünya Savaşı

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MC: Milletler Cemiyeti

MÖ: Milattan Önce

NGO: Non Governmental Organization (Hükümetdışı Kuruluşlar)

NSA: National Security Agency (Ulusal Güvenlik Ajansı)

SEO: Suriye Elektronik Ordusu

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TDK: Türk Dil Kurumu

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

USAID: Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States for International Development)

TABLÖLAR

Tablo 4.1 İnternet Kullanıcı Sayısı.....	79
Tablo 4.2 Günlük Satış Verileri.....	80
Tablo 4.3 Gün İçinde Sosyal Medya Kullanım Sayıları.....	83
Tablo 4.4 Twitter’da Ençok Takip Edilen Liderler.....	90
Tablo 4.5 Twitterda En Etkili Liderler.....	90



GİRİŞ

Diplomasi, günlük hayatta dahi insanların birbirlerine karşı uyguladığı bir araçtır. Bu kavram terim olarak Uluslararası İlişkiler disiplini içinde yer almasına rağmen sahip olduğu anlam bakımından günlük hayatta kullanılabilir. Bu durum, diplomasi kelimesinin anlamının entelektüel yani derin anlamını ortaya çıkarmaktadır. Bu idrakte bakıldığı zaman diplomasiğin insanlığın tarihinin başından itibaren var olduğunu kabul etmek yanlış olmayacaktır. Geçmişten günümüze diplomasi savaşın en büyük alternatifi konumundadır.

Antik Yunan öncesi dönemde devletler arasında uygulandığı bilinen diplomasi, Antik Yunan dönemi ile belirli bir düzende yapılmaya başlanmıştır, site devletleri arasında diplomatik temsilciler görev almaya başlamıştır. Dönem itibariyle Jeostrateji ve Jeopolitika ile şekillenen siyasi ilişkilerde diplomasiğin önemi de ve uygulanışı da etkilenmiştir. Site devletlerinin özellikle buldukları coğrafya sebebiyle birbirlerine üstünlük sağlayamaması Antik Yunan'da diplomasiğin kurumsallaşmasında en büyük etkidir.

Antik Yunan Döneminin ardından Romalıların diplomasiyi dış ilişkilerinde etkin olarak kullanmadıklarını görmek mümkündür. Bu durumun en önemli sebebi, Roma İmparatorluğunun ilişki içerisinde buldukları ülkeler karşısındaki askeri üstünlüğüdür. Dış politika önceliklerini gerçekleştirmek için savaş seçeneğini her zaman ön planda tutan Roma'da, bu sebeple savaş hukuku gelişmiştir.

Bizans İmparatorluğu özellikle güçsüz kaldığı dönemlerde diplomasiyi etkin şekilde kullanmıştır. Çevresinde, barışın sağlanmadığı imparatorluk diplomasiyi etkin kullanarak mevcut kapasitesinin üstünde bir güçle dönemin uluslararası ilişkilerinde etkili olmuştur. Diplomasiyi inceliklerle kullanan Bizansın elçi kabulünde ve elçi gönderilmesinde bu inceliklerden faydalandığını görmek mümkündür. Elçi kabulünde, elçilere Bizans İmparatorluğunun güçlü olduğu izlenimi vermek için gösterişli karşılama yapılmış, gönderdikleri elçilerin eğitimlerine dikkat edilerek elçinin gittiği ülkelerde güçlü gözlem yeteneğine sahip olması sağlanmıştır. Çevresindeki ülkelerle anlaşmalar sağlamak için evlilikler ve dini ritüellerle etkisini artırmaya çalışan Bizans İmparatorluğunun bu konuda başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

17. ve 18. Yüzyıllarda diplomasi anlayışında Kardinal Richelieu ve Hugo Grotius'un etkisi görülmektedir. Westphalia ve Viyana Kongreleri ardından diplomaside yeni anlayış gelişmiştir. Birçok ülkenin diplomatik temsilcilerinin bir araya gelerek uluslararası sistem ile ilgili sorunları tartışmaları, günümüzde parlamenter diplomasinin temelini oluşturmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı ve ardından getirdiği yıkımlar, uluslararası sistemde yeni bir diplomatik anlayışın egemen olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu fikrin öncüsü olan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'dur. Birinci Dünya Savaşı sırasında ortaya attığı 14 ilkedен biri olan ve Milletler Cemiyeti olarak adlandırılan bir yapının savaş sonunda kurulması gerektiği fikrini ortaya atan Wilson, savaş sonrasında yeni dünya düzeninin ne şekilde oluşması gerektiği konusunda önemli bir adım atmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin, sistem içinde güçlü aktörlerin uygulamaları sebebiyle yeterli etkiyi gösterememesi, dönemin uluslararası sisteminde İkinci Dünya Savaşının çıkmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve getirdiği yıkımlar, uluslararası barış ve güvenliğin kolektif şekilde sağlanması, savaşın ikinci planda kalarak diplomasinin ön plana alınması sonucunu doğuran Birleşmiş Milletler sisteminin kurulmasına neden olmuştur. Kurulan yeni sistemle savaşın ülkeler üzerinde maliyeti olası yaptırımlarla ağırlaştırılmış, gündemine savaş alacak devletlerin uluslararası sistem tarafından olası yaptırımlarla engellenmesi hususu diplomasinin işleyişinin ön plana alınmasına neden olmuştur.

Özellikle İkinci Dünya Savaşının ardından uluslararası sistem içinde aktör sayısında önemli bir artış sağlanmıştır. Uluslararası kuruluş sayılarındaki artış, Hükümetlerarası ve Hükümet Dışı Kuruluş sayılarının artması, devletleri diplomasi seçeneğini daha sık kullanmasına neden olmuştur. Bunun yanında ekonomik, çevresel ve insani sorunlar diplomaside yapısal bir değişimi ortaya çıkarmış ve devletleri bu alanlarda özel diplomasi uygulamaya yönlendirmiştir. Devletlerin günümüzde dış politikalarında başarı sağlaması ve uluslararası sistem içinde etkili olmasının koşulu, farklı diplomatik alanları etkili şekilde kullanma ve farklı alanlarda etkili diplomatik manevralar yapmalarıdır.

Küreselleşme süreci, neoliberalizmin önemini artırmış ve uluslararası sisteme yeni aktörler dahil olmuştur. Sisteme dahil olan aktörler ve devletlerarası karşılıklı bağımlılık ilişkisi, uluslararası sistemde neoliberalizmin önemini artırmıştır. Küreselleşme ile birlikte

savaşın etkisi ve maliyeti boyut değiştirmiştir. Uluslararası Sistemi ve uluslararası kamuoylarını doğrudan ve sarsıcı şekilde her alanda etkileyen küreselleşme ve demokratik sistemler, dış politika da ulusal/uluslararası kamuoylarının öneminin artmasına neden olmuştur. Dış politika kararlarında kamuoylarının öneminin artması karşı devletlerin, hedef devlet üzerinde kamu diplomasisi uygulama stratejisini beraberinde getirmiştir. Yumuşak güç kavramı gün geçtikçe önem kazanmış ve devletler uluslararası kamuoylarını etkileme çalışmalarına ağırlık vermiştir. Aynı doğrultuda sert gücün önemi yerini korumasına rağmen yumuşak gücün önemi artmış ve iki gücün birlikte kullanılabileceği akıllı güç kavramı literatür de yerini almıştır.

Teknolojide meydana gelen gelişmeler bilgisayar ve internet kullanımı ile yeni boyutlara ulaşmıştır. İnternetin bireyler tarafından sosyal medyada, devletler tarafından devletin hemen her türlü organında kullanılması, bu alanı diplomatik amaçları gerçekleştirmek için vazgeçilmez kılmaktadır. Maliyetinin düşüklüğü ve etki kapasitesinin yüksekliği devletlerin internet ve sosyal medya kanallarını kullanmaları için en temel sebeplerdir. Siber Diplomasi/Dijital Diplomasi kavramı, en basit tabiri ile devletlerin interneti özellikle sosyal ağlar yoluyla dış politika aracı olarak kullanmalarınıdır.

Devletler bu alanı sert güç ve yumuşak güç aracı olarak kullanabilmektedirler. Özellikle sosyal ağlar aracılığıyla uluslararası kamuoyunu etkileyerek yumuşak güç faaliyetlerine yeni bir boyut kazandıran devletler, hackerlar vasıtasıyla karşı ülke internet ağlarına ve kurumlara yaptıkları saldırılarla bu alanı aynı zamanda sert güç aracı olarak da kullanabilmektedirler. Bu noktada en çarpıcı durum, Kosova ve Suriye gibi uluslararası sistemde nisbeten daha güçsüz olan devletlerin bu ağları kullanarak etki yaratabilmeleridir. İngiltere, Amerika ve Rusya gibi uluslararası sistemde güçlü olarak kabul edilen devletlerin güç kapasitelerini artıracak her türlü alanı kullanmaları beklenen ve olağan bir durumken, nispeten zayıf devletlerin de bu alanı kullanabilme yeteneği sergilemesi, bu alanı diğer diplomasi alanlarından ayırmaktadır. Bu alanda teknoloji üretme ve bu teknolojiyi dönüştürme yeteneği hala önemli bir parametre iken, orta büyüklükte ve küçük devletlerin bu alanı kullanabilmeleri ve kapasitelerinin üzerinde etki yaratabilmeleri orta ve uzun vadede siber diplomasi kavramının uluslararası arena da ve ülkeleri nezdinde daha fazla kullanılacağına belirgin bir kanıttır.

Tezin ilk bölümünde, diplomasi kavramına değinilmiş ve diplomasiğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde ki teorik alt yapı incelenmiştir. Diplomasiğin farklı tanımları

verilmiş, sıklıkla karıştırılan diplomasi ve dış politika kavramları ve aralarındaki farklar incelenmiştir. Diplomasi oluşumunda jeopolitik ve jeostratejik teoriler etkinken, günümüz diplomasisinde ise neoliberal teori temelli bir yaklaşım tezin teorik alt yapısını oluşturmaktadır. Bu yaklaşım ve bu yaklaşımın dijital diplomasi ayağını kuvvetlendirmek için neoliberalizm ile uluslararası alanda artan aktör sayısına değinilmiştir. Tezin ilk bölümde söz konusu teoriler açıklanmıştır. Ayrıca ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan büyük veri ve sosyal medya gibi kavramların açıklamasına bölüm içinde yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, başlangıcından modern döneme diplomaside meydana gelen gelişme ve değişimler incelenmiştir. Diplomasinin belirli bir düzende gerçekleşmesi sebebiyle Antik Yunan'dan başlanılmış, Asya diplomasisi, Roma diplomasisi, Bizans diplomasisi ve İtalyan diplomasisi sırasıyla incelenmiştir. Ardından diplomasinin gelişmesine görüşleri ve uygulamalarıyla katkıda bulunan Hugo Grotius ve Kardinal Richeliu incelenmiştir. Günümüz diplomasisinin temeli sayılabilecek ve dönem itibariyle diplomaside ilklerin yaşandığı Westphalia ve Viyana Kongreleri diplomasideki gelişmeler özelinde incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde günümüz diplomasisinin temelleri anlatılmıştır. Savaşın en büyük alternatifi olan diplomasinin öneminin I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından artması ile uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler diplomasi özelinde incelenmiştir. Başarısız olan Milletler Cemiyeti deneyiminden alınan derslerle kurulan Birleşmiş Millet ve Birleşmiş Milletlerin savaşı önleme misyonu çerçevesinde aldığı önlemler bu bölümün inceleme konusu olmuştur. Devletlerin artan diplomasi ihtiyacına bağlı olarak farklı diplomasi kanalları kullanılması yine üçüncü bölümün inceleme konusu dahilindedir. Dijital diplomasinin, kamu diplomasinin daha etkin kullanılmasındaki önemi sebebiyle kamu diplomasisi kavramı, dijital diplomasi kavramı incelenmeden önce açıklanmıştır.

Tezin son bölümünde dijital diplomasi konusu açıklanmıştır. Bu bölümde dijital devrim ve iletişimde meydana gelen değişimler ile iletişim kanallarının geçmişten günümüze kullanımındaki artışa değinilmiştir. Özellikle sosyal medyanın dünya genelindeki kullanım sıklığının boyutların anlatıldığı bu bölümde, devletlerin dijital diplomasi politikasını neden uygulanması gerektiği, internet ve sosyal medya kullanım sıklığı ile bu alanın kullanımıyla devletlerin elde edeceği yarar anlatılmıştır. Dışişleri bakanlıklarının ve devletin dış politika uyguladıkları kurumların, dijitalleşme ile hem

kurum içi hem de kurum dışı faaliyetleri örneklerle açıklanmıştır. Bunun yanında dijital diplomasiyi etkin Şekilde kullanmış devletlerden örnek uygulamalar anlatılmıŐ ve böylelikle dünya genelinde dijital diplomasinin somut olarak kullanan ülkelere değinilmiştir.



BÖLÜM I

DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Diplomasi uygulama şekli ve etkisi göz önüne alındığında özel olarak incelenmesi gereken bir alandır. Tarihin başlangıcından günümüze var olduğu kabul edilen diplomasi günümüzde meydana gelen değişikliklerle ele alınması, diplomasi gerçekte etki ve kapsamının anlaşılmasında güçlükler yaratmaktadır. Dolayısıyla günümüz diplomasi ele almadan önce diplomasi var oluşundaki dinamikleri ve bu dinamiklerdeki değişimleri ele almak zorunludur. Bunu yaparken ise diplomasi ile dış politika arasındaki ayırım çizgisini netleştirmek ve bahsedilen kavramların özel ve genel anlamlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Diplomasi alan genişlemesini daha net şekilde anlamak için, diplomasi geçmiş ile günümüzdeki değişimlerin dinamiklerini incelemek yararlı olacaktır. Başlangıçta diplomasi meydana gelen değişimlerin belirleyici unsurunun genel olarak ülkelerin coğrafi konumlarından ve bu coğrafi konumun devletler arasında getirdiği bir düzenden kaynaklandığını görmekteyiz.

1.1. Diplomasinin Kavramı

Diplomasi kelimesinin kökeni ise eski Yunan'daki "diploma"dan doğmuştur. Diploma sözcüğü Eski Yunan'da ikiye katlamak anlamına gelmekteydi. Eski Yunan ve Roma İmparatorluğunda devlete ait tüm resmi belgelere, bunların katlanmış biçimlerinden ötürü "diploma" adı verilmiştir. Zamanla belgeleri koruyacak, düzene sokacak ve deşifre edecek profesyonel katiplere gerek duyuldu ve diplomasi kavramı bu şekilde XVIII. yüzyıla gelinceye değin "belgeleri inceleme bilimi" anlamında kullanılmaya geldi¹. Diplomasinin arşivle uğraşma değil, uluslararası ilişkilerin yürütülmesi anlamıyla kullanılması ilk kez 1976 yılında İngiliz Devlet adamı ve yazar Edmund Burke tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar bu tarihte diplomasi sözcüğünü, devletlerarası ilişkilerin ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik anlamında kullanmış ve aynı zamanda "diplomatik kurul" deyimini ortaya atmıştır².

¹ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 4. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 2009, s.13

² Thomas H. Etzold, *The Conduct of American Foreign Relations*, New York, A Division of Franklin Watts, s.125

Diplomasi tarihini ele almadan önce kullanacağımız kavramı etimolojik olarak kısa şekilde incelemek gerekmektedir. Diplomasi, Türk Dil Kurumu(TDK) Sözlüğünde “*Uluslararası ilişkileri düzenleyen anlaşmalar bütünü; yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı; bu işte çalışan kimsenin görevi,mesleği; bu görevlilerin oluşturduğu topluluk*³” olarak tanımlanmaktadır. Girgin’e göre diplomasi “Milletlerarası ilişkileri yürütme ve yönetme mesleği ile bu mesleğin uygulama alanıdır⁴. Oxford İngilizce Sözlüğü’ne göre diplomasi “*uluslararası ilişkilerin müzakerelerle yürütülmesi; bu ilişkilerin büyükelçi ve elçilerle yürütülmesi ve yönetilmesinin yöntemi; diplomatların işi ve sanatıdır*”. Encyclopedia Britannica“*uluslararası ilişkileri yönetme konusunda yerleşik yöntem veya uluslararası ilişkileri, başlıca müzakereler yoluyla yönetme sanatı*”⁵ olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan “LE Larousse” sözlüğü diplomasiyi uluslararası ilişkiler bilimi olarak, “Le Robert PourTous” sözlüğü ise bunu devletlerarasında görüşmelerin icrası ve yürütülmesi, uluslararası işlerin idaresi, yurtdışında bir hükümetin çıkarlarının temsili ve devletlerarasındaki ilişkilerle ilgili politikanın bir parçası şeklinde tanımlamaktadır. Diplomasi bir devletin veya uluslararası hukuk sujesinin dış politikasına ilişkin spesifik eylemler ve yöntemler bütünü şeklinde de tanımlanabilir⁶.

Merriam-Webster’s Sözlüğüne göre diplomasi;1-Ülkelerarasında anlaşmaları yürütme ve uygulama sanatıdır, 2- Düşmanı tahrik etmeden ilişkileri idare etme yeteneği olarak kullanılmaktadır⁷. Random House Webster’s College Dictionarye göre ise diplomasi; 1-Resmi anlaşmaların ve diğer ülkelerle ilişkilerin hükümet tarafından yürütülmesi, 2- Anlaşmaların yürütülmesi sanatı ya da bilimi olarak tanımlanmaktadır⁸.

Gündelik dilde ve akademik kullanımda “diplomasi” kavramı çok çeşitli tanımlara sahiptir. Neredeyse her Siyaset Bilimi düşünürünün, teorisyenin; her devlet başkanı, her dışişleri bakanının ve hatta her diplomatın kendi farklı tanımı vardır. En genel tanımıyla diplomasi en az iki devlet arasında, var olan veya potansiyel sorun olabilecek konularda karşılıklı dialog ve müzakere yoluyla sorunun çözümüne yönelik her türden çabayı ifade

³ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.555218fae2be53.91627940(e.t 12.05.2015)

⁴ Kemal Girgin, *Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı*, İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara, 1975, s. 134

⁵ Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi,Kurumları ve Uygulaması*, 4.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul-2012,s.3

⁶ Kamuran Reçber, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora Yayınları,2011, s.3-4

⁷Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary, 11.Basım, Springfield, Massachusetts, Amerika,s.353

⁸Random House Webster’s College Dictionary, Random House New York, s. 380

etmektedir. Oysa bu genel tanımda belirtilen dialog ve müzakerenin her zaman dış politikada tek araç/yöntem olduğunu söylemek güçtür. Kimi zaman dialog ve müzakere dilini “güce” dayandırmak gerekmektedir. Böylesi bir durumda İskit’in ifadesiyle ”zorlayıcı güç diplomasinin mi yoksa dış politikanın mı aracıdır?” sorusu akla gelmektedir. Devletler diplomasinin çıkmaza girdiği durumlarda kuvvet kullanmaya dayalı bir “etki” yönteminden yararlanmayı pek çok açıdan tercih edebilirler⁹.

Diplomasi, iknayı gerektiren müzakere, caydırma, tehdit ve ödüdür. Amacı, tahmin etme ve bir aktörün bir etkinliğe, imaja ya da mesaja olan psikolojik cevaplarını uygun biçimde etkileme aracılığıyla o aktörün ismini etkilemektir. Bugünün gerekliliği daha iyi hikayet anlatıcılığı yapmak ve öyküyü kontrol etmek değil, söyleme hakim olmaktır¹⁰. Hedley Bull “Anarşik Toplum” eserinde geleneksel diplomasinin ilk işlevinin devlet liderlerinin dünya politikasında rol oynayan diğer aktörlerle iletişimi kolaylaştırmak, ikinci işlevin anlaşma ve görüşmeleri yapmak, üçüncü işlevin yabancı ülkelerarasında istihbaratı toplamak, dördüncü işlevin uluslararası ilişkilerdeki sürtüşmeleri azaltmak, nihai olarak ise bulunduğu ülkede, ülkesini temsil etmek olduğunu belirtmektedir¹¹. Drazen Pehar’e göre diplomasi kılıçların çekilmesini engelleyen kelimelerdir¹². Diplomasi bağımsız devletlerin, yani uluslararası sistemin temel birimlerinin birbirleri ile olan ilişkileri ve kullanılan metodların tümüdür¹³.

1.2. Dış Politika Kavramı

Dış politika birçok insan tarafından devletlerarasındaki ilişkiler ve davranışlar olarak tanımlanır ve bu durumun varlığı kolaylıkla kabul görür¹⁴. Dış politika, iktidardaki bir hükümetin kendi yetki alanı dışındaki dünya ile olan ilişkileri bakımından amaç saydığı ilkeleri ve bu ilkelerin gerçekleştirilmesi için izlediği hareket tarzını ifade etmektedir. Bu tanımda iktidardaki hükümet kelimesinin kullanılmasının sebebi, iktidarda bulunmayan bir

⁹ Fuat Aksu, “Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi”, (Haz: Elif Hatun Kılıçbeyli), *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:6, Sayı:21, Bahar 2009, s. 147-149

¹⁰ Matthew C. Armstrong, “Operationalizing Public Diplomacy”, *Hand Book of Public Diplomacy*, (ed:Nancy Snow and Philip M. Taylor), New York, Routledge,2009, S.65

¹¹ Hedley Bull,*The Anarchial Society: A Study of Order in World Politics*, 2. Baskı, London, Mac Millan Press, 1995,ss163-166

¹² Drazen Pehar, “Use of Ambiguities in Peace Agreements, DiploProjects”, *International Conference Presentation,Mediterranean Academy of Diplomacy Studies*, Malta

¹³ Oya Akgönenç, *Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metodları*, *Jeopolitik*, Ekim 2009, S.6

¹⁴ Christopher Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy*, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2003, s.1

unsurun dış politikadan bahsettiğinde ilk unsuru yani ilkeleri muhafaze etmekte olması ancak ikinci unsuru yani hareket tarzının eksik kalmasıdır¹⁵.

Dış politika, bir devletin dış dünya ile olan ilişkilerini, diğer devletlere yönelik tutum ve davranışlarının bütününe ifade eden bir kavram olarak bir devletin dışa ilişkin siyasi, ekonomik, hukuki vb. tüm tutumlarını yansıtan yüzünü temsil etmektedir¹⁶. Bilge'nin dış politika yaklaşımına göre devletlerin siyasi rejimleri, sosyal ve ekonomik yapıları ne olursa olsun belli bir dış politikaya sahip olmak zorundadır. Bu zorunluluk, hiçbir devletin diğer devletlerle münasebeti olmaksızın yaşayamamasından kaynaklanmaktadır. Dış politikaların özelliği her devletin imkanlarının ve ihtiyaçlarının değişik olmasından ileri gelir. Her devlet kendi ihtiyaçlarına, imkanlarına ve devletler camiasının durumuna göre dış politika hedeflerini tayin eder ve bu hedeflere varabilmek için program veya planlar yapar ve bunları gerçekleştirebilmesi için gerekli askeri, politik, ekonomik ve kültürel araçları sağlar¹⁷.

Dış politika analizi, ülkenin diğer ülkelerle doğrudan ya da çift yönlü ilişkiler ya da Birleşmiş Milletler(BM) gibi kurumlarla çok yönlü ilişkilerdeki amacı ile başlamaktadır¹⁸. Konu hakkında derinlemesine teorik ve pratik çalışma yapan araştırmacıların üzerinde fikir birliğine vardığı bir tanım olmadığını söylemek gerekmektedir. Karacusulu dış politika kavramının ortak tanımlamada yaşanan sorunları ve sorunların kaynağını derinlemesine incelemiştir.Karacasu'lu incelemesinin ardından bu tartışmanın ardından herkesin uzlaşacağı bir tanım bulmanın zorluğuna değinerek,dış politikayı; bir devletin veya uluslararası ilişkilerde bağımsız aktörün diğer bir devlete ya da devlet gruplarına veya bir bölgeye veya uluslararası sisteme yönelik yetkili organ ve temsilcileri aracılığıyla aldığı kararlar, yaptığı eylemler, oluşturduğu değerler ve beklenen amaçlarından oluşan dış ilişkilerin tümü olarak tanımlamaktadır¹⁹.

Dış politikanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi konusunda detaylı bilgileriİşyar'ınçalışmasında da bulmak mümkündür. İşyar çalışmasında teoloji ve dış

¹⁵ Mümtaz Soysal, “ Dış Politika ve Parlamento”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, No: 183-165, Sevinç Matbaası, Ankara-1964,S. 4-5

¹⁶ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*, Barış Kitap, Ankara-2013,s.15-16

¹⁷A.Suat Bilge, *Milletlerarası Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:207-189, Sevinç Matbaası Ankara-1966,S.295

¹⁸ ChristopherAlden,” ForeignPolicyAnalysis”,Universty of London, 2011, s.11 http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ir2_137_ch1-3.pdf

¹⁹ Nilüfer Karacasulu,”Dış Politika Nedir”, (Ed: Haydar Çakmak), *Türk Dış Politikası 1919-2008*, Barış Platin kitap Ltd. Şti, Ankara, S.11-14

politika konusundaki tartışmalara değinmiş ve bu tartışmalar sonucunda dış politika nosyonu konusunda kabaca iki farklı alternatif tanım olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu tanımlardan ilki, dış politikanın araç olarak veya amaçlardan hareketle rasyonel olarak ortaya çıkarılması şeklindeki bir tanımken, ikinci tanım dış politikanın çok sayıda belirleyicilerinden bağımlı bir davranış değişkeni olarak değerlendirilmesi şeklindedir. Birinci tanım perspektifi dış politikayı bir takım amaçlara dayalı olarak politikacılar tarafından formüle edilen direktifler veya amaçların ardındaki niyetler olarak görmektedir. Bunlar, ulus devletin ötesinde bir aktör veya duruma yönelmiştir. Belli amaçlar doğrultusunda formüle edilen aksiyonlardır. Aynı zamanda, bahsedilen ulusal araçları gerçekleştirmek doğrultusunda kullanılan araçlar ve enstrümanları da kapsamaktadır. İkinci tanım ise; dış politika nosyonunun temelinde, devletlerin günbegün gözlemlenebilecek açık/net davranışları, eylemleri ve aksiyonları yerleştirir. Buna göre dış politika, devletlerin çevresiyle ilişkilerindeki eylemleri ve/veya eylemsizlikleridir. Bu anlamda politikacıların davranışa/eyleme dönüşmek üzere olan bir takım niyetleri pek dikkate alınmaz. Bu tanımlamada dış politikaya etki eden iki temel faktörle ilgilenilir: ulusal aktörün doğası ve aktörün dış sınırlarının ötesindeki devlet gruplarına/kurum ve örgütlere yönelttiği davranış karakteristiği. Yani dış politika araştırmacısı, etkili olan iç ve dış belirleyiciler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dış politikanın amacı bu tanımda da değişmez; nitekim, amaç, devletin kendi dışındaki aktörlerin davranışlarına veya durumlara etki etmeye çalışmaktır²⁰.

1.3 Diplomasi ve Dış Politika İlişkisi

Diplomasi ve diplomasinin geçirdiği değişimleri incelemeden önce diplomasi ile dış politika arasındaki ilişkiye değinmek gerekmektedir. Diplomasi ve dış politika kavramları birbirinden farklı anlamları olmasına rağmen çoğu kez birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Bu duruma kavramların genel kabul görmüş bir tanımının olmamasının önemli bir rolü vardır.

Başlangıcından günümüze diplomasi ile dış politika arasındaki ayırım daha önemsenmesi gereken ve daha belirginleşen sınırlara sahip olmuştur. Örneğin eski çağlarda diplomasi ile dış politika arasındaki ayırımın ortaya çıkarılması fazla bir önem taşımazken, günümüzde özellikle farklı diplomatik çalışmaların kullanılması ile diplomasi ve dış

²⁰ Ömer Göksel İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar, Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, Dora Yayınları, Bursa:2009, s.259-261

politika arasındaki ayırım daha belirgin hale gelmiştir. Günümüzde diplomasinin öneminin artması ve devletlerin farklı diplomatik araçlarla dış politikasını yönlendirmesi, bu alanda çalışanlar için bu ayırımı zorunlu kılmaktadır.

Bu görüşlerin yanı sıra dış politika ile diplomasi arasında ayırım yapılmasını doğru bulamayan görüşleri savunan araştırmacılarda bulunmaktadır. Örneğin Türkan Polatcı geniş manada ele alındığı zaman diplomasi ile dış politika arasında ayırım yapılmasını doğru bulmamaktadır. Ancak dar manada dış politika, bir devletin uluslararası sistemden beklentileri; diplomasi ise bu amaçlara varmak için kullanılan araç ve mekanizmaların tümü olarak görülmektedir. Diplomasi bir politika değildir ancak politikayı uygulayan bir vasıta. Dış politika ve diplomasi birbirlerini tamamlar ve biri diğerinin işbirliği olmadan harekete geçemez²¹.

Dış politikayı; devletin dış siyasal çevreye, ya da dış dünyaya karşı genel tutumunu ve dünya ülkeleriyle olan bağlantılarını, iç ve dış amaçlarına ulaşmak ve beklentilerini gerçekleştirmek için kabul ettiği ve izlediği genel çalışmalar olarak değerlendirmek mümkündür²². Dış politika, uluslararası siyasal sorunlara bir devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakar ve bir devletin uluslararası sisteme veya diğer devletlere karşı tutumunu inceler²³. Devletlerin dış politika stratejilerinden anlaşılması gereken, uluslararası ilişkilerde ve dış politikada o devletin amacına ulaşmak ve hedeflerini gerçekleştirmek için izlediği ve çoğu kez de direkt olarak açıklamaktan kaçındığı genel tutum ve davranışların bütünü olmalıdır. Bunun için devletler yalnızlık, bağlantısızlık, ittifak veya koalisyon kurmak ya da koalisyonlara katılmak²⁴ şeklinde somutlaştırabileceğimiz politikalar izleyebilmektedir. Diplomasi ise devletlerin amaçlarına ulaşmak için kullandığı araçlardan sadece biridir.

Morgenthau; dış politikanın her yönü kapsayacak ve en geniş anlamda ele alınacak şekilde diplomasinin 4 görevi olduğunu ileri sürer ki diplomasinin araçsallığını bu maddelerde görmemiz mümkündür²⁵;

²¹ Türkan Polatcı, *Osmanlı Diplomasinde Oryantalist Memurlar*, Akçağ Yayınları, 2013 Ankara, s.16

²² Mehmet Gönlübol, *Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, 4.Baskı, Attila Kitabevi, Ankara-1993, S.68

²³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 8.Baskı, MKM Yayınları, Bursa-2009, S.63

²⁴ Mehmet Kocaoğlu, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara 1993, Kara Harp Okulu, S.421

²⁵ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika-2*, (çev:Baskın Oran, Ünsal Oskay), İngilizce 4.Baskı, Ankara-1970, s.683-684

1-Diplomasi hedef ve amaçlarını, bu hedef ve amaçlarına ulaşmakta fiilen ve potansiyel olarak elde bulundurulabilecek güç ışığında tayin etmelidir.

2-Diplomasi diğer ulusların amaç ve hedeflerinin ve bunlara erişmek için ellerinde bulundurabilecekleri fiili ve potansiyel güçlerin farkında olmalı ve bilmelidir.

3-Diplomasi bu değişik hedef ve amaçların birbirleriyle ne derecede bağdaşabileceğini tayin etmek zorundadır.

4-Diplomasi, kendi amaç ve hedeflerine uygun düşecek olan araç ve yolları kullanmak zorundadır.Morgenthau'ya göre bu görevlerden her hangi birinde bir başarısızlık dış politikadaki başarıya zarar verir ve dünya barışını tehlikeye sokar. Ayrıca Morgenthau savaşla sonuçlanan bir diplomasi faaliyetinin, diplomasinin en önemli amacı olan ulusal çıkarların barışçıl yol ve araçlarla sağlanmasına erişemediği için başarısız saymaktadır.

Diplomasinin hedefi milli menfaatler temelinde devletlerarası ilişkilerin barış temelinde korunması ve geliştirilmesidir. Genel olarak uluslararası ilişkiler arenasındaki kimi zaman diplomasi ile çözümlenen kimi zaman ise savaşla sonuçlanan anlaşmazlıkların temelinde devletlerin milli menfaatlerinin çatışmasının yattığını kabul etmek mümkündür. Dolayısıyla Morgenthau'nun da bahsettiği hususları devletler, dış politikalarında incelikte uygulayarak en etkili sonucu elde etmeye çalışmaktadır.

Uluslararası ilişkiler ve diplomasi sözlüğünde diplomasinin iki anlamından bahsedilmektedir.Bahsi geçen anlamların ilkinde diplomasi, dış politikanın bir aracı olarak görülmektedir. Buna göre diplomasi “...milletlerarası anlaşmazlıkları, savaşla değil barış yoluyla çözmeyi ön gören bir dış politika aracıdır. Hatta asıl amaç barış olmak koşuluyla savaş için yapılan müzakereler dahi diplomasinin sınırlarına girer. Diplomasinin ikinci niteliği “temsil”dir. Diplomasinin uygulayıcısı olan diplomatlar, görevli oldukları ülkede kendi devletlerini ve devlet başkanlarını temsil eder.”²⁶ Karşılaştığımız birçok kaynakta da diplomasi savaşın en önemli alternatifi olarak gösterilmektedir. Bunun anlaşılabilir nedeni ise mevcutta bir sorunun çözümünün diplomasi ile alternatifler serisi haline gelmesidir. Bunu şu şekilde örneklendirilebilir; A ve B ülkesi arasında bir anlaşmazlık olduğunu varsayalım. Bu anlaşmazlığı çözenin yolu, ülkelerin birbirleriyle savaşması ya da diplomatik yöntemlere başvurmasıdır. Diplomatik yollar, ülkelere anlaşmayı çözmek için

²⁶ Ahmet Emin Dağ, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*,2.Basım, Anka Yayınları,2005,s.153

alternatifler sunması açısından önemlidir. Alternatifler, B ülkesinin geri adım atması karşılığında A ülkesinden bazı imtiyazlar alması olabileceği gibi, istisnai olarak B ülkesinin geri adım atmasının tek alternatifi A ülkesinin karşılığında savaş açmaması da olabilir. Örneğin II. Dünya Savaşına(DS) giden süreç içinde Hitlerin Avusturya'ya uyguladığı baskı bu durumun en açık örneklerinden biridir. Avusturya Nazilerinin faaliyetlerinden rahatsız olan Avusturya bunlara karşı bir operasyon başlatmıştır. Operasyon sırasında Avusturya Nazilerine emirlerin Berlin'den geldiği belgelenmiştir Bu operasyon üzerine Hitler kuvvete başvurmadan önce Avusturya Başbakanı Schuschnigg Avusturya sınırları yakınlarındaki Berhtesgarden da bulunan şatosuna davet etmiş ve kendisine bir ultiatom vermiştir. Ültimatoma göre Nazi Partisinin faaliyetlerine izin verilecek, hapsedilen Naziler serbest bırakılacak, Avusturya Nazilerinden Dr. Seyss-Inquart İçişleri Bakanlığına getirilecek ve diğer iki Nazi'de Harbiye ve Maliye bakanlıklarına getirilecek, Avusturya ordusu ve ekonomisi Alman ordusu ve ekonomisiyle entegre edilecekti. Bu isteklerin gerçekleştirilmesi için 4 gün süre tanındı. Avusturya Başbakanı Schuschnigg Avusturya halkının bağımsızlığını korumak isteyip istemediği hakkında plebisit kararı aldı. Bunun üzerine Hitler, 11 Martta Avusturya'ya verdiği yeni bir ultiatomla Avusturya Başbakanı Schuschnigg'ten görevden çekilmesi ve yerini Dr. Seyss-Inquart'a bırakmasını istedi. Bu kararda Avusturya tarafından kabul edildi. Ardından Alman ordusu Avusturya'yı askerleriyle işgal etti²⁷ ” Görüleceği üzere Avusturya savaşmama karşılığı olarak ülkesini Almanya'ya teslim etmiştir ve bunu tamamen diplomatik yöntemler kullanarak gerçekleştirmiştir. Diplomasi uygulamasından bahsedildiğinde akıllara sadece çift taraflı kazanç gelmemelidir. Yani iki ülke arasındaki ilişki simetrik, yarı simetrik ya da asimetrik olabilir ve bu durum diplomasi sürecine de yansır.

Çoğu durumda şiddete başvurmaksızın veya sürtüşmeye yol açmaksızın bir devletin milli menfaatlerini başka bir devlete karşı koruyabilmesi diplomasi aracılığıyla mümkün olmaktadır²⁸. Tarihin bilinmeyen çağlarından beri varlığı kabul edilen diplomasi, zaman içinde ad hoc diplomasi, sürekli elçilik kurumları ve parlamenter diplomasi gibi farklı şekillere bürünerek ve hukuki tabanını güçlendirerek günümüzdeki şekline kavuşmuştur. Günümüz uluslararası sistemi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için

²⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980*, 4.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ağustos 1987, s.279-280

²⁸ Rauf Arsan, “Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi”, *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:10,1995,s. 89-96

diplomasiyi destekleyici araçlarla donatılmıştır. Bir ülkenin diğer ülkeye savaş açması belirli hukuki kurallarla sınırlanmış ve bu sınırlandırma BM nezdinde olası yaptırımlarla ve önleyici diplomasi aracılığıyla desteklenmiştir. BM ve diğer birçok uluslararası örgüt tarafından desteklenen diplomatik yol ve yöntemler günümüz uluslararası sisteminin dayanağını oluşturmaktadır. Büyükelçi Mithat Rende'nin deyiimiyle “İletişimin bittiği yerde savaş başlar, diplomasinin bittiği yerde savaş ve çatışmalar başlar²⁹.”Diplomasi ülkelerarasındaki iletişimin ana unsurudur. Devletlerin diğer ülkede bulunan temsilcilikleri büyükelçilikler ve konsolosluklar, karşı devletle iletişimi sürdürmek işlevini yerine getirir.

Kavramların tanımlanması konusunda her ne kadar belirli bir anlaşma olmasada dış politika ve diplomasi kavramları birbirleri yerine kullanılabilecek kavramlar değildir. Özellikle günümüzde dış politika ile diplomasi kavramları birbirlerinden net şekilde ayrılmalı ve analizler bu şekilde yapılmalıdır. Bunun sebebi ise diplomasi dış politika kapsamında geliştirilen amaca hizmet eden bir araçtır. Dış politik hedeflere ulaşmak için ülkeler geçmişte diplomasi ve savaş seçeneklerinden birini kullanırken günümüzde diplomasi de kendi içinde alt dallara ayrılmış ve yek pare bir strateji ile hareket edilmekten ziyade çok yönlü konjonktürel hareketlerin bir arada yürütülmesi zorunlu olmuştur. Bir sanat olarak görülen diplomasi yapımı günümüzde daha ince ve nitelikli işçilik gerektiren bir iştir.

Diplomasi ve dış politika kavramlarının içerikleri ve olanakları, soğuk savaş şartları altında önemli şekilde genişlemiştir. Diplomasi artık sadece diplomasi değildir, ticari diplomasi, açık diplomasi, iş dünyası diplomasisi, zorlayıcı diplomasi, önleyici diplomasi gibi çeşitlere ayrılmıştır³⁰. Değişik alanlara yayılan ve o alanlara özgü politika yapımı gerektiren diplomasi, devletin genel dış politikasına hizmet etmektedir.

Dış politika ve diplomasi arasındaki bir diğer önemli fark, dış politikanın süreklilik arz etmesi, diplomasinin ise dış politikaya göre daha değişken olmasıdır. Devletler istikrara verdikleri önem sebebiyle dış politikada keskin dönüşler gerçekleştiremezler. Dış politikada süreklilik bir devletin dış politikasının uzun süreli olarak temel ilke ve esasları koruyarak belli parametrelerin dışına çıkmaması veya çıkamaması anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile bir devlet uzun süreli olarak izlediği

²⁹ Mithat Rende, Müzakerecinin Temel Nitelik ve Meziyetleri, <http://diab.mfa.gov.tr/tr/muzakerecinin-temel-nitelik-ve-meziyetleri/> (Video: 1.27), e.t 10.10.2015

³⁰European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department, Autor:Péter Bajtay, ShapingandControllingForeignPolicy,EuropeanUnion, July-2015, S.8

dış politikayı değiştirmeyi ya rasyonel bulmamaktadır ya da böyle bir değişime gidecek imkanlardan yoksundur³¹. Diplomaside ise devletlerin manevra alanları daha geniştir. Devletler, uluslararası arenada meydana gelen değişimlere paralel olarak diplomatik hamleler yapılabilir.

Günümüzde diplomasi bazı alanlara ayrılmaktadır. Çevre diplomasisi, enerji diplomasisi, kamu diplomasisi, insani diplomasi gibi kavramlar gün geçtikçe hayatımıza girmektedir ve diplomasi kavramı farklı alt alanlar kazanmaya devam etmektedir. Müzakere masasında elini güçlendirmek isteyen devletler diplomasinin farklı alanlarını değerlendirmek ve bu alanlarda yaptıkları çalışmalarla karşı devlet üzerinde baskı unsuru yaratmak durumundadır. Geniş anlamda diplomasi insanların var olduğu zamanlardan başladığı kabul edilebilirken, geniş anlamda dış politika kavramını insanların varoluş tarihlerine indirmek pek mümkün değildir. Günümüzde diplomasi bir resmin parçaları iken resmin tamamını dış politika olarak görmek mümkündür.

Dış politika her hangi bir devlette, hükümetlerin milletlerarası planda izlemeyi kararlaştırdıkları bir politikadır. Diplomasi ise hükümetçe kararlaştırılan dış politikanın, dışişleri, dış temsilcilikler ve diğer teşkilatlarca yürütülmesidir³². Diplomasi ve dış politikanın birbirinden farkının net şekilde ortaya koyulabilmesi için dış politika kelimesindeki politika kavramını incelemek gerekmektedir. Çoğunlukla politika kelimesi, bir şahsın, kurumun veya bir hükümetin kabul ve izlediği belli hareket veya yönetim tarzı olarak tarif edilir. Aynı deyim devlet bakımından ele alındığında geniş anlamda devlet yönetimini gösterir. Politika kelimesinin birçok anlamı vardır ancak konumuzla ilgili politika kelimesinin ortak anlamı üzerinde duracak olursak; politika deyimini hakkında yapılan tariflerin çoğunda ortak olarak amaç veya hedeflerden, bunlara varmak için izlenecek hareket veya yönetim tarzından ne nihayet bu yolda kullanılan usul ve araçlardan bahsedilmektedir³³. Diplomasi, dış politika demek değildir. Politikayı hükümet saptar. Diplomatlar uygulayıcıdır. Diplomasinin eş anlamlı kelimesi ‘tact’ın Türkçesi taktiktir, yol yordam bilmektir³⁴.

³¹ Gültekin Sümer, “Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı:23, ss.73-98, 2010, s.74

³² R.C. Macridir, “Foreign Policy in World Politics”, New York 1962, s.18-19

³³ A.Suat Bilge, “Milletlerarası Politika”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, No:207-189, Sevinç Matbaası Ankara-1966, s.296

³⁴ Ergun Sav, *Diplomaturka*, Bilgi Yayınevi, Kasım 2000 Ankara, s.11

1.4 Diplomasinin Mekansal Boyutu

Diplomasi tarihine değinmeden önce, diplomasinin ortaya çıkmasında etkili olan şartları olarak ortaya koymak gerekmektedir. Bu noktada jeopolitika ve jeostrateji kavramları ön plana çıkmaktadır. Özellikle Antik Yunan'da diplomasinin kayıt altına alınan ve daha düzenli şekilde uygulama alanı bulmasında Jeostratejik olarak önemliyken, İtalya'da diplomasinin gelişmesinde ve ilerleyen dönemlerde devletlerarasında yayılması jeopolitika ile ilgilidir. İlerleyen sayfalarda da bahsedileceği üzere konu dahilinde dijital diplomasi kavramı, jeopolitik ve jeostratejik bakış açılarına nisbi bir daraltma getirmektedir. Bir ülkenin coğrafi konumu, tarihi geçmişi gibi dinamikler diplomaside önemli olmaya devam etsede dijital diplomasi stratejik düşünce temelinde ele alındığında bu dinamiklerin etkisini kısıtlayabilmektedir. Bunun durumun sebebi, küreselleşme ile ele alındığında dijital alanın, coğrafi koşullardan kaynaklanan etmenleri kısmen sınırlaması ve ülkeler ve insanlar arasındaki bağı kuvvetlendirerek özellikle fikir alışverişine uygun ortam yaratmasıdır.

Jeostrateji, coğrafi unsurların stratejik açıdan incelenmesi ve stratejik sonuçlar çıkarılmasını kapsamaktadır. Söz konusu coğrafi unsurlar; ekonomik, sosyal, politik ve fizikidir. Jeostrateji terimi, askeri stratejik kademeleri ilgilendirir. Jeostrateji; bir devlet ülkesinin ve çevresinin üzerinde bulunduğu bölgenin coğrafi, hidrografik, meteorolojik ve iklim özellik ve olanaklarından askeri harekatta stratejik komuta kademelerinin yararlanması bilimidir³⁵.

Jeopolitik politikaya coğrafi unsurların katılmasını, coğrafi unsurların politik değerlendirmelere dahil edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca coğrafyanın ışığında beşeri özellikli diğer birçok unsurun bir bütünlük içerisinde ele alınması imkanı doğmaktadır. Bir sorun, sadece ekonomik verilerle ve değerlendirmelerle değil, bütün bunların hepsini hesaba katan, dikkate alan bir çalışmayla çözüme kavuşturulabilir. Jeopolitik, araştırmacılara, coğrafyayı da hesaba katan, ekonomik, sosyal, askeri, kültürel değerleri dikkate alan bir bütünlük içinde bakma yöntemi kazandırır³⁶. Jeopolitikanın konusu siyaset ve uzam arasındaki ilişkilerin analizi olup, tarihi XX.yüzyıl başına dayanan bir Avrupa

³⁵ Erol Mütercimler, *21. Yüzyıl ve Türkiye*, Güncel Yayıncılık, İkinci Basım, İstanbul 2000, s.81-82

³⁶ Suat İlhan, *Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği*, 2.Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları Seri VIII Sayı: A.2, Ankara-1997, s.4

terimidir³⁷.Jeopolitik, bilimsel çalışmalardan politik düzeyde sonuç çıkarılması, bölgenin ve ülkenin bu olgulardan etkilenme durumunun ortaya konulması için gereklidir³⁸.

Jeopolitika ise tartışmalı tanımları olan bir kavramdır. Örneğin bazı düşünürler, jeopolitiğin coğrafi determinizmin ham biçimini hissettirdiğini, bazıları ise uluslararası saldırganlığı meşrulaştırmaktan başka bir şeyi temsil etmediğini ileri sürmektedir. Etimolojik açıdan “geo” ve “politika” (politikos) terimi, şehir ve şehir devleti(site) anlamına gelen Grekçe kaynaklı “polis” kelimesinden türetilmiştir. Etimolojik açıklamasından da anlaşılabilceği üzere jeopolitik kavramı, siyasi eylemlilik ile eylemliliğin gerçekleştiği topraksal çevre arasındaki özel ilişkiyi vurgulamaktadır. Jeopolitiğin farklı anlamları bulunmaktadır. Bu anlamlardan konumuz dahilinde benimsediğimiz Kieffer’in tanımıdır. Kieffere göre jeopolitik; bir devletin sosyal, politik, ekonomik ve stratejik unsurlarının bu devletin dış politikasının tayin ve izlenmesine uygulanmasıdır³⁹.

Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları iki ana başlık altında toplanabilir.

1-Jeopolitiğin coğrafi unsurları (değişmeyen unsurlar) coğrafi konum (anakaralar arası ve bölge düzeyinde), sınırlar ve coğrafi bütünlük, saha genişliği ve sahip olunan stratejik kaynaklar, coğrafi özellik(ada devleti, kıta devleti, iç devlet,...)

2-Jeopolitiğin beşeri unsurları(değişken unsurlar): Sosyal değerler, ekonomik değerler, politik değerler, askeri değerler, kültür değerleri ve kültür çerçevesi bir ülkenin bünyesini, temel yapısını oluşturan jeopolitiğin coğrafi unsurları (değişmeyen unsurlar), beşeri unsurlar(değişen unsurlar) ve zaman, birbirlerini etkileyerek biçimlendirir ve bir bütünlük içinde değerlendirilir. Bu bütün ülkenin politikasını yönlendiren ulusal gücüdür.

Jeopolitiğin amaçlarından biri, politik hakimiyetin, sadece insan ya da maddi kaynaklar anlamında güç sahibi olmanın ötesinde, bu gücün uygulandığı coğrafi çevre ve koşullarla ilgili bir mesele olduğunu vurgulamaktır⁴⁰.

³⁷ Maxime Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, (çev: Tuğrul Karabacak), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003, S.2

³⁸ Suat İlhan “Türkiye’nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, Ankara 1993, S.3-5

³⁹ Bilal Karabulut, *Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik*, Platin Yayınları, Ankara-2005, s. 24-28

⁴⁰ Erol Mütercimler, *Geleceği Yönetmek ve Kazanmak için Stratejik Düşünme*, Alfa Yayınları, 5.Basım 2011,s.293-294

Tarihi, coğrafyayı, milletlerarası mücadeleleri ilmi görüş açısı ile yorumlamak ve değerlendirmek ile belirli bir durumla ilgili yorumu her durum için geçerli kural sayıp, teze aksiyoma dönüştürme, genelleme aynı şey değildir. Coğrafi mekanların milletlerarası ilişkilerde ve üstünlük mücadelesinde sonuç belirleyici veya sonucu önemli ölçüde etkileyici bir faktör değerini kazanması, barındırdığı ve ilişkili kıldığı mekanları tasarruf eden toplumların kudret ve kifayetleriyle, maddi ve manevi seviyeleriyle, güçleriyle bağlantılı ve oranlı bulunmaktadır. Coğrafyaya politik bir mana ve etki kazandıran, onu kullanıma açan, tasarruf eden insandır, toplumdur⁴¹.

Diplomasinin Antik Yunan'dan itibaren başlaması genel olarak jeostratejik unsurlar ile açıklanabilmektedir. Antik Yunan'da site devletleri arasındaki jeostratejik eşitlik durumu jeopolitik olarak ülkelerin eşit statülerde işbirlikleri kurmalarına ve bu iletişim durumu da diplomasinin gelişmesine neden olmuştur. Benzer durum İtalyan diplomasisi içinde geçerlidir. İtalya'da benzer güçlere sahip devletlerarasında diplomasi daha etkin şekilde uygulanmıştır.

1.5 Neoliberalizm ve Dış Politika

Liberalizm, belli amaç ve idealleri olan bir siyasal düşünce geleneğini temsil etmektedir. Liberalizm, bir ideoloji olarak özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nde XVIII. ve XIX.yüzyıl siyasal ve ekonomik düşünce tarihinde etkili olmuştur. Klasik liberal düşünce, eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet kavramları üzerine inşa edilmiştir. Uluslararası liberal teori olarak da ifade edilecek olan XX. Yüzyıl liberalizminin temel özelliği, klasik liberal teorinin insan unsuru ve bireye yaklaşımını esas alarak, uluslararası ilişkilerde barış ve işbirliğinin analiz edilmesidir. Liberalizmin temel ilkesi olan demokrasi, neoliberalizmde en temel ilkesi olmaya devam etmektedir. Demokrasinin barışı teşvik ettiği tüm liberal görüşü savunanların üzerinde durduğu en önemli noktadır⁴².

1980lerden önce neoliberalizm hemen hemen sadece ekonomik anlamda kullanılmaktaydı. 1980lerden sonra yaygın ise olarak ekonomi dışında diğer alanlarda da disiplinlerarası kullanılmaya başlandı. Bu durumun sonucu olarak iktidar politikaları, ekonomi-politik ve piyasa tartışmaların ötesinde ele alınmaya başlandı⁴³.Konumuzla ilgili

⁴¹ Muzaffer Özdağ, *Türkiye ce Türk Dünyası Jeopolitiği*, Avrasta Bir Vakfı Yayınları, Ankara 2003,s.11

⁴² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, MKM Yayınları, 6. Baskı,s.342-356

⁴³ Rajesh Venugopal, "Neoliberalism as Concept", London School of Economics and Society, <http://personal.lse.ac.uk/venugopr/venugopal2014augneoliberalism.pdf> ,

olarak, neoliberalizmin uluslararası politika alanına ilişkin çeşitli bakış açılarının en belirgin özelliği, alanın konusunu sadece devletlerin dış politikalarını ve aralarındaki ilişkileri incelemek olarak gören devlet merkezli görüşe karşı olmalarıdır. Devletlerarasındaki siyasal sınırların öneminin giderek azaldığı, iç ve dış politika arasındaki ayırımın oldukça güçleştiğini ve uluslararası politikanın ekonomik olaylardan giderek daha fazla etkilendiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, güç ve askeri imkanların tek başlarına yeterli olmayabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır⁴⁴.

Neoliberalizm küresel ölçekte rekabetçi devletler ve piyasaları tasavvur ederken sosyal demokrasi iş birliği ve demokratik çok yönlü küresel yönetime evrilen bir sistem ön görmektedir⁴⁵. Neoliberaler devlet dışı aktörlerin uluslararası sistemde varlığını kabul etmektedir. Neoliberalerin uluslararası sistemde kabul ettikleri aktörler ise birey, uluslararası örgütler, baskı grupları ve diğer gruplardır⁴⁶.

Neoliberalerin üzerinde durduğu diğer bir olgu karşılıklı bağımlılıktır. Karşılıklı bağımlılık, analitik bir sözcük olarak, bir sistemin değişik yerlerindeki aktörlerin ya da olayların birbirlerini etkilediği durumlara gönderme yapmaktadır. Basit şekilde ifade edilirse, karşılıklı bağımlılık birbirlerine bağımlı olmak anlamı taşır⁴⁷. Neoliberalizmin ortaya koyduğu en önemli özelliklerden biri karşılıklı bağımlılığa verdikleri önemdir. Neoliberaler, devletlerarasında karşılıklı bağımlılığın arttığını ve devletlerin gücün askeri boyutundan ziyade ekonomik boyutuna önem vermeye başladığını, bu yüzden de ekonomik konularda iş birliği çabalarının daha yoğun ve başarılı olduğunu savunmaktadır⁴⁸.

Neoliberal bakış açısında değinilmesi gereken önemli bir husus güce karşı bakış açısıdır. Buna göre güçlü olma durumu aslında bir potansiyeli gösterir. Başka bir deyişle güçlü olma durumu bir kapasite göstergesidir. Bu potansiyelin aktif hale gelmesi için bazı araçlar gereklidir. Devletler bu araçları kullanarak diğer devletleri etkileyebilir⁴⁹.

⁴⁴ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, 5.Baskı, S.110-118

⁴⁵ Heikki Patomaki, "Neoliberalism and the Global Financial Crisis", *New Political Science*, Vol 31, No:4, December 2009, ss:431-442

⁴⁶ İskender Serdar, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış", *The Journal of Europe –Middle East Social Science Studies*, July 2015, Vol:1, Issue:1, s:14-38

⁴⁷ Joseph S. Nye, Jr. & David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, (çev:Renan Akman), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3.Basım, Ekim 2013, s.351

⁴⁸ Artur Stein, "Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World"; David Baldwin, (der.), *Neorealism and Neoliberalism*, s.29-59; Charles Lipson, "International Cooperation in Economic and Security Affairs", David A. Baldwin (der.), *Neorealism and Neoliberalism*, s.72

⁴⁹ Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistematik Bağımlılık", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4(Kış 2004), s.59-79

Neoliberalizm tarafından uluslararası sistemde diğer aktörlerin varlığı, günümüz diplomasisinin de temelini oluşturmaktadır. Hükümetlerarası ve hükümetdışı örgütlenmeler diplomatik kanallarının çeşitlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Diplomasinin neoliberalizmden etkilenmesinin en temel göstergesi, uluslararası sistemde aktör olarak kabul edilen bireye yönelik devletlerin kamu diplomasisini etkin olarak kullanmasıdır.

1.5.1 Devlet

Şüphesiz ki devletler küreselleşme öncesinde de sistemin en önemli aktörü konumundadır, ancak küreselleşmenin ardından devletlerin sistem içinde aktör olarak yer alma pozisyonlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler doğal olarak diplomaside de değişikliğe yol açmış ve devletler uluslararası sistem içindeki aktörlük pozisyonlarında yeni formlar kazanmışlardır. Bu formun en tipik örneği Hükümetlerarası Kuruluşlarla devletlerin sahip oldukları kapasitenin ötesinde sistem içinde bulunmalarıdır.

Devlet, uluslararası ilişkiler alanında kullanılan en genel anlamıyla belirli bir coğrafi alan içerisinde yaşayan halk üzerindeki, resmi, egemen ve tanınmış tekel politik otorite”yi ifade etmektedir. Sınırları tespit edilmiş bir coğrafi alana sahip olmayan herhangi bir idari mekanizmadan devlet olarak bahsedilemeyeceği gibi, belli bir politik otoritenin idari denetimine tabi olmayan bir coğrafi alandan ya da üzerindeki halktan da devlet olarak bahsetmek mümkün değildir. Devletin varlığını devam ettiren diğer unsurda bu politik otoritenin öncelikle kendi halkı tarafından, sonrasında ise diğer devletler tarafından kabul edilmesidir. Bu tanınma unsuru özellikle uluslararası ilişkiler alanı ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesi için önemli bir faktördür. Uluslararası sistem içinde aktör olarak ulus devlet, karar alma sürecindeki bireylerin kişiliklerinden bağımsız olarak, belli bir davranışta bulunan, tek sesli ve üniter birbirim olarak kabul edilmektedir⁵⁰. Bunun yanında devlet olarak her türlü koşulu sağlayan ancak uluslararası arenada tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti(KKTC) gibi alansal güçlerin devletin uluslararası arenada tanınma kapsamına girmemesine rağmen kısmi bir güç olarak uluslararası sistemde yer aldığını vurgulamak gerekmektedir. İç hukukları gereği vatandaşlarına karşı güç uygulama tasarrufunu elinde bulunduran bu tarz yapıların aynı zamanda bir şekilde sınırlarını kontrol etme iradesi sergileyebildikleri için sistemde aktör olarak rol aldığı kabul edilebilir.

Westphalia'dan bu yana uluslararası sistemin düzenlenmesinde ana mekanizma olan güç dengesinin bugün geçerli olmadığı, devletlerin artan bağımlılığının ve güç

⁵⁰ Deniz Ülkü Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, Der Yayınları, İstanbul-1996, S.83-84

kavramındaki temel değişikliklerin bu sonuçta etkili olduğu belirtilmektedir. Geçmişten gelen süreklilik güçleri, başarılı bir dış politika için, güç dengesinin geleneksel askeri araçlarını ve stratejilerini gerekli kılmaktaysa da her dönem geçerli olan değişiklik, gücü büyük devletlerin elinden alıp sistem içinde dağıtmıştır. Böylece güç dengesi mekanizmasını sınırlandırarak, ancak bölgesel düzeyde oynanmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, bugünün özelliği süper güçlerin hegemonyasından çok, sistemde gücün dağılması, bölgesel devletlerin sorumluluğunun artması ve oyunun kurallarının karmařıklařmasıdır⁵¹.

Robert W. Cox bundan böyle uluslararası ilişkilerin, basitçe devletlerin güç topladığı bir sistem olarak anlaşılamayacağını savunmaktadır. Ayrıca Cox, dış politikayı iç politikadan ayırmayı sağlayan devletle sivil toplum arasındaki ayırımın sürdürülemeyeceğini iddia eder. Politikayı uluslararası ve yerel arasında bölmek savunulabilir olmadığına göre, Cox, birbiriyle bağlantılı üç etkinlik alanı saptar-sosyal kuvvetler, devlet formları ve dünya düzenleri- Bu, normatif ve tarihsel öğelerin birleşmesine izin verir ve en önemlisi dünya politikasındaki değişikliğin kavranmasına yönelik bazı yollar verir⁵².

Uluslararası ilişliler arenasında devletin, özellikle küreselleşme ile birlikte güç kaybettiği savunulmaktadır ancak devlet hala uluslararası ilişkilerin asli unsurudur ve temel yönlendiricisidir. Topraklarında ulusal ve uluslararası alanda eylemlerde bulunma yeterliliğine sahip olan devletin kaybettiği gücü, uluslararası arenada yaptığı ekonomik, siyasi ve kültürel ittifaklarla sağlamaya çalıştığını söylemek mümkündür.

1.5.2 Çok Uluslu şirketler

Çok Uluslu şirketler(ÇUŞ), bir ülkede kurulu ana şirket ile değişik ülkelerdeki birden fazla sayıda bağlı şirketler aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Doğaları gereği birden fazla ülkede faaliyet gösteren ÇUŞ'larda, ana şirket ile bağlı şirketlerin birbirinden mal veya hizmet satın almaları ya da ödünç para gereksinimlerini gidermeleri normal şirket ilişkilerinden farklılık gösterebilmektedir. Bu şirketler tüm dünyayı pazar olarak görmekte ve çeşitli ülkelere doğrudan yatırım yapabilmektedirler. Faaliyette buldukları ülkelerdeki bağlı şirketlerin ve şubelerinin faaliyet ve yönetimleri merkez tarafından sağlanmaktadır.

⁵¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 19.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara-2010,s. 587-588

⁵² Robert W. Cox,"Sosyal Kuvvetler,Devletler ve Dünya düzenleri:Uluslararası İlişkiler Teorisi Ötesinde", (der: Howard Williams-Moorhead Wright- Tony Evans), *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, 1996,s.391

Üretim faktöründe iş gücünü dünya genelinden temin edebilmekte ve bu konuda sınır tanımamaktadır. Yeni faaliyet tarzı, belli bir fiziki mekana atfedilmeyen ekonomik faaliyeti ve bu faaliyete bağlı katma değeri ortaya çıkarmaktadır⁵³.

Şirketlerin önceleri yerel ticari faaliyetlerin bir unsuru iken sonraları devletlerin politik çıkarlarını sağlamak amacıyla kullanılan sömürgeci ilişkilerin bir uzantısı haline gelmesi; sonrasında ise IX.yüzyıl sonlarına doğru modern endüstri şirketlerine dönüşerek özellikle de XX. yüzyıl ortalarından itibaren devletlerle rekabet eder hale gelen kuruluşlar halini alması, onları sistemin incelenmeye değer aktörlerinden biri konumuna getirmiştir. Bu şirketlerin dünya sisteminin önemli aktörlerinden biri olarak kabul edilmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Her şeyden önce bu şirketler devletle kıyaslandıklarında sahip oldukları birçok avantajın dışında, global sistemde şu dönemde belirleyici unsurun ekonomi olduğunun farkındadır. Başka deyişle günümüz dünya sistemindeki ilişkilerde en önemli faktörleri ekonomik veriler biçiminde belirtmekte ve ekonominin belirleyici olduğu bu dünyada, en açık ekonomik semboller olan şirketler birer aktör konumuna yükselmektedir. Bu şirketlerin istedikleri siyasal partileri ve fikirleri yönetime getirmek amacıyla birçok harcamalar yaptığı gibi, istemedikleri yönetimleri devirmeye yönelik bazı faaliyetlere giriştiği bilinen bir gerçektir⁵⁴.

Devlet otoritesinin kısıtlayıcı doğası ile piyasaların kısıtlara karşı olan tepkisi ve bunlara karşı mekanizmalar geliştirmesi, çağdaş(uluslararası) siyasi iktisadın temel özelliği ve inceleme alanlarından biridir⁵⁵. Neoliberal dünya görüşünün bir ideolojik söylemi olarak değerlendirildiğinde, küreselleşme kavramının aslında çağdaş teknolojisiningereklerine uyum göstermekten ibaret bir teknik süreç olmadığı, bunun ötesinde uluslararası sermayenin çıkar alanını dünya ölçeğinde genişletme projesinin somutlaşmış bir iradi ifadesini oluşturduğu görülmektedir. Bu ideolojik programın baş aktörlerini ise küresel kapitalizmin işletici güçleri olan Çok Uluslu Şirketler ve uluslararası finansal kuruluşlar oluşturmaktadır. Dünya ölçeğinde faaliyet gösteren yaklaşık 37.000 ÇUŞ ve bunun yanında, içlerinde Dünya Bankası, İMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlarında bulunduğu uluslararası finansal sermaye şebekesi, küreselleşme ideolojisini bir çağdaşlık projesi olarak sunmaya çabalarken, kavramın altındaki sınıfsal güçleri ve

⁵³ Hüseyin Işık, *Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye*, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/370, Ankara-2005,s.2-21

⁵⁴ Deniz Ülke Arıboğan, *Globalleşme...*, s.176

⁵⁵ M. Fatih Tayfur, "Devletler ve Piyasalar", Devlet ve Ötesi, (der: Atila Eralp), *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim yayınları, İstanbul-2005, s.168-185

dünya kaynaklarının uluslararası kapitalist şirketler tarafından paylaşım mücadelesini gizlemeye çalışmaktadır. Dünya kapitalizminin yeni küreselleşme aşamasındaki uluslararası işbölümü içinde en büyük paya sahip olan 500 büyük ÇUŞ' un yıllık cirosunun 1980 itibariyle 3 trilyon dolara ulaştığı, bu rakamın ise o yılın gayri safi dünya mal üretiminin %30'unu, dünya mal ticaretinin de %70'ini oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan, 1970'lerde günde yaklaşık sadece 190 milyar dolar hacmi olan dünya döviz piyasası işlemleri, 1990'ların başında günde 1,2 trilyon dolara ve ardından 1,8 trilyon dolara ulaşmış durumdadır⁵⁶. Günümüzde sadece Dünya forex piyasasının günlük işlem hacmi 5,5 trilyon dolardır⁵⁷.

Şirketlerin ekonomide bu derece etkin olmalarına rağmen, devletin elinde şirketlere karşı güçlü kozların olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ticari firmalar, özellikle ulus-ötesi şirketler, devasa ekonomik güce ve kendi ülkelerinde ve başka yerlerde siyasi politikaları etkileme kapasitesine sahip olabilirler. En büyük ulus ötesi şirketler bugün, birkaç ülke dışında diğerlerinin hepsinden daha büyük bütçelere sahip olabilir. Fakat şirketlerin devletle rekabet edemeyeceği kilit alanlar vardır. Kutup bölgeleri kısmen dışarıda tutulursa yeryüzünde bir devlet ya da diğeri tarafından yasal olarak kontrolü altında olduğu iddia edilmeyen herhangi bir alan yoktur. Bütün modern devletler, kendi bölgelerine şiddet araçlarının kontrolünde, aşağı yukarı başarılı bir tekele sahiptir. Endüstriyel şirketler, sahip oldukları ekonomik büyüklüklere bakılmaksızın, askeri örgüt değillerdir. Bu şirketler belirli bölgede, kendilerini siyasi/legal varlıklar olarak kuramazlar⁵⁸.

Dünya genelinde parayı elinde bulunduran ve yatırımlarla siyasi alanda da aktör haline gelmiş olan ÇUŞ' lar ile devlet arasında sıkı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Günümüz ekonomik sistemi içinde devletlerin güçlü yatırımlara, şirketlerin de bu yatırımı yapacak alanlara ve devlet tarafından verilecek imtiyazlara ihtiyacı vardır. Devletlerin ekonomik ihtiyaçları stratejik önemdedir. Devletlerin her ne kadar toprak ve silahlı gücü, ÇUŞ' lar karşısında bir avantaj olarak görülse de, günümüzde ekonominin yönlendirici etkisi göz önüne alındığında bu durumu hala şirketlerin lehinde olduğunu

⁵⁶ Erinç Yeldan, "Neoliberalizmin İdeolojik Bir söylemi Olarak Küreselleşme" ,(Der: A.H. Köse-F.Şensen-E.Yeldan), *İktisat Üzerine Yazılar I- Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*,İletişim Yayınları, İstanbul-2003, s.429-430

⁵⁷ <http://www.gcmforex.com/egitim/forex-piyasasina-giris/> (e.t: 09.06.2015)

⁵⁸ Antony Giddens, "Modernitenin Küreselleşmesi", (ed: Kudret Bülbül), (çev:Kudret Bülbül), *Küreselleşme Okumaları*, 2006,s.209

söylemek gerekmektedir. Zira bir devlet kendi içinde yatırımına son vermesini istediği bir şirketi batırabilme iradesine sahip olsa bile, ekonomik olarak güçlü olan ÇUŞ' lar yatırımlarını başka ülkelere kaydırarak mevcudiyetlerini devam ettirebilirler ancak devletler ekonomilerini bu kadar kolay riske edemezler. Son olarak ana şirketi kendi ülkesinde bulunan devletlerin, şirketlerin farklı coğrafi bölgelerde yaptıkları yatırımı destekleme yönünde irade sergilediklerini ve bunu zaman zaman ellerinde karşı devlete karşı diplomatik koz olarak bulundurduğunu belirtmek gerekmektedir.

Liberal Uluslararası Ekonomi Politik yaklaşıma göre, ekonomik alanda devletlerarasında karşılıklı bağımlılığın oluşmasında şirketler oldukça önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Ticari şirketler ulusal ekonomileri uluslararası üretimin bir parçası haline dönüştürmektedir. Başka bir deyişle ulusal ekonomi ile küresel ekonomi arasında bağın oluşmasında ve güçlenmesinde çok uluslu şirketler hayati bir rol oynamaktadır⁵⁹. Son olarak ÇUŞ' lar ve devlet arasında sıkı bir bağ oluştuğu ve ÇUŞ' ların devletlerin müzakere masasında sıklıkla konuşulduğu bilinen bir gerçektir. Uluslararası İlişkilerin devlet-devlet ilişkisi olmaktan çıkarak devlet-ulusaşırı şirket ya da devlet-uluslararası örgüt ilişkileri ile çeşitlenmesi, geleneksel diplomatik örgütlenmenin önemini yitirmesine yol açmıştır⁶⁰.

Çok Uluslu Şirketler diplomasi konusundaki etkilerini özellikle kamu diplomasisinde gösterebilmektedir. Kamu diplomasisinin aktörü sadece devletler değildir. Artık şirketler, özel sektör temsilcileri ve küresel işletmeler de kamu diplomasisinin birer aktörü durumuna gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin etki gücünün giderek artması, kamu diplomasisinin etki gücünü de artırmaktadır. Bu şirketlerin köken ülkeleri sadece yapılan faaliyetlerden kar elde etmemekte aynı zamanda başka ülkelere kendi kültürlerini, değerlerini de bu şirketler aracılığıyla yaymaktadır⁶¹.

Diplomatik yönlerin ve aktörlerin yayılmasının baş döndürücü bir nitelik taşıdığı günümüzde özellikle devlet dışı aktörlerin rolleri ve fonksiyonlarını yansıtacak şekilde uluslararası manzara, çok uluslu şirketler ve devlet-dışı organizasyonların uluslararası ilişkiler üzerinde ve nihayetinde de diplomasi yönetimi üzerinde doğrudan etkiler yaparak yoğunlaşmıştır.

⁵⁹ Veysel Ayhan, Ortadoğu ve Petrol, 2.baskı, Dora Yayınları, 2009, s.21

⁶⁰ Haluk Ülman, "Dünya Nereye Gidiyor", Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, (der: Sebahattin Şen), Bağlam Yayınları: İstanbul 1992, s.47

⁶¹ Abdullah Özkan, 21. Yüzyılın stratejik vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkanları, TASAM, Stratejik Rapor No:70, s.11

1.5.3 Hükümetler Arası Örgütler

Bir uluslararası örgütü; “*bağımsız ve egemen devletlerin veya hükümet dışı kuruluşların küresel ya da bölgesel ölçekte, genel ya da özel amaçlara ulaşma doğrultusunda, iş birliği sağlamak için kurduğu yapılar, mekanizmalar ve süreçler*” biçiminde tanımlamak mümkündür. Uluslararası örgüt tüzel kişiliktir, tıpkı devletler gibi uluslararası hukukun ana aktörlerinden birisi olmuşlardır. Örgütlenmeye giden devletler çeşitli amaçlarla bu örgütlenmeyi gerçekleştirebilir. Güvenlik amacının yanı sıra, askeri, ekonomik, kültürel, siyasi ve ticari nedenlerin bu örgütlenmeye gitme sebeplerinde öne çıktığı görülmektedir⁶². Bu örgütlenmeler bazen üyeleri tarafından belirli bir hedefe ulaşmak için bir araç, bazen de görüşlerini ve isteklerini dış dünyaya iletmede kullandıkları birer forum olarak her geçen gün devletlerce benimsenen kurumlar haline gelmişlerdir⁶³.

Kenichi Ohmae, özellikle ÇUŞ’ların uluslararası alanda artan etkisinin devletler tarafından nasıl sınırlandırılacağına dair bir teori geliştirmiştir. Ohmae’ye göre ulus-devletler tarihin geniş hareketi içinde ekonomik işleri örgütlemenin geçici birer biçimi olmuşlardır. Ekonomik işleri yönetme hakları-ayrıcılığı- kısmen askeri gücün kontrolünden kaynaklanmıştır; ama böyle bir gücü ayakta tutmak günümüzde giderek ağırlaşan bir yük haline gelmiştir. Şimdi, dünyanın neresinde olursanız olun, çekici fırsatlar varsa para gelecektir. Ve bu çoğu durumda özel para olacaktır. Yine on yıl önce, sınır ötesi fon akışları öncelikle bir devletten diğerine ya da çokuluslu bir kurumdan bir devlete şeklinde yol izlerdi. İşlemin en azından bir ucunda bir başkent ve bürokratlar ordusu bulunurdu. Böyle bir şey artık söz konusu değildir. Çünkü sınır ötesi para hareketlerinin çoğu şimdi özeldir; her iki uçta da devletlerin müdahalesine gerek kalmamıştır. Önemli olan tek şey yatırım fırsatlarının kalitesidir. Para, iyi fırsatların olduğu yere gidecektir. Kendi sınırları içinde yer alan ya da sınırları kesen bir konumda bulunan zenginlik yaratıcısı bölge-devletlere anlamlı operasyonel yetki sağlamak, bu bölge devletlerinin global çözüm arama çabalarında katalizör rolü oynamak ve onların global mantığı başa alma ve global ekonomiye giriş kapıları olarak işlev görmedeki benzersiz yeteneklerinden faydalanmak. Tek çare, feodalizm sonrası modern çağın merkezileştirici eğilimlerini

⁶² Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, Uluslararası ..., s. 1-3

⁶³ Deniz Ülke Arıboğan, Globalleşme ..., s.205

tersine döndürmek ve ekonomik sarkacın uluslardan bölgelere doğru geri salınmasına izin vermek ya da en iyisi bunu yüreklendirmek olarak görülmektedir⁶⁴.

Hükümetler Arası Örgütlenmeler, devletlerin güç kaybettiği alanda bir araya gelerek daha etkin rol oynamalarını sağlayabilmektedir. Şirketlere karşı birliktelik kurarak daha etkin hareket edebilecekleri gibi küresel güçlere karşı da bir araya gelerek daha etkin hareket etmeleri mümkündür. Küresel güçlere karşı kendi başına etkili olamayan devletlerin bir araya gelerek etkili örgütler kurmaları, uluslararası sistemde ülkelere hareket serbestisi yaratmaktadır. Geçmişte OPEC gibi ekonomik yapılanmaların ne kadar etkili olduğu bilinmektedir bunun yanın günümüzde BRICS gibi küresel yapılanmalar Batı hegemonyasına meydan okuyacak potansiyeli içlerinde barındırmaktadır.

1.5.4 Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler

Bu konu hakkında öncelikle terminoloji sorunun giderilmesi gerekmektedir. Sosyal bilimler literatüründe; Greenpeace, Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü ve OXFAM gibi küresel sivil toplum aktörlerinin en genel anlamda nasıl nitelendirilebileceği hakkında bir kavram kargaşasının olduğunu söylemek gerekmektedir. Başlar' ın Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar kitabında öncelikle bu kavram kargaşasına yer verilmiş, mevcut kargaşanın nedeni ve hukuki boyutu uzun bir şekilde incelenmiştir. Bu açıklamada nihai olarak Hükümet Dışı Kuruluş(HDK) kavramı tercih edilmiştir. Bunun sebebi uzun tartışmalar sonucu Birleşmiş Milletler Şartının 71. maddesinde dayandırılmaktadır. Birleşmiş Milletler 71.Madde: *“Ekonomik ve Sosyal Konsey, kendi yetkisine giren sorunlarla uğraşan hükümet dışı kuruluşlara danışmaya yönelik uygun düzenlemeler yapabilir. Bu tür düzenlemeler uluslararası örgütlerle ve gerektiğinde Birleşmiş Milletler'in ilgili üyesine danışıldıktan sonra ulusal örgütlerle de yapılabilir.”* HDK konusundaki tartışma sonunda yazar tanımla ilgili şu sonuca ulaşmaktadır:

“Kişisel ve grup çıkarlarının devlet sınırları ötesine taşınması sonucu ortaya çıkmış, gerçek veya tüzel kişiler tarafından oluşturulan, üyelerinin gönüllü olarak katkıda bulunduğu, faaliyetlerinden dolayı uluslararası ilişkilerde bir rol oynama yeteneğine sahip üyelerinin bağımsız oy hakkının olduğu, sürekli ve kurumsallaşmış bir idari yapısı, merkezlerinde tam-zamanlı çalışan personeli, basit düzeyde de olsa bir kuruluş şeması bulunan, temsil yetkisine sahip bir organ tarafından hazırlanıp

⁶⁴Kenichi Ohmae, “Ulus Devletin Sonu”, (çev:Zülfü Dicleli), (ed: Kudret Bülbül), *Küreselleşme Okumaları*, 2006,s.269-275

demokratik şekilde kabul edilmiş bir anayasası bulunan, hükümet politikalarından bağımsız olarak kendi kendini yönetecek nitelikte otonom bir karar mekanizmasına sahip olan, merkezi hükümetten tamamen veya büyük ölçüde bağımsız mali kaynak kontrolü olan, partizan bir tavır takınmayan, asıl amacı kar elde etmek olmayan, ikiden fazla ülkede teşkilatlanması olan, Birleşmiş Milletlerin gerçekleştirmeyi amaçladığı hedefleri kendisine ilke edinmiş, ulusal ve uluslararası düzlemde, bireylerin, insanların yaşam kalitesini artıracak veya dezavantajlı insanların yaşam kalitesini artırmaya çalışan, şiddeti benimsemeyen, devletler veya uluslararası kuruluşlar tarafından kurulmamış, tüzel kişiliği tercihen olan ve devletlerin iç işlerine karışmamayı benimseyen sosyal kuruluşlardır⁶⁵.”

İlgili kavram uluslararası ilişkilerde Non Governmental Organization(NGO) olarak da geçen sivil toplum kuruluşlarının hepsini karşılamaktadır. Dolayısıyla bu kavramın kullanılmasını tercih etmek yerinde olacaktır. Küreselleşme ve küresel demokrasi olgularının belirgin bir şekilde etkisini gösterdiği Vestfalya-Sonrası dönem olarak adlandırılan Soğuk Savaş sonrası yıllarda, genelde devlet dışı aktörlere özelde hükümet dışı kuruluşlara karşı artan bir ilginin olduğu; özellikle, 2000’li yılların başında bu ilginin kayda değer bir ivme kazandığı görülmektedir. Hükümet Dışı Kuruluşların uluslararası ilişkilerde etkin olmalarına yol açan etmenler arasında; kendilerini diplomasinin şekilci kuralları ile bağlı hissetmemeleri, sınır tanımayan kimlikleriyle bilgi ve belgelere birinci elden ulaşarak devletlerin resmi söylemleri dışında bir perspektif sunmaları, tarafsız kimlikleri nedeniyle yerel halkla birlikte çalışabilmeleri, uzmanlara sahip olmaları, gönüllülük esasına göre kurulu olmaları nedeniyle düşük maliyetle büyük işler yapabilmeleri ilk akla gelenlerdendir⁶⁶.

Bu kuruluşların uluslararası ilişkilerde oldukça aktif rol oynadığını söylemek mümkündür. Uluslararası insancıl hukuk, insan hakları, çevre ve uzay hukuku konusunda HKD’ ların önemli katkıları olmuştur. Örneğin savaş zamanında çevrenin korunmasına ilişkin kurallar; Uluslararası Kızılhaç Teşkilatının katkılarının bir sonucudur. 1981 tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Cenevre merkezli Uluslararası Hukukçular Komisyonu’nun tartışmasız başarısı olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Af Örgütü’nün işkencenin önlenmesi konusunda 1970lerin başında başlattığı kampanyalar sonucu, 1973

⁶⁵ Kemal Başlar, *Uluslararası Hukukta Hükmet Dışı Kuruluşlar Vestfalya-Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara-2005,s 1-33

⁶⁶ Kemal Başlar, ” Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşların Rol ve Etkinlikleri”, (ed: İdris Bal), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, 2006, s. 411-413

yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu soruna eğilmiş ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu işkencenin önlenmesi konusunda bağlayıcı bir sözleşme hazırlanması konusunda aktif rol oynamıştır. Kara mayınlarının temizlenmesi, üçüncü dünya ülkelerinin dış borçlarının silinmesi ve uluslararası hukukun oluşumuna katkıları dolayısıyla HDK aktif olduğunu söylemek mümkündür⁶⁷.

Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşların, 1945 yılı sonrasında arttığı ancak özellikle son yıllarda hızlı bir artış gösterdiği bilinmektedir. Bunda çağdaş uluslararası sistemde, artan uluslararası karşılıklı bağımlılığın yanında toplumların gereksinimlerinin ve bunun sonucu olarak devletin denetimi dışında kalan alanların hızla artmasının büyük payı olmuştur. Bu örgütler amaçlarına ulaşmak için devletlerin yanı sıra uluslararası örgütleri de doğrudan etkileyebilmektedir⁶⁸.

Son olarak bu örgütlerin ulusal aktörleri nasıl etkilediğine de kısa şekilde değinmek gerekmektedir. Dünya barışı konusunda savundukları ilkeler gereği devletlerarasında ortaya çıkan problemleri ve hatta savaşları önlemek için birçok faaliyette bulunan bu örgütlerin artık demokrasinin temel taşlarından birini oluşturduğunu kabul etmek gerekir. Bu amacı gerçekleştirmek için araştırmalarda bulunup, konferanslar düzenleyip, hükümetleri etkileyebilmek için var güçleriyle çalışıp, gerekirse bir takım eylemler dahi düzenlemektedirler. Ayrıca hükümet temsilcileri ve hükümet dışı aktörlerle temasa geçip bilgi alışverişinin yanı sıra, tarafları yönlendirmeye ve gerektiğinde sembolikde olsa çatışmaları sona erdirebilmek için müdahalede bulunmaya çalışmaktadırlar. Her ne kadar müzakerelerde son sözü ulus-devletler söylese de bu kuruluşların özellikle danışmanlık ve lobi faaliyetleri ile alınan kararları şekillendirebildiklerini söylenebilir⁶⁹.

Hükümet Dışı Aktörlerin amaçlarını, demokratik sistemlerde yer alan sivil toplum örgütlerine benzetmek mümkündür. Demokratik sistemde yer alan Sivil Toplum Kuruluşları(STK) devletin yaptığı yanlışların düzeltilmesi için çalışmanın yanında, devletin eksik kaldığı noktaları tamamlamak misyonu ile hareket etmektedirler ve bu çalışmaları ile demokrasilerin yapı taşlarını oluşturmaktadırlar. Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar da dünya genelinde hükümetlerin yaptığı yanlışları düzeltmenin yanında BM

⁶⁷ Kemal Başlar, *Uluslararası Hukukta...*, s.423-425

⁶⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler*ve...s.86-88

⁶⁹ Şaban H. Çalış, Erdem Özlük, Ender Kutlu, "INGOs:Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları",(ed:Şaban H.Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu),*Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, 2006, s.736-737

gibi uluslararası örgütlerin sosyal ve kültürel alandan sağlık ve çevre alanlarına birçok noktada devletlerin ve uluslararası örgütlerin yetişemediği durumlarda destekçi olarak büyük bir misyon üstlenmektedirler. Özellikle devletlerin çıkarları dolayısıyla karar alamadıkları çevre gibi konularda aktif rol oynayarak devletleri bu konularda adım atmaya zorlamaktadır. Örneğin insan hakları konusunda doğru ve zamanında aktarılan bilginin, insan hakları ihlalleri karşısında; ilgili örgütler, bireyler, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından etkili bir hamle yapılabilmesi için en önemli araçlarından biri olduğu görülür. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi insan hakları konusuyla ilgili devlet-dışı aktörler insan hakları ihlalleri ile ilgili bilgi toplama ve aktarma rolü üstlenirler ve soruna çözüm bulunması için ciddi bir kamuoyu baskısı oluştururlar⁷⁰.

1.5.5 Birey

Birçok bilim adamı bireyin, uluslararası ilişkilerin bir aktörü olarak görülmesine çekinceyle yaklaşmaktadır. Gerek geleneksel uluslararası ilişkiler yaklaşımını benimseyenler gerekse uluslararası hukukçular sadece devleti egemen aktör olarak gördüklerinden bireyin egemen aktör olarak dikkate alınmasına itiraz etmektedirler. Ancak uluslararası ilişkilerde giderek yaygınlaşan liberal/plüralist yaklaşıma göre artık uluslararası ilişkiler çok aktörlü bir yapıdır ve bu yapı içinde birey de diğerleri gibi önemli bir aktördür. Bireyin aktör olarak ele alınması onun kendi adına hareket ettiği ve bu çerçevede otonom olarak davranabildiği durumlarda veya bireyin kendi resmi konumundan öteye geçerek ve inisiyatif kullanarak süreç üzerinde belirgin şekilde etkili olması durumunda söz konusu olmaktadır, diğer durumlarda birey temsil ettiği organizasyonlar veya örgütlü gruplar olarak dikkate alınmaktadır⁷¹.

Diğer taraftan Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumun kurulup, devlet başkanları veya ordu komutanlarını yargılayabilmesi bireyin artık uluslararası suje olarak kabul edildiğine işarettir. Bu çerçevede birey uluslararası politikanın bir aktörü olarak kabul edilebilir. Süleyman Demirel'in Filistin uzlaştırma komisyonunda oynadığı rol veya Azerbaycan'ın bir önceki Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'e yönelik bir devrim girişimini, Demirel'in Aliyev'e haber vermesi de bu şekilde değerlendirilebilir⁷².

⁷⁰ Soner Karagül, Muhammet Fatih Özkan, "Bilgi Teknolojileri ve Uluslararası İlişkilerdeki Fırsat-Tehdit Paradoksu", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2015 Cilt:X, Sayı:1, ss:115-127

⁷¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve*, s.71-72

⁷² İdris Bal, Güliz Sütçü, Murat Silinir, "Uluslararası Siyaset'in Aktörleri", (ed: İdris Bal), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, Ankara-2006, s. 49-50

Konuya Davut Ateş'in Uluslararası Politika kitabındaki yaklaşımı farklı açılardan daha açıklayıcıdır. Ateş'e göre, bireyden uluslararası politikada aktör olarak bahsederken iki noktaya dikkat edilmesi gerekir. Birincisi kişinin resmi statü sahibi olmasıdır. Bu nokta da iki kapsamda ele alınmaktadır. İlki, kişinin resmi statüden bağımsız olarak hareket ediyor olması durumudur. Bu durumda birey temsil ettiği örgüt ile kendisini ayırıştırır ve büyük ölçüde kendi hesabına hareket eder. Örneğin Henry Kissinger'ın ABD Dışişleri Bakanı sıfatıyla 1970'li yıllarda Ortadoğu sorununun çözümü konusunda üstlendiği işlev ve sonuçta Mısır ile İsrail arasında 1979 Kamp David Anlaşmasının sonuçlandırılmasında oynadığı rol. Diğeri ise resmi statü sahibi kişinin, örgütün bütün yetkilerini kendinde toplaması, örgüt ile kendisini özdeşleştirme eğilimine girmesidir. İtalya'da Mussolini'nin, Almanya'da Hitler'in Libya'da Kaddafi'nin yaptığı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. İkincisi ise kişinin hiç resmi statüye sahip olmadan uluslararası arenada hareket etmesidir. BM Genel Sekreterliği görevini bırakmasının ardından Kofi Annan'ın pek çok uluslararası veya bölgesel politikayı etkileyebilecek ulusal sorunda taraflar arasında arabuluculuk icra etmesi buna örnektir. Her iki durumda da aktörlerin kriterleri olan kimlik, karar ve eylem özerkliği, etki kabiliyeti ve ömür bağlamında bireyler geniş tanım çerçevesinde uluslararası politikanın aktörleridir⁷³.

Bireyi uluslararası ilişkilerde aktör olarak ele almak konusuna iki noktadan yaklaşmak gerekiyor. İlk olarak uluslararası ilişkilerde birey aynı zamanda aktördür. Dış ve iç politika her ne kadar reel politik tarafından kuşatılırsa kuşatılsın, psikolojik çalışmalar göstermektedir ki birey karar verme davranışı sergilerken geçmişte yaşadığı durumları davranışlarına yansıtılabilmektedir. Mehmet Gönlübol'un, Richard C.Snyder'ın görüşlerine yer verdiği kitabında bu durumdan şu şekilde bahsetmektedir; karar verici göreve geldiğinde birbirinden farklı üç önemli görünümü beraberinde getirdiğinden bahsetmektedir. Bunlar; 1-ait olduğu toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen ve kendisinin de paylaştığı değerleri ve inançları, 2- toplum içinde kendisinin de bir üyesi bulunduğu alt-grubun veya grupların değerleri ve inançları; 3-kendi kişiliği ve idiosinkratik⁷⁴ nitelikleri⁷⁵. Dolayısıyla kişilerin özellikle de dış politikada rasyonel karar aldıkları varsayılsa bile kendi değerlerini bir şekilde kararlarına yansıtma eğiliminde olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca karar alıcıya bilgi ulaşana kadar farklı

⁷³ Davud Ateş, *Uluslararası Politika*, Dora Yayınları, Bursa-2013, s.145-146

⁷⁴ Özel durumla ilgili, özel duruma ait olan.

⁷⁵ Mehmet Gönlübol, *Uluslararası...*, s. 201-202

iletişim kanallarından geçmektedir, bu süreçte bulunan diplomatların ve bürokrasinin de bilgiye, içinde buldukları koşullarla yaklaşımları söz konusu olabilmektedir.

İkinci olarak doğrudan aktör olmasa bile, birey oy verme davranışıyla karar vericileri etkileyebildiği gibi, STK tarzında örgütlenmelerle, lobi faaliyetleriyle de karar vericinin karar verme davranışını etkileyebilmektedir. Bu durumda benzer görüşteki bireylerin belirli bir güç potansiyeli elde ederek aktör durumuna geldiği söylenebilir. Bu durumda karar vericinin aktör olarak karar alma sürecinde, bireyden dolayı yollarla nasıl etkilendiğine değinmemiz gerekmektedir. Son olarak uluslararası sinema ya da spor yıldızlarının da, BM ya da diğer örgütlenmelerin faaliyetlerine katılarak karar vericileri etkileme yönündeki çabaları da bireyin uluslararası sistemde zaman zaman yaptığı faaliyetlerle aktör konumuna gelebildiğini göstermektedir. Buna en güzel örnek Angelina Jolie BM iyi niyet elçisi olarak mülteci ve sığınmacılar için birçok faaliyet yapmakta ve zaman zaman gerçekleştirdiği ziyaretlerle ilgili konuya uluslararası kamuoyunun ve karar vericilerin dikkati çekmektedir.

1.6 Dijital Devrim Sonrası Yeni Diplomasi Araçları

Dijital devrim diplomaside de değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimin çeşitli şekillerde meydana gelmek mümkündür ancak konumuz dahilinde dijitalleşmenin merkezi rolü üstlendiği değişim arenasında bazı kavramların bilinmesi gerekmektedir. Bilgi iletişim teknolojileri, büyük veri, yeni medya ve sosyal medya gibi kavramların son yıllarda kullanılmaya başlamış ve yaygınlaşmış başlıca kavramlardır.

1.6.1 Bilgi İletişim Teknolojisi

Teknolojideki bu gelişmeler bilgi teknolojilerini oluşturmuştur. Bilgi teknolojileri, 1960'lı yıllardan sonra Amerika'da uzay alanında yapılan çalışmaların neticesinde ortaya çıkan mikro elektronik teknolojisinin bir ürünüdür. Bu teknoloji birçok teknolojik yeniliğe direkt ya da dolaylı olarak destek vererek yeniliklerde etkin bir unsur olmuştur. Zamanla iletişim teknolojileri ile bilgi teknolojilerinin bütünleşik olarak bir arada kullanılması bilişim kavramını ortaya çıkarmıştır. Gerek akademik çevrelerde gerekse iş yaşamında, tamamı bilgi teknolojileri kavramının içerdiği anlamı verecek şekilde, bilişim, bilgi işlem ve iletişim, sanal ve dijital teknolojiler gibi ifadelerde kullanılmaktadır. Son yıllarda

internetin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda fazlaca öne çıkması ile beraber “bilgi teknolojileri ve internet” bir arada kullanılır olmuştur⁷⁶.

Bugün kullanılan anlamıyla yeni iletişim teknolojileri; mikroişlemciler, radyo, televizyon, fiber optik, uydu yayıncılığı, kelime işlemci, elektronik posta ve video konferans gibi çok geniş bir alanı içinde barındırmaktadır⁷⁷. Bilgi ve iletişim teknolojisi alanında fiber optiklerin, uyduların ve bilgisayar teknolojisinin küresel iletişimi artırması, bilgi, teknoloji ve iletişim alanında yaşanan hızlı ve sürükleyici gelişmeler, bilgisayarın ve internetin yaygınlaşması sadece özel sektör yönetimi alanında değil kamu yönetiminde de önemli değişimlere sebep olmaktadır⁷⁸. Bilgi ve teknolojilerinin son yıllarda baş döndürücü gelişmeleri uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmış haberleşmenin ve mahremiyetin korunması gibi özgürlüklere yönelik riskler ve tehditleri ortaya çıkarmaktadır⁷⁹.

Bilgi İletişim Teknolojileri(BİT) aynı zamanda devletlerin ekonomik büyüme için bağımlı oldukları bir alandır. Yapılan ölçümlerde BİT'in iş gücü verimliliğine ve ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağladığını göstermektedir. BİT'in ekonomik büyümeye yaptığı katkı bir yandan sermaye öte yandan gerek BİT üretimi gerekse BİT kullanımı ile artan iş gücü verimliliği üzerine oturmaktadır⁸⁰.

Genel olarak dijitalleşmenin birer bağımlılıkla hareket ettiğini söylemek mümkündür. Devletin internet kullanımını genişletmesi, devlet kademelerinde internet kullanımını yaygınlaştırması, devletin dijital yaşama alışması ve yeniliklere uyum sağlaması için yeterli değildir. Ya da sadece bilgi iletişim teknolojilerinin de kullanılması yine devletin bu alandaki faaliyetleri için yeterli değildir. Devletler artık bilişim alanındaki değişimleri uzun süreli değişimlerle değil, daha kısa süreli değişimlerle ayak uydurmak zorundadır. Hızla değişen bilgi trafiğini kontrol etmek mümkün değildir ancak bu bilgi trafiğini politikalarına uygun hale getirerek değişime ayak uydurmak, özellikle uluslararası arenada söz sahibi olmak isteyen ülkeler için olmazsa olmaz bir koşuldur. Gün içinde

⁷⁶ Orhan Koçak, Bilgi Toplumu Sürecinde Çalışma Yaşamı: Dijital Teknolojiler Boyutuyla, Ekin Yayıncılık 2011, s.2

⁷⁷ Nilüfer Timisi, Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Dost Kitapevi, 2003,s.80

⁷⁸ John Kotter, "It all starts with a sense of urgency", info, 50(2), 1-11

⁷⁹ <http://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Bilgi-Teknolojileri>, e.t 12.04.2016

⁸⁰ Mehmet Yaşar ŞAf, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörünün Makroekonomik Etkileri: Uluslararası karşılaştırma ve Türkiye Değerlendirmesi Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı Ocak 2015, Yayın No:2918,s.51

yaklaşık 45.000⁸¹ internet sayfasının hacklenmesi, devletlerin neden bu hıza ayak uydurması gerektiğini gösteren sebeplerden sadece biridir. Dünya genelinde dijital sistemler üzerinden yapılan işlemlerin sayısı devletlerin bu yöne dikkatini çeken bir unsurken, anlık siber saldırıların yaygınlığı⁸² devletlerin anlık müdahale kapasitesini geliştirmesi bakımından diğer önemli bir husustur.

1.6.2 Büyük Veri

Devletlerin bilişim, bilgi iletişim teknolojileri ve sosyal medyaya olan ilgileri ve bu alanda izledikleri politikalara değinirken günümüzde üzerinde çalışmalar yapılan ve özellikle gelecek için çok büyük önem teşkil eden büyük veri kavramına da değinmek gerekmektedir. Günümüz medyasına ilişkin dijital medya, yeni medya, sosyal medya gibi adlandırmalar bilgisayar ve internet tabanlı dijital teknolojilerin oluşturduğu yeni bir iletişim ve medya ortamına gönderme yapmaktadır⁸³. Büyük veri disiplinlerarası çalışma yapmak için uygun bir alan olup, etki kapasitesi itibariyle birçok bilim alanına hitap etmektedir. Büyük veri, kamudan özel sektöre, biyolojiden uluslararası ilişkiler anabilimdalına kadar farklı alanlara ve disiplinlere hitap eden, devletler tarafından üzerine politikalar uygulanan dijitalleşmenin somutlaştırılarak, çıkarlar doğrultusunda kullanılmasıdır. Yukarıda belirtilen internet ortamında akan verilerin hepsi büyük verinin birer parçasıdır. Rubinstein, büyük veri ve hızını tsunamiye benzetmektedir ve buna karşı önlem alınması gerektiğini vurgulamaktadır⁸⁴.

Milyarca bilginin oluşturduğu büyük veriyi kullanmak için bu veriyi süzmek ve somut çıktılar elde etmek gerekmektedir. Eldeki verilerin süzülmesi ve somut hale getirilmesi için hali hazırda başarıya ulaşmış çalışmalar vardır ve bu alanda çalışmalar devam etmektedir. 2009 yılında H1N1 adı verilen ve hızla yayılan yeni virüsün keşfinin ardından birkaç hafta içinde tüm dünyadaki kamu sağlığı kurumları yeni bir pandemik salgının başladığından korkmuştu. Hali hazırda aşısı bulunmayan bu virüsle ilgili Google'da bulunan mühendisler bir çalışma başlatarak bu çalışmalarını Nature isimli akademik dergide rapor olarak paylaştılar. Yazarlar, bu gribin ABD'de, sadece ulusal olarak değil belirli bölgelerde hatta eyaletlere kadar nasıl yayıldığını tahmin ediyorlardı.

⁸¹ <http://www.internetlvestats.com/> (e.t 16.04.2016)

⁸² Dünya genelinde anlık siber saldırılara ilgili siteden ulaşmak mümkündür. <https://cybermap.kaspersky.com/> (e.t 16.04.2016)

⁸³ Zeynep Zelan, Dijital Dünya, Sosyal Medya ve Fikri Haklar, Türkiye'de İnternet Konferansları Bildirisi, <http://inet-tr.org.tr/inetconf19/bildiri/91.pdf> ,(e.t 11.04.2016)

⁸⁴ Ira Rubinstein, "Big Data End of privacy or a new begining?", International Data Privacy, 3 (2): 74-86,

Buna ulaşmak için Google insanların internette ne aradıklarını inceledi. Bu kapsamda Amerikalıların yazdığı en yaygın 50 milyon arama terimi listeye alındı ve bu liste Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezlerinin(Centers for Disease Control and Prevention-CDC) 2003-2008 yılları arasındaki mevsimsel gribin yayılmasına ilişkin verisiyle karşılaştırıldı. Yapılan matematiksel modellemelerin ardından CDC gibi kendileride gribin nerede yayıldığını söyleyebiliyor hatta CDC'den farklı olarak bu olaylardan bir iki hafta sonra değil, gerçek zamana yakın bir zaman dilimi içinde bu verileri sunabiliyorlardı⁸⁵.

Bu konuda bir başka çarpıcı örnek yine Amerika'da yaşanmıştır. Amerika'da Target perakendeciliğin pazarlamacıları istatistikçi ve bilgi yönetimi uzmanu Andrew Pole isimli bir analiste uğrayarak, müşterilerinin hamile olup olmadığının tespitini istediler. Pole müşteri verilerini inceleyerek, demografik verilerle eşleştirdi ve alışveriş alışkanlıkları ile ilgili bir kombinasyon oluşturdu. Bu göstergelerin ardından tespit edilen müşterilere uygun kuponlar, broşürler ve kampanyaları ilettiler. Posta kutusunda bu broşürleri bulan bir baba 16 yaşındaki kızının hamileliğe teşvik edildiğini düşündüğünden dolayı mağazaya gidip bu durumdan şikayetçi oldu ancak kızının gerçekten hamile olduğunu geçen süre içinde öğrendi⁸⁶.

ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA), Utah'da büyük veri ile ilgili çalışma gerçekleştirmektedir. NSA'in cep telefonlarından ve küresel olarak bilgisayar ağlarından bilgi topladığı zaten bilinen bir gerçektir. Utah'da Amerika tarafından 9.200 metrekaarelik alana bir tesis kurulmuştur. Askeri alanda kurulan ve sadece yetkili kişilerin girebildiği tesis, özel güvenlik önlemleri ile korunmaktadır. Bu tesis bir yıl içinde internet trafiğinden 5zettabayt veri toplama kapasitesine sahip. NSA hackerları, bir saatte 2.1 milyon GB veri işleyebilen dünyanın en güçlü bilgisayarından yardım alarak işlemleri gerçekleştirmektedir⁸⁷. NSA tarafından dokuz internet devinin ağlarına erişip bilgilerin alındığı biliniyor. NSA ve FBI'ya geniş haklar tanıyan PRISM programı ile Misrosoft, Yahoo, Facebook, Google, Paltalk, AOL, Skype, Youtube ve Apple'dan bilgileri alıyor⁸⁸. Böylelikle NSA, ABD vatandaşı olan ve olmayan milyonlarca insanın bilgilerine sahip ve bu insanların söz konusu mahremiyetlerini ihlal etmiş durumda.

⁸⁵ Victor Mayer-Schönberger Kenneth Cukier, Büyük Veri:Yaşama, Çalışma ve Düşünme Şeklimizi Dönüştürecek Bir Devrim, (çev:Banu Erol), Paloma Yayınevi, 2013,s.10-11

⁸⁶ Halil Aksu, Bilginin Gücü: Yolculuk Devam Ediyor, Pusula Yayıncılık, 2.Baskı, Şubat 2014, s.31-32

⁸⁷ <http://www.ntv.com.tr/turkiye/bir-yilda-5-zettabayt-veri-depolayacak.bMCr1naMc06FLIUhnsPMxg> (18.04.2016)

⁸⁸ <http://www.haberturk.com/dunya/haber/850817-tum-bilgilerimiz-abd-gizli-servisinin-elinde> (e.t 18.04.2016)

1.6.3 Yeni Medya

Günümüzde giderek gündelik yaşamın her alanında yaygın kullanım pratikleri bulan, toplumsal yaşamın bir takım gerekleri nedeniyle kullanım yoğunluğu giderek artan, bedeninin bir uzantısı/parçası haline gelen bilgisayar, internet ortamı, cep telefonları, oyun konsolları, i pod veya avuç içi veri bankası kayıtçıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm bu dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında toplamak mümkündür. Yeni medyayı geleneksel medyadan ayırt edici temel özellikleri etkileşimli ve multimedya biçimine sahip olmasıdır. Dijital kodlama sistemine temellendirildikleri için, çok fazla miktarda enformasyonu aktarabilme ve kullanıcının geri dönüşümde bulunabilmesi olanağına sahiptirler⁸⁹.

Yeni medya neden önemlidir sorusunun cevabını şu şekilde vermek mümkündür. Yeni medyada elde edilen enformasyon miktarında artış: yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği en önemli değişiklik, halkın veya ortalama insanların elde edebildiği enformasyon ve bilgi miktarında önemli bir artışın olmasıdır. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı yeni kanallar, var olan enformasyon, haber ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Ayrıca iletişim kanallarının niceliksel olarak artışı enformasyona olan talebi arttırırken, enformasyon üretiminde de miktar olarak artış yaşanmaktadır. İletişim sürecinde hızlanma: Yeni iletişim teknolojileri haberin, bilginin ve enformasyonun çok hızlı yayılımını sağlamaktadır. Uydular ve bilgisayar ağlarının haberleşme amaçlı kullanımıyla zaman ve mekandan kaynaklanan sınırlar ortadan kalkarak dünyanın her yerinden canlı, görüntülü ve sesli 24 saat boyunca enformasyon, haber ve bilgi yayınlamak ve bunlara erişmek mümkün hale gelmiştir. İletişim süreci üzerinde alıcı kontrolün artması: Yeni iletişim teknolojileri hedef veya alıcıların iletişim süreci üzerinde kontrolünün artmasına yol açmakta, alıcının da içerik üzerindeki denetimi arttığından, iletişim süreci geleneksel medyaya kıyasla daha da demokratikleşmektedir⁹⁰.

Yeni medya teknolojileriyle beraber sınırların ortadan kalkması enformasyonun iletilmesinde ve ona erişilmesinde önemli değişikliklere olanak sağlamıştır. Joseph Nye'in da tespitiyle hükümetlerin geleneksel medyayı engellediği ülkelerde yeni medya

⁸⁹ Mutlu Binark, "Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorunlar ve Yöntem Sorunu", (der: Mutlu Binark), *Yeni Medya Çalışmaları*, 2007, s.21

⁹⁰ İncilay Cangöz, "Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya", (ed.N. Aysun Yüksel), *İletişim Bilgisi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007, s 241-242

enformasyonun transfer edilmesini sağlamıştır. Yüz yüze iletişim internet ile güçlendirilebilir ve daha etkili hale getirilebilir durumdadır⁹¹.

1.6.4 Sosyal Medya

Web 2.0 terimi ilk olarak teknolojik ticari sergi ve konferans üreticileri tarafından 2004 sonbaharında, ticari konferansların bir serisi için, bir isim olarak kullanılmıştır. Özellikle O'Reilly Medya tarafından 2004'te kullanılmaya başlanan bu sözcük, ikinci nesil internet hizmetlerin,-toplumsal iletişim sitelerini, wikileri, iletişim araçlarını yani internet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşarak yarattığı sistemi tanımlar⁹².

İnternet kullanıcılarının birbirleri ile iletişim kurmasına, paylaşımında bulunmasına olanak tanıyan mecralar sosyal medya olarak tanımlanmaktadır. Medya kelimesi ile ifade edilen kitle iletişim araçları; yani basılı gazeteler, televizyonlar, radyolar içerikleri meslek profesyonelleri tarafından hazırlanan, iletişimi; interaktif ilişkiye belli oranda imkan tanımakla birlikte ağırlıklı olarak üst yapıdan kullanıcılara, toplum kesimlerine doğru “ yukarıdan aşağıya” olan araçlardır. Sosyal medya ise içeriğinin yalnızca profesyoneller tarafından değil, tüm internet kullanıcıları tarafından oluşturulduğu, yukarıdan aşağıya değil, tam tersi toplum kesimlerinden, kullanıcılardan bir bilgi akışının olduğu her türlü ifade paylaşımında bulunan internet mecralarıdır⁹³.

Sosyal medyayı web 2.0 teknolojilerinin sunduğu olanaklar doğrultusunda, farklı kesimlerden kişi veya kurumların belli amaç ve içeriklerle paylaşım gerçekleştirdikleri ve geri bildirim alabildikleri, kullanıcı müdahalesine açık olan sanal ortam uygulamaları olarak tanımlamak mümkündür. Sosyal medya sürekli güncellenebilmesi, çoklu kullanıma açık olması, sanal paylaşım olanağı tanıması ve benzeri nedenlerle yeni iletişim ortamlarında en tercih edilen mecra olarak kendisini göstermektedir⁹⁴.

Konumuz bağlamında sosyal medya büyük önem arz etmektedir. Sosyal medya kanalı ile devletler ya da özel sektör temsilcileri bireylere doğrudan ulaşabilmekte ve

⁹¹ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta Yayınları, İstanbul-2012, s.196-197

⁹² Z.Beril Akıncı Vural ve Mikail Bat, “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya:Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, *Journal of Yasar Universty*, s. 3354, http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/3_BVural_MBat.pdf (e.t 21.06.2015)

⁹³ Özgehan Özkan, “Sosyal Medya ve Kültürel Değerler”, *Sosyal Medya ve Kültürel Değerler, Uluslararası Yeni Medya Yaklaşımlar Konferansı “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar”*, 08-09 Mayıs 2014-Çanakkale, s.166

⁹⁴ Mikail Bat- Z. Beril Akıncı Vural, “Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Genel Çerçevesi”, *Dijital Panorama*, (ed: Z.Beril Akıncı Vural), Ütopya Yayınları, Ankara-2014, s.101

bireylerin istekleri ve beklentilerini öğrenebilme ve bu beklentiler doğrultusunda politika değişikliğine gidebilmektedirler. Özellikle yukarıda verdiğimiz büyük veri kavramından hareketle genel olarak halkın özelde ise bireyin ilgi alanları, sevdikleri ve sevmedikleri yiyecekler ve aktiviteler öğrenilebilmekte, bu verilerde bireylere özel stratejiler geliştirilmesinde devletlere ve özel sektöre yardımcı olmaktadır. Kişilerin buldukları yerlerde yaptıkları check inler, sosyal medya üzerinden yaptıkları paylaşımlar, beğeniler ve sosyal medya üzerinden takip ettiği kişi, kurum ya da şirketler birey hakkında belirli bir fikir oluşmasını sağlamaktadır. Bunun tipik örneği, online olarak alınmak istenilen bir ürünün araştırılmasının ardından özellikle sosyal medya üzerinden o ürüne yönelik reklamlara maruz kalınmasıdır.



BÖLÜM II

BAŞLANGICINDAN MODERN DÖNEME DİPLOMASI

Diplomasinin varlığı insanlığın varoluşuna kadar götürülmektedir. Bu durum basit bir analizden ziyade derin bir tarihi muhakemeye dayanmaktadır. Ancak diplomasinin belirli kurallara bağlı olarak yapılması Antik Yunan dönemi ile başlamaktadır. Geçmişten günümüze diploması farklı dönemlerde o dönemseller dinamiklere bağlı olarak gelişmiştir ve bu gelişme günümüzde de devam etmektedir. Dönemseller olarak Antik Yunan’da başlayan diplomasiningünümüz şekline gelmesinde en önemli gelişme Wesphalia’nın oluşturduğu yeni uluslararası sistem düzenidir.

2.1 Diplomasinin Doğuşu

Diplomasiyi ortaya çıkaran dinamikleri yazılı tarihten öncesinde aramak doğru olacaktır. Ancak bahsi geçen dönemle ilgili yazılı bilgilerin eksikliği, bu konudaki görüşlerin teorik alt yapısının oluşturulmasını gerektirmektedir. Konu hakkında önde gelen yazarların görüşlerine göre de bu durum bu şekildedir. Tarihte bir metodoloji olarak kabul gören bu duruma kısaca değinmek gerekmektedir.

Öncelikle Dilthey’in tarih anlayışına değinmek yerinde olacaktır. Dithrey tarihi bir yandan geçmiş hadiselerin göreliliği olarak ve bu geçmişin bilgisi olarak, diğer yandan şu an yapmakta olduğumuz da dahil her beşeri aksiyondaki oluşun hazır-bulunuşu olarak, iki tarzda anlar. Tarih sadece gerçekleşmiş olanla ilgili araştırma değildir, aynı zamanda sürüp giden hayatın dokusudur. Beşeri ilimlerin her konusu, tarihçinin hususi görüş açısıyla incelenmedikleri zaman bile, tarihidir. Tarihidir çünkü oluş halindedir, bu, beşeri ilimlerinde tarihi olduğu, çünkü zihin ve beşeri aksiyonun gelişmesiyle birlikte durmaksızın geliştikleri anlamına gelir. Dilthey tarihi incelemede aynı zamanda psikolojinin önemi üzerinde durmaktadır. Dilthey, tarihin oluş halinde bir psikoloji görmektedir ve tarihin temelini tarihi değil, fakat ruhi(psikolojik) olduğunu düşünmektedir. Tahlil edilen konunun derinliğine nüfuz etmek için dış alametlerle yapılan basit açıklamayı bir bakıma aşma imkanı sağlayan bir usulün meşruluğunun tanınmasını da gerekli kılar: Bu usül anlamadır. Dilthey kısaca şöyle demektedir “Tabiatı açıklıyoruz, ruhu anlıyoruz”⁹⁵.

⁹⁵ Julien Freund, *Beşeri Bilim Teorileri*, (çev: Bahaeddin Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu,2. Baskı, 1997,s.53-56

Aşağıda sunulan bilgilerin yani diplomasinin tarih öncesi çağlardan itibaren var olduğu gerçeğinin basit bir olasılıktan öte derin bir muhakemeden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Doğrudan doğruya gözlem üzerine kurulan ilimlerde, bir sıra içinde olay eksik olduğu vakit onu yeni bir gözlemlerle arar. Tarihte buna çözüm bulunamadığı için, bilgiyi genişletmek için muhakeme yani durumu yargılama şekli kullanılır. Muhakeme düzgün olursa bu suretle bilgi tarzı da haklı olur⁹⁶.

2.2 Antik Yunan Diplomasisi: Diplomasinin Kurumsallaşması

Diplomasinin temellerinin Antik Yunan'dan başlamasının bir takım sebepleri vardır. En önemli sebep, antik Yunanda uygulanan diplomasinin belirli bir düzende gerçekleşmesidir. Ancak akıllara bu noktada şu soru gelmektedir. Neden Antik Yunan'da diplomasisi belirli bir düzene girmiştir? Bu düzen örneğin Asya uygarlıklarında ya da günümüz Orta Doğu'sunda o dönem neden gerçekleşmemiştir. Yukarıda diplomasinin tarihin bilinmeyen zamanlarından başladığını ve birçok devletin diplomasiyi zaten bir şekilde kullandığını yukarıda anlatılmıştır. Antik Yunanda diplomatik faaliyetlerin belirli bir düzen içinde yürütülmesinin sebebini coğrafya ile ilişkilendirilebilmektedir ve bu durumun teorik alt yapısını Jeopolitik Determinizm ile açıklamak mümkündür. Jeopolitik determinist teoriye göre devletlerin dış politikalarını belirlemede çevresel koşullar ve coğrafya temel veri olarak ele alınmalıdır. Jeopolitik teorisyenler bu çerçevede teritoryal faktörlerle ülkenin dış politikası ve uluslararası alandaki davranışları arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Çevre ve özellikle coğrafyanın insan ve onun siyasal davranışını etkilediği ve koşullandırdığı üzerinde duran jeopolitik okulun önde gelen yazarlarından Alfred Thayer Mahan bunu şu şekilde örneklendirmektedir; bir devletin okyanuslarla çevrili olması onun savunma olanaklarını kolaylaştırır ve diğer devletlerle ilişkilerinde ona bir hareket serbestisi sağlar. Karaya hapsolmuş ya da yarı kara yarı denizle çevrili devletler ister istemez hem savunma yeteneklerini bölmek hem de daha fazla harcama yapmak durumunda kalacaklardır. Karalarını korumak için geniş kara ordularına ihtiyaç duymayan İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi devletler diğer devletlerle yapacakları ittifaklar daha ticari olacağı için diğer devletlere göre(kara yarı kara/yarı deniz) daha avantajlı konumda bulunacaktır⁹⁷.

⁹⁶ Charles Victor Langlois, Charles Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, (çev:Galip ATAÇ), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.246

⁹⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Alfa Yayınları, 6.Baskı Bursa-2002, s.213-214

Bu teoriden hareketle, Yunanistan'da küçük şehir devletlerinin ortaya çıkışı diplomasinin o coğrafyada sistemleşmeye başlamasına yol açmıştır. Güç arazi şartları nedeniyle bağımsızlıklarını koruyabilen ve çoğunlukla ancak deniz yoluyla irtibat kurabilen bu devletçiklerin ilişki ve ticarete gereksinimleri diplomatik faaliyetlerin düzenli hale gelmesini sağlamıştır. Ayrıca jeopolitik olarak hiçbir şehir devletinin uzun süre birbirlerine üstünlük sağlayamaması, bu şehir devletlerinin birbirlerini eşit kabul etmesiyle de diplomasi gerekli hale gelmiştir. Dolayısıyla Eski Yunan'da diplomasi faaliyetlerinin düzenliliği Yunan şehir devletlerinin bulunduğu coğrafi koşulların oluşturduğu siyasi ve ekonomik denge ile ilişkilidir⁹⁸. Eski Yunan'da siteler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin sonucu olarak düzenli hale gelen görüşmeler diplomasinin kurumsallaşması ve belirli bir düzene oturtulması açısından önemlidir. Yunan site devletlerinin ortak dine, dile, kültüre ve benzer siyasal sisteme sahip olması diplomasiyi geliştiren faktörlerdendir. Devletlerarasındaki sistemin kurulması ve işlemesi açısından ortak noktaların fazlalığı büyük bir avantaj olarak görülmektedir. Çünkü bu yapılar ortak bilinç ve kimliğin gelişmesine yardımcı olup, çatışmalar yerine diplomasi kullanılarak uzlaşmalar sağlanmasına neden olmuştur⁹⁹.

Eski Yunan uluslararası ilişkilerinin büründüğü üçüncü şekil siyasal ve askeri antlaşma ve ittifaklardır. Bunların en önemlileri Sparta, Atina ve Delos arasında kurulan ittifaklar olacaktır. Milattan Önce(M.Ö.) XI.yy da Peloponnes yarım adasındaki kentler ve topluluklar arasında oluşan ittifak, Peloponnes Konfederasyonunu meydana getirecektir. Birliğe katılan tüm kentler, önemleri ve güçleri ne olursa olsun toplantıda ellerinde tek bir oy hakkına sahipti. Kararlar uzun tartışmalar ve diplomatik uzlaşmalar sonucu oy çokluğu ile alınmaktaydı. Topluluklar ve siteler arası anlaşmazlıklar ve çatışmalar, özel olarak bu işlerle görevlendirilmiş kişiler tarafından çözülmekteydi. Bu elçilere Homeros çağında mesajçı, klasik çağda ise eskiler denilmekteydi. Atina, Sparta, Korint gibi Eski Yunan devletlerinde elçiler, en az elli yaşını aşmış kimseler tarafından kurulu bir halk meclisi tarafından seçilirdi. İtibar bakımından bütün elçiler eşitti. Yola çıkarken gittikleri kentin proksonosuna verilmek üzere bir tavsiye mektubu götürüyorlardı. En eskiler ise görevlerine ilişkin bilgi ve direktifi, ikiye katlanmış(diploma) bir yaprak kağıt üzerinde yazılı olarak almaktaydı. Elçiler gidecekleri kente varır varmaz, tek başlarına ya da o

⁹⁸ Temel İskit, *Diplomasi...*, s.60

⁹⁹ Keitha Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy: It's Evolution Theory and Administration*, Routledge, London and New York, 1995, s.9

kentin proksenolarıyla birlikte, kentin diplomatik işleriyle uğraşan yüksek görevliyi ziyaret etmek zorundaydı. Bu yüksek görevliye ellerindeki güven mektuplarını ya da itimatnamelerini gösterip ondan bilgi ve öğüt alırlardı.

Bütün eski devletlerde olduğu gibi eski Yunan'da elçilerin başlıca görevlerinden biri, öbür devletlerle ittifak kurmak ve antlaşma imzalamaktı. Antlaşmaların çiğnenmesinden doğan tartışma ve çatışmalar, bir hakem kurulunun kararıyla sonuçlanırdı. Hakem kurulunun kararını saymayan sitelere ise kutsal savaş ilanına kadar giden sert tedbirler uygulanmaktaydı¹⁰⁰.

2.3 İlkçağ Dönemi Asya Diplomasisi

Diplomasi tarihi Eski Yunan'dan itibaren başlatılmaktadır ve bunun sebeplerine ilerleyen kısımlarda değinilmiştir ancak kısa şekilde ilkçağ diplomasisine de değinmek gerekmektedir. Diplomatik ilişkiler bir klan, bir kabile veya herhangi bir topluluk diğerleri ile temas ettiği gün doğmuştur. İlk kabilelerin evlenme, ticaret ve av alanlarının saptanması gibi konularda müzakerelerde bulunduğu kuşku bulunmamaktadır. Bugünkü devletlerin, bazı niteliklerine sahip olduğu bilinen ilkel toplumların ilişkilerinde ilk uluslararası kuralların çıktığı söylenebilir. İlkçağlarda topluluklar arasında haberciler gidip gelmekte, özel amaçlı temsilci değişimi yapılmaktaydı. Mesaj taşıyanlar kutsal ve dokunulmaz olarak kabul edilirdi. Haberciler genellikle bir mesaj değneği gibi tanıtıcı işaret taşıyor ve merasimle karşılanırdı. Hemen hemen sadece nadir taş veya toprak tabletlere yazılmış yazılardan oluşan ilk tarihi kayıtlardan bile bu dönemlerde diplomatik temasların oldukça sık olduğu sonucu çıkmaktadır. İlk çağ diplomasisinin gerçekte ne şekilde ve hangi somut kurallara göre uygulandığı hakkında yeterince bilgi yoktur ancak kesin olan husus, o zamanki diplomasinin süreklilik göstermediğidir¹⁰¹.

Yazının Mezopotamya'da yaklaşık M.Ö. 3300'lerden itibaren kullanılmaya başlaması ile sözlü bilgiler kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu durum aynı zamanda bir güvenlik sorununu ortaya çıkarmıştır. Uzaktaki muhabata yazılan özel bilgilerin başkalarının okunmasını önlemek için oluşturulan tedbirlerden biri, kil tabletin yine kilden bir zarf içerisine alınmasıdır. Bazıları kırılmış olarak günümüze ulaşan tabletlerin kırılmamış örneklerine de rastlamak mümkündür¹⁰². Dolayısıyla yazının kullanılması, o

¹⁰⁰Vladimir Potyemkin ve diğerleri, *Uluslararası İlişkiler...*, s. 33-35

¹⁰¹ Temel İskit, *Diplomasi ...*, s.57-58

¹⁰² Hayri Fehmi Yılmaz, Şahsa Yazılı Tablet, Torak Zarfın İçinde, NTV Tarih, Ocak 2011, Sayı:24, S.27

çağlarda diplomasinin ne şekilde kullanıldığına dair bilgilerin günümüze gelmesini sağlamıştır. Tek taraflı tarih yazıcılığından uzaklaşmak adına Doğu'daki diplomatik faaliyetler hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Eski Doğu tarihinden, günümüze belirli sayıda belge kalmıştır. Daha çok diplomatik mektuplar ve uluslararası antlaşma metinlerinden meydana gelen bu belgeler, Yakın Doğu krallıkları arasında etkin ilişkiler bulunduğunun kanıtıdır. Doğu Diplomasinin belgeleri arasında hem içerik hem de zenginlikleri bakımından en ilgi çekici olanlar, Tel Amarna Mektupları ve Firavun II. Ramses ile III. Hitit kralı Hattusil arasında yapılan anlaşma metinleridir. Tel Amarna yazışmalarının büyük bir kısmı, o dönemki Suriye ve Filistin prenslerinin bağlı buldukları Firavuna yazdıkları mektuplardan oluşmaktadır. Bu prenslikler, eski Doğu dünyasının en güçlü iki imparatorluğu olan Hitit Krallığı ile Mısır arasında tampon devlet olarak bulunmaktaydı. Ve Firavun, Suriye'deki etkisini güçlendirmek için, bu prenslikler arasındaki düşmanlığı sürekli şekilde uyanık tutmakta yarar görüyordu. Mısır Firavunu II. Ramses ile Hitit Kralı III. Hattusil arasındaki anlaşma (M.Ö. 1278) ise Mısırlılar ile Hititler arasında yapılan kanlı savaşlar sonucunda kesin zafer elde edemeyen taraflar arasında karşılıklı ödün verme ile bir ittifak kurulmasına dayanıyordu. Uzun müzakereler sonucunda III. Hattusil, " bir gümüş tablet üzerine kazılı" anlaşma taslağını II. Ramses'e yollamıştır. Hitit kralı tarafından sunulan barış koşullarını kabul eden II. Ramses ona üzerinde barış metninin kazılı olduğu bir başka tablet yollamıştır. Devlet ve hükümdar imzaları iki belgeyi resmileştirmiştir¹⁰³.

Bu dönemde ilgili devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerin süreklilik göstermemesi, diplomasinin başlangıcı olarak Antik Yunan'ın seçilmesinin büyük önemi vardır. Ayrıca ilişkilerin genel olarak ikili ilerlemesi ve güçlü olan devletin isteklerini dayatabilmesinin yine bu durum üzerindeki etkisi büyüktür.

2.4 Romalılarda Diplomasi: Diplomasinin Hukuksal Gelişimi

Romalıların genel olarak diplomasiye katkı sundukları kabul edilmemekle beraber Eski Yunan mirasını devralan Roma'nın katkısının hukuk alanında olduğu kabul edilmektedir. Roma'da diplomatik ilişkilerin gelişmemesinin nedeni olarak Roma'nın

¹⁰³ Vladimir Potyemkin, S. Bakruşin, A. Efimov, İ. Mintz, E. Kosminski, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt-1*, (çev: Attila Tokatlı), Evrensel Basım Yayın, İstanbul-2009, s 17-19

güçlü olmasını göstermek yerinde olacaktır. Roma karşısındaki ülkeleri kendine eşit olarak görmemiş ve diplomasiyi bu sebeple etkin olarak kullanma gereği duymamıştır.

Romalıların diplomasi alanına yaptığı en önemli katkı, Fetial Hukuku olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Dışişleri Bakanlığına bağlı anlaşmalar şubesine benzetilebilecek olan bu kurum(Fetialler Koleji) antlaşma metinlerini saklamak, protokol sorunlarıyla ilgilenmek ve savaş ile barışın belli kurallara uyularak ilanının yapılmasını sağlamakla yükümlüydü¹⁰⁴. Bununla birlikte Roma'nın, karşı ülke ile ilişkilerinde askeri seçeneği ön planda tutması olarak kabul edilebilir.

2.5 Bizans Diplomasisi: Etkili Diplomasi ile Güç Maksimizasyonu

Bizans'ta, imparatorluğun bulunduğu coğrafya ve içinde bulunduğu siyasi koşullar nedeniyle diplomatik yol ve yöntemlere sıklıkla başvurulmuş ve diplomasi oldukça etkin olarak kullanılmıştır. Bu sayede imparatorluğun var olan kapasitesinin üstünde bir etki gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır zira karşı devlet üzerinde hüküm sürmek için diplomatik birçok yola başvurulmuştur. Bunun yanında Bizans ekonomik, siyasi ve dini olarak yine karşı aktörler üzerinde etki kapasitesini artıracak çalışmalar yapmıştır. Olağandışı silahlara sahip olduğu söylentisini yaymaları, konumunu etkin kullanarak komşu ülkelerdeki hatta uzak devlet ülkelerindeki hükümdarlara aslında içi boş olan çeşitli ünvanlar bahşetmeleri yoluyla çevre oluşturmaları, Bizans'ın sahip olduğu kapasite üstünde bir etkiyle o dönemin uluslararası ilişkiler arenasında yer almıştır. Savaşı önlemek için rüşvet, rüşvetin işe yaramadığı durumda Bizanslı prenseslerin yabancı prenslerle evlenmeleri diplomasi uygulamak da geldikleri muazzam noktayı bizlere göstermektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Bizans'ın etrafı tehditlerle doludur. Macar kuvvetleri kuvvetli saldırılarıyla Belgrad'ı işgal etmişlerdir(1064). Peçeneklere soydaşı Oğuzlarla birleşmiş ve yeni ve korkunç bir tahribat başlatmışlardır. Oğuzlar arkalarından gelen Kumanların baskıları yüzünden Rusya ovalarından çıkarak 1064 yılında kitleler halinde Balkan yarımadasına girmişlerdir. Bulgaristan, Makedonya ve hatta Yunanistan toprakları bunlar tarafından tahrip edilmiştir¹⁰⁵. Selçuklu Türklerinin ise doğudaki ilerlemeleri, Bizans'a batı ve kuzeyden kuşatılmışlığından daha çok hasar vermiştir. Türkler bu dönemlerde İran bölgesini itaat altına alıp Mezopotamya'ya girmiş ve Bağdat'a

¹⁰⁴ Hüner Tuncer, *Diplomasinin Evrimi*, Kaynak Yayınları, İstanbul-2009, s.29-30

¹⁰⁵ Salgın hastalıklar Oğuzların büyük kısmının ölümü ile sonuçlanmıştır.

hakim olmuşlardır. Alp Arslan kumandasındaki Türkler 1065 yılında Ani'yi zaptetmişlerdir¹⁰⁶. Bu kuşatılmışlık içinde Bizans ciddi bir askeri başarı sağlayamamıştır. Bütün bu olaylara rağmen Doğu Roma'nın ayakta kalmasının nedeni etkin diplomasi olarak kabul edilmektedir¹⁰⁷.

Bizans imparatorları dış ilişkilerde daima üç hedefi gerçekleştirmek için çaba sarfetmişlerdir. Bu hedeflerin ilki komşu devlet ve kavimleri birbirine kırdırmak ve zayıf düşürmek, ikincisi devlet ve kavimlerin ileri gelenlerini çeşitli şekillerde satın almak, üçüncüsü ise sınır boylarında ve daha ötelerdeki kavimlere Hristiyanlığı kabul ettirmektir. Bu hedeflerine ulaşmak için komşu ülkenin ileri gelenlerinin (hükümdar, yönetici, din adamı, taht varisi gibi)zaaflarını, onların dost ve düşmanlarının öğrenilmesi gerekli idi¹⁰⁸. Bunun için diplomatların iyi gözlem yeteneğine sahip olmaları ve bunları doğru bir şekilde merkeze bildirmeleri gerekiyordu.

Bizans'ın etkin diplomasisi, hatip-diplomatın yerini gözlemci diplomatın almasıyla başlamıştır. Gözlemci diplomattan beklenen, diğer ülkeye gittiğinde bu ülkelerin iç işlerine ve öteki devletlerle olan ilişkilerine ilişkin bilgi toplamak ve bu konularda ayrıntılı rapor hazırlamak olmuştur. Bizans ta o tarihe kadar ilk kez, dış ilişkileri düzenlemek ve yönetmekle yükümlü hükümete bağlı özel bir şube kurulmuştur. Yine ilk kez Bizanslılar yabancı ülkelere gönderdikleri elçilerini bir eğitime tabii tutmuşlardır. Bu elçilere yazılı bir yönerge verilir ve bunlardan yabancılarla olan ilişkilerinde son derece nazik olmaları, buldukları ülkedeki koşulları hiçbir zaman eleştirmemeleri tam aksine övmeleri beklenirdi. Ayrıca Bizans'ta protokol işlerine oldukça önem verilirdi. Hükümete bağlı özel bir şube, yalnızca yabancı elçilerin kabulü işleriyle uğraşmaktaydı. Yabancı elçilerin kabul törenleri büyük bir parlaklık ve gösteriş merakı içinde yapılırdı. Bunda amaç yabancıların gözlerini başkentini ve sarayın güzellik, zenginlik ve şatafatıyla kamaştırmaktır. Yabancı elçilerin kabul öncesinde imparatorluk koruyucuları ve en üst düzeydeki devlet yetkililerinin görkemli giysileriyle hazır buldukları bir salondan geçirilerek, bir perdenin arkasında altından yapılmış tahtına oturmuş olan imparatorun

¹⁰⁶ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (çev: Fikret Işıltan), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1986, s.317-318

¹⁰⁷ Temel İskit, *Diplomasi*, S.65-68

¹⁰⁸ Mehmet Kocaoğlu, *Uluslararası...*, s.355

önüne getirilirdi. Yabancı elçi güven mektubu sunmaya hazırlanırken taht yükseltilir ve böylelikle yüce hükümdara ulaşılamazlık anlatılmak istenirdi¹⁰⁹.

Bizans'ın çöküşünün sebebi sadece konjonktürel olarak diğer devletlerin baskısı olarak gösterilmiştir. Çöküş sebeplerinden biri de diplomasiyi etkin kullanma yeteneğindeki zayıflıktır. Ostrogorsky'a göre "*Bizans'ın hızla düşüşe geçtiği yılların sebeplerinin çok daha derinlerde aranması gerekir... Devlet içindeki zayıflıklar Bizans'ı telafisi mümkün olmayan bir felaketin içine sürüklemiştir*". "Ostrogorsky'ye göre Osmanlı Devleti ve Sırbistan'ın yükselişi VIII. Mikhael döneminden sonra Bizans devlet sisteminin zayıfladığı döneme rastlar. "*Bizans'ın düşüşünü devlet yöneticilerinin kalitesinden ziyade iç ve dış politikadaki ciddi değişimler hazırlamıştır.*" yorumunu yapmaktadır¹¹⁰.

Bizans dönemi diplomasisi ile ilgili günümüzde de kullanılan iki yöntemin altını çizmek gerekmektedir. İlk olarak, Bizans diplomaside psikoloji faktörünü etkin şekilde kullanmıştır. Karşı ülke üzerinde yaptığı imaj çalışmalarıyla kapasitesi üzerinde bir güçle hareket etmiştir. İkinci olarak Bizans diplomatik ilişkileri sadece karşı devletler ile ilişkiler olarak görmemiştir. Komşu devletlerin ve kabilelerin birbirleriyle mücadeleye girmesi için çalışmış ve etrafında güçlü bir devletin oluşmasını bu şekilde önlemeye çalışmıştır.

2.6 İtalyan Diplomasisi: Güç Dengesi İçinde Diplomasinin Gelişmesi

Fransa, İspanya ve İngiltere gibi ülkelerde feodal sistemin ömrünü tamamlamasının ardından mutlak hükümdarların toparladıkları, modern devletler içinde erimek zorunda kalmıştı. Ancak İtalya da bu şekilde bir birlik söz konusu değildi dolayısıyla İtalya farklı bir süreçle karşı karşıya kaldı. XV.yüzyılın imparatorları en elverişli hallerde bile artık en yüksek feodal makam olarak değil, devlet başları ve destekleri olarak kabul ediliyordu ve bu şekilde saygı görüyorlardı. Papalık herhangi bir siyasi birliğin oluşmasını engelleyecek girişimlerde bulunuyor ancak kendisi bir siyasi birlik oluşturacak kadar etkili olamıyordu¹¹¹.

İtalya şehir cumhuriyetleri insanları kendilerine bağlayacak sadakat yaratmakta oldukça yetenekliydi, çünkü insanlar komşu şehirleri tanımak ve coğrafi konum, mimari, ekonomik yaşam, siyasi yapı ve gelenekler açısından kendi şehirleri ile diğer şehirlerarasındaki farkı anlayabilecek her türlü fırsata sahiptiler. Rakip şehirlere düşman

¹⁰⁹ Hüner Tuncer, *Eski ve ...*, S.21-22

¹¹⁰ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, (çev:Esra Ermert), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul-2008, s. 285-286

¹¹¹ Jacob Burckhardt, *İtalya'da Rönesans Kültürü*, (çev:Bekir Sıtkı Baykal), Maarif Basımevi, İstanbul 1957, s. 4-5

olma geleneği gelişmiş yurtseverliğin değişmez bileşenlerinden biriydi. Şehirlerarasındaki ilişkiler sadece şehirlilik ruhunu yansıtmıyor aynı zamanda savaş ve diplomasi yapmak ve kendisine tabi olan bölgeye egemenliğini kabul ettirmek için oluşturulan kurumlar aracılığıyla komünün etkinliğini artırıyor. Bu konuda Alman tarihçi Piskopos Otto “*Bütün ülke şehirler arasında bölünmüş durumda...ve şehrin çevresindeki bölgelerde şehrinin egemenliğini kabul etmeyen tek bir soylu veya güçlü insan bulmak mümkün değil*” ifadelerini kullanmıştır¹¹².

Modern diplomasiinin temelleri XIV. yüzyıl sonları ve XV. yüzyıl başlarında Kuzey İtalya’da atılmıştır. Kendi aralarında Papa ile Kutsal Roma imparatoru nezdinde sürekli büyükelçi bulunduran Venedik, Milano ve Mantua şehir devletleri tarafından başlatılmış olan muhkim büyükelçilik uygulaması XV. yüzyılda İtalya’nın diğer bölgelerinde de kural haline gelmiştir. Muhkim büyükelçiliğin yayılması, Kuzey İtalyan devletlerin Batı’daki büyük ülkelere elçiler gönderip bu elçiliklere bu ülkelerin karşılık vermesi ile yaygınlık kazanmıştır¹¹³. İtalyan devletlerinin on beşini yüzyılda sürekli büyükelçi atamalarına kadar diplomasiinin genel olarak bir meslek olarak kabul edildiği söylenemez¹¹⁴.

Elçiliklerin henüz süreklilik kazanmadığı durumlarda yani sadece özel durumlarda elçi gönderildiği zamanlarda elçilerin yabancı ülkelerde kalış süresi genellikle üç ya da dört ayı aşmıyordu.(XIII yüzyıl).Bu süre karşılıklı ilişkilerin zorunlulaşmasıyla XV. yüzyıl da iki yıl, XVI. yüzyıl da üç yıla kadar çıkmıştır. Ayrıca yine bu dönemlerde karşılıklı mesajların şifrelenmesi önem kazanmıştır¹¹⁵.

İtalyan şehir devletleri arasında da bir çeşit dengenin olması, diplomasi kültürünün gelişmesini sağlamıştır. Her hangi bir şehir devletinin diğerine üstünlük sağlayacak güçte olmaması ve Papa’nın gücünün şehir devletlerini bir araya toplayacak güce sahip olmaması, devletlerin birbirleri nezdinde kalıcı elçilikler vasıtasıyla ilişki kurmalarına ve bu şekilde birbirlerini bir şekilde iç ve dış politik durumlarını incelemelerine sebep olmuştur.

¹¹² Daniel Waley, Trevor Dean, *İtalyan Şehir Cumhuriyetleri*, (çev:Hamit Çalışkan),Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul-2014,s.97-98

¹¹³ Temel İskit,*Diplomasi...*,s.74-78

¹¹⁴ Harold Nicolson,*Diplomasi*,s.29

¹¹⁵Vladimir Potyemkin ve diğerleri,*Uluslararası İlişkiler...*,s.154-155

2.7 Richelieu ve Hugo Grotius: Diplomasinin Doğası ve Uluslararası Hukuk Boyutu

Bu dönemlerde diplomasiye en etkili katkıyı verenler Fransız Kardinal Richelieu ve Hollandalı düşünür Hugo Grotius'tur. Dönem itibariyle Fransa'nın İtalya şehir devletlerinden güçlü olması ve İtalyan şehir devletlerinin kendilerini korumak amaçlı Fransa'ya sürekli elçi göndermeleri Fransa'nın diplomasi anlayışında yenilik getirmiştir. Bu şekilde Fransa'da sürekli diplomasi yöntemleri uygulanmaya başlamıştır. XV. ve XVI. yüzyıllarda diplomasi anlayışında İtalya'nın etkisi olduğu gibi XVII ve XVIII.yüzyılda ki diplomasi anlayışında Fransa'nın etkisi olduğu söylenebilir. Bu dönemde ele alınması gereken en önemli isim şüphesiz Kardinal Richelieu'dür. Modern devlet sisteminin babası olarak kabul edilen Kardinal Richelieu, *Raison d'état* kavramını yaratmıştır ve bu kavram Fransız politikasının temel ilkesi olarak ortaçağın evrensel moral değerlerinin yerini almakla kalmamış modern devlet sisteminde kurulacak ilişkilerin temelini belirlemiştir. . Kardinal Richelieu'nün anlayışına göre; *"İnsan ölümsüzdür, kurtuluşu bu dünyadan sonradır, Devlet ise ölümsüz değildir. Kurtuluşu ya şimdi sağlanır veya hiçbir zaman."*¹¹⁶Diplomasinin sadece ad hoc bir etkinlik olmayıp sürekliliği olan bir süreç olduğu görüşünü ilk kez Kardinal Richelieu savunmuştur. Richelieu'ye göre devletin çıkarları öncelikli ve nihai olarak ele alınmalı, ideolojik, duygusal ve doktoriner ön yargıların üzerinde hareket edilmemelidir. Henry Kissenger'in Kardinal'in diplomasi alanında yaptığı değişikliğin önemini şu şekilde vurgulamaktadır; *"Dinsel ateş ve ideolojik fanatizmin hala egemen olduğu biryüzyılda, ahlaki koşullardan arındırılmış, serinkanlı bir dış politika, çölde üstü karlarla kaplı Alp Dağı'nı bulmak kadar olmayacak bir şeydi"* Tabii bu anlayışın bir kardinal tarafından getirildiğini eklemek gerekiyor¹¹⁷.

Diplomasi alanında getirdiği en önemli yenilik dış politikanın yürütülmesini tek bir bakanlık elinde toplanmasıydı. Fransız diplomasi sisteminin temel karakteristiği, askeri zorlama durumunda ve savaş durumunda müzakerelerin önemini açık şekilde vurgulamasıdır. XVII. ve XVIII. yüzyıl boyunca diplomasi askeriye gibi kurumsallaşmaya başlamıştır. Yani modern diplomasinin İtalya'da başladığını, Fransa'nın XVII ve XVIII yüzyıldaki etkisi ile mükemmelleştiğini söylememiz mümkündür¹¹⁸.

¹¹⁶ Henry Kissenger, *Diplomasi*, (çev: İbrahim H.Kurt), 10. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-2011, s.53-54

¹¹⁷ Henry Kissenger, *Diplomasi...*, s.54

¹¹⁸ Shuhei Kurizaki, *The Logis of Diplomacy in International Disputes*, Doctor of Philosophy in Political Science Universty of California, Los Angeles-2007, s. 84

Devletler hukukunun kurucusu olarak kabul edilen Hugo Grotius'un diplomasi alanındaki görüşlerine de değinmek gerekmektedir. Grotius; iradeye dayanan uluslararası hukuktan gelen hükümlülüklerden en önemlisini elçilik hakkı olarak görmektedir. Uluslararası hukuk niteliği ne olursa olsun yalnız egemen hükümdarların birbirine yolladığı elçilere bu haklar uygulanır. Elçilik hakkı konusunda uluslararası hukukun genellikle değişmez iki kuralının olduğu kabul edilir. Bunlar: Elçileri kabul etmenin gerektiği ve elçilere hiçbir zaman kötü muamele yapılmamasının gerektiğidir. Elçilerin dokunulmazlığı mallarını da kapsayacak biçimde ele alınmıştır Elçilere kötü muamele yapılamayacağı, elçiler üzerinden misilleme yapılamayacağı, karşı devletin elçisine kötü muamele etmesinden dolayı diğer tarafında karşı taraf elçisine kötü muamele etme hakkı yoktur. Elçinin hakları buyruğu altındakiler içinde geçerlidir. Yani eşyalarının da dokunulmazlığı vardır¹¹⁹.

2.8 Kongreler ve Diplomasi

Kongreler ve diplomasi, günümüz diplomasi uygulamasının temellerindedir. Avrupa'da uzun süren savaşıdan sonra toplanan kongreler, modern devlet sisteminin oluşmasını sağlamanın yanında, modern uluslararası sistemin oluşmasına da katkı sağlamıştır.

2.8.1 Westphalia

XVII ve XVIII yüzyılda diplomasideki gelişmelere göz atarken bu dönemde gerçekleştirilen kongrelere de kısaca değinmek isteriz. Yukarıda Kardinal Richelieu'nün diplomasiye getirdiği yenilikten bahsetmiştik. Bu konunun üzerinde biraz daha durmak gerekiyor. Dönemin uluslararası ilişkiler konjonktürü içinde Kardinal'in de aktif desteği ile meydana gelen fiili durum uluslararası ilişkilerin günümüz yapısını etkileyecek kadar önemli bir sistemin meydana gelmesine neden olmuştur.

Almanya iç savaşında Fransa'nın komşusu durumunda bulunan Katolik Habsburg'ların galip gelmesi durumunda Fransa'nın yanında büyük bir imparatorluk oluşacaktı ki bu durum Fransa'nın zayıflaması ve tehlike altına bulunması anlamına gelmekteydi. Kardinal olanca gücünü böyle bir durumun oluşmaması yönünde harcadı. Bir

¹¹⁹ Hugo Grotius, *Savaş ve Barış Hukuku*, (çev: Seha L. Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 222-204, Ankara- 1967, s. 129-135

yandan, Katolik İmparatora karşı Protestan prensleri desteklemeye dayalı geleneksel Fransız siyaseti izleyen kardinal aynı Protestanları ülkesinde yok etmeye başlamıştı¹²⁰.

Almanya'da Katolikler ve Protestanlar arasında 1555 tarihli Ausburg Barışı, her devletin vatandaşlarına kendi dinini belirleme yetkisi vermişti, ancak bu hak uygulamada yürütülemedi. Bunun üzerine 1608 yılında Protestanlar haklarını savunmak için bir birlik kurdular ve dışarıdan destek sağlamak için Hollanda, İngiltere ve Fransa ile görüştüler. 1609 yılında ise Katolik Alman devletleri Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun desteğiyle ve Bavyera Sipanya'ya da güvenerek önderliğinde birleştiler. Savaş Katolik ve Protestan davası üzerine Alman iç savaşıydı ancak aynı zamanda bu savaş; Fransa ile Habsburglar, İspanya ile Hollanda arasında ve işin içine Danimarka, İsveç ve Transilvanya'nın katıldığı bir uluslararası savaştı. 30 yıl savaşları bu koşullar içinde devam etti ve bu savaş Westphalia Barışı ile sonlanmıştır.

Westphalia'nın en büyük önemi, devlet, savaş ve iktidar sorunlarının tartışıldığı ilk laik kongre olmasıdır. Aynı zamanda konumuzla da alakalı olarak Avrupa, kendi yasalarına göre hareket eden, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını izleyen, serbestlik içinde ittifak kuran ve bozan savaş ile barış arasında güç dengesi kurallarına göre durum değiştiren elçi gönderip kabul eden bağımsız ve özgür devletlerden oluşacaktı. Belirli kurallara göre hareket eden ve aralarında düzenli ilişki kuran bu devletler sistemi aynı zamanda günümüzün uluslararası sisteminin doğuşu olarak kabul edilmektedir¹²¹.

Westphalia Barış Kongresi başlamadan önce, protokol müzakereleri sırasında oldukça çetin görüşmeler yaşandı. Öncelikle hangi devlet delegesinin müzakere salonuna gireceği, kimin nerede oturacağı gibi durumları kararlaştırmak oldukça zordu. Örneğin Papanın delegeleri ile İsveç delegelerini aynı masa etrafında görüştürmek mümkün olmadığı için delegeler farklı şehirlerde (Osnabrük ve Münster) toplandılar. Bu kongre ile Avrupa Devletleri siyasal çıkarlar açısından birbirlerine bağlı ilişkiler içinde olduklarını tanıdılar¹²². Yani söz konusu uluslararası toplantı ile bir sorun ile ilgili devletlerin ikili diplomatik ilişkiden ziyade ikiden fazla devletin diplomatik ilişki kurmasının ilk örneği olarak görülebilir.

¹²⁰Vladimir Potyemkin ve diğerleri, *Uluslararası İlişkiler...*, s.201

¹²¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, 8.Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, s.89-90

¹²² Cemil Birsal, *Devletler Hukuku*, 2. Baskı, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, İstanbul 1940, s.214

2.8.2 Viyana Kongresi

1815 Viyana Sözleşmesine kadar, uluslararası konferanslarda kimin nereye oturacağı, hangi temsilcinin nereye imza atacağı ve hangi sırayla atacağı tartışma konusu olmuştur. 1815 yılında Kongrede yabancı elçilerin uyacakları kurallar ve öncelikler konusunda bir yöntem anlaşması yapılarak diplomatik protokol kuralları belirlenmiştir. Temsilciler uzun tartışmalar sonucunda kongrede bir tüzük belirlemişlerdir ve bu tüzük Kıta Avrupası ile Anglo Sakson ülkelerinde yıllarca uygulanmıştır. Bu tüzük 1961 yılında Viyana'da toplanan Diplomatik İlişkiler ve Dokunulmazlık Hakkında Birleşmiş Milletler Konferansında, 18 Nisan 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi olarak değiştirilmiştir¹²³.

Viyana Kongresiyle ilk kez diplomasinin belirli bir yasal statüsü ve kuralları olan bir meslek olduğu kongreye katılan bütün devletlerce kabul edilmiştir. Bu kongrede diplomatik temsilcilerin sınıflandırılması yapılmıştır. Bu şekilde diplomatlar aynı zamanda 3 kategoriye ayrılmışlardır. 1) Büyükelçiler ve elçiler, 2) Bir hükümdar nezdinde akredite elçiler, elçi-müsteşarlar ve diğer ajanlar 3) Dışişleri Bakanlığı nezdinde akredite mazlahatgüzarlar. Bunlara 1818'de elçi ve tam yetkili elçi-müsteşarlardan sonra yeni bir kategori olarak muhkim-elçi müsteşar eklenmiştir¹²⁴.

¹²³ Nihat Aytürk, *Protokol Bilgisi*,3.Baskı,Nobel Yayınları,Ankara- 2012,s.7-8

¹²⁴ Temel İskit,*Diplomasi*, s.89

BÖLÜM III

MODERN ÇAĞDA DİPLOMASİ: DİPLOMASİ KANALLARININ ÇEŞİTLENMESİ

Günümüz diplomatik sisteminin oluşma temelleri Wesphalia iken, bu diplomatik sistemin kurumları Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının getirdiği yıkımların sonucu İkinci Dünya Savaşı sonrasında atılmıştır. Birinci Dünya Savaşının ardından başarısızlıkla sonuçlanan Milletler Cemiyeti ve bu başarısızlıktan alınan derslerle yeni bir uluslararası kurum olarak kurulan Birleşmiş Milletlerin yapısı günümüz diplomasisinin yapılaşma biçimini belirleyen temel unsurdur.

Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için diplomatik kanalların daha yoğun kullanılmasını sağlamak üzere kurulan Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu ile diplomasi yapısını teşvik etmektedir. Olası bir çatışma ve savaş durumunda Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurula tanınan yetkilerle, devletler açısından savaşın göze alınabilir maddi ve psikolojik maliyetini artırmaktadır. Devletler açısından bu durumun doğal sonucu, mevcut pozisyonlarını korumak veya uluslararası sistem içinde daha fazla güç elde etmek için diplomasi yapısının öneminin artmasıdır.

3.1 Diplomaside Değişim

Birinci Dünya Savaşının ardından diplomasiye değişikliğe uğradığı konusunda birçok kaynakta görüş birliği vardır. Konu ile ilgilenen hemen her araştırmacının üzerinde durduğu ortak noktalar; gizli diplomasiye açık diplomasiye geçişin önemi, parlamenter diplomasi ve haberleşmenin önemidir. Ancak bunun yanında konu ile ilgilenen araştırmacıların yukarıda sayılanlara ek olarak farklı önceliklerle konuyu ele aldığını görmekte mümkündür.

Hans.J.Morgenthau konuya diplomasiye gerileme olarak yaklaşmaktadır. Beş madde ile görüşlerini özetleyen Morgenthau, bu durumların diplomasiye gerilemeye sebep olduğunu söylemektedir. Bu maddelerin hepsi aynı derecede etkili olmasa da, her birinin bir şekilde etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu beş Madde:1- Haberleşmenin gelişmesi, 2-

Diplomasinin değerini yitirmesi, 3-Parlamentar Usullerle Diploması, 4-Süper-Devletler: Diplomasinin Yeni Öğeleri, 5-Çağdaş Dünya politikasının doğası¹²⁵.

İskit ise; Diploması kitabında değişen diplomasinin değişme sebeplerini maddeler halinde almamış ancak somut olaylar üzerinden durumu özetlemiştir. Yine diploması konusunda ölkemizde önemli kaynaklardan olan Hüner Tuncer “*Diplomasinin Evrimi, Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasıye*” adlı kitabında yeni diploması olarak adlandırdığı diplomasideki bu değişimi hakkında iletişim araçlarının değişmesi, siyasal süreçlerin demokratikleşmesi, savaş kavramının niteliği ve yeni normlar, ideolojiler ve sosyalist diploması olarak sınıflandırarak yeni diplomasıyı ele aldığını görmekteyiz. Şüphesiz yukarıda bahsedilen durumların hepsi diplomasideki değişimi bir şekilde açıklamaktadır.

Diplomasıde değişen parametreleri konumuz dahilinde 3 başlıkta ele almak istemekteyiz: BM’nin kurulması ve yapısı, sürecin demokratikleşmesi ve haberleşmedeki değişmeler. Bu 3 temel madde ileride de açıklayacağımız gibi esasında diğer değişikliklerinde sebebini oluşturmaktadır ve günümüz diplomasısını doğrudan etkilemektedir. BM, uluslararası barış ve güvenliğin korunması misyonundan hareketle ölkeleri savaş dışı alternatiflere yöneltilmektedir. Günümüzde ölkelerin uluslararası arenada atacakları adımlarda BM’yi göz ardı etmeleri mümkün değildir. Herhangi bir savaş durumunda BM’nin olası yaptırımları, bu yaptırımların uygulanamaması durumunda ise diğer devletlerin savaşçı devletlere yaptırımı, savaş başlatan devlet açısından büyük bir maliyet oluşturmaktadır. Dolayısıyla devletlerin karşılıklı ilişkilerinde diplomasıyı daha sık kullanmaları, diplomatik başarı için ise ellerini kuvvetlendirecek her türlü durumu göz önüne alması gerekmektedir. Siyasal sürecin demokratikleşmesi devletlerin dış politika kararlarında ölkenin kamuoyunu aldığı karara ikna etmesi gerekmektedir. Aksi durumda bir sonraki seçimde seçilmeme riski ile karşı karşıya kalacak hükümetlerin, kamuoyunu kararlarında göz önünde bulundurması gereklidir. Bu durumda karşı devlet açısından kamuoyunu etkilemek büyük önem kazanmıştır. Karşı devletin kamuoyunu etkilemiş olan bir devletin müzakere masasında eli şüphesiz rahatlamaktadır. Haberleşme ve iletişimdeki değişmeler diplomasıyı iki yönlü etkilemektedir. İlk olarak devlet ile diplomatları arasında anlık iletişim sağlanması, diplomatların geçmişe göre daha az inisiyatif kullanmasına neden olmuştur. İkinci olarak haberleşme ve iletişimdeki değişmeler, günümüze değin,

¹²⁵ Hans J.Morgenthau,*Uluslararası...*,s.692-699

kamu diplomasisinin en önemli aracı olarak devletlerin kullandığı önemli bir alandır.

3.2 Wilson İlkeleri ve Milletler Cemiyeti

Birinci Dünya Savaşı sonlarında savaşa katılan bütün taraflarda ve özellikle kamuoylarında yorgunluk ve savaşa karşı bıkkınlık başlamıştı. Ülkelerin amacı bir cephede savaşı kazanmak değil, düşmanın tam bir yenilgiye uğratılmasıydı. Zaman zaman gerçekleşen barış görüşmeleri ise sonuçlanmamıştı. Bu koşullar altında herkesin barış beklediği bir dönemde ABD Başkanı Woodrow Wilson, olası bir barışın temel ilkelerini belirlemek için 8 Ocak 1918 yılında 14 madde açıkladı:

- 1-Açık barış anlaşmaları ve gelecekte açık diplomasinin gerçekleştirilmesi,
- 2- Karasuları dışında savaşta ve barışta, denizlerin mutlak serbestisi,
- 3-Bütün ekonomik engellerin mümkün olduğu kadar kaldırılması,
- 4-Milli silahlanmaların azaltılması için gerekli ve yeter garantiler
- 5-Sömürge isteklerinin, ilgili halkların menfaatleri ile yetkileri sonradan tespit edilecek olan sömürgeci devletin istekleri aynı derecede göz önünde tutulmak suretiyle, mutlak tarafsızlıkla çözümlenmesi,
- 6-Bütün Rusya toprakları boşaltılacak ve devletlerin de yardımı ile Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkan verilmesi,
- 7-Belçika'ya tam ve bağımsız egemenliğinin geri verilmesi,
- 8- İşgal edilen Fransız topraklarının boşaltılması ve Prusya'nın 1871 de Alzas-Loren meselesinde yaptığı hatanın düzeltilmesi suretiyle barışın teminat altına alınması,
- 9-İtalyan sınırlarının milliyet prensibine göre düzeltilmesi,
- 10-Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halklarına muhtar gelişme imkanlarının verilmesi,
- 11-Romanya,Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılacak ve Sırbistan'a denizden mahreç verilecek. Balkan devletlerinin münasebetlerinin milliyetler prensibine göre düzenlenmesi

12-Osmanlı İmparatorluğunun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanacak, fakat Türk olmayan milliyetlere muhtar gelişme imkanları verilecek. Çanakkale Boğazı devamlı olarak bütün milliyetlerin gemilerine açık olacak ve bunun milletlerarası garanti altına bulunması,

13- Bağımsız Polonya'nın kurulması,

14- Büyük ve küçük, bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak imkanı sağlamak amacı ile bir milletler teşkilatının kurulması¹²⁶.

Wilson savaş durumundan çıkış için görüşlerini temelde ortak barışın kurulmasına, bunun ise ülkelerin Milletler Cemiyeti bilinci ile hareket etmesine dayandırmıştır. Wilson, otokratik rejimlerin sona ermesi ve insanların yaşadıkları topraklarda istedikleri şekilde özgürlükleri seçmeleri gerektiğine inandı¹²⁷. Amerika'nın uluslararası sistemde bakış açısını ortak güvenlik, demokrasi ve self deternasyon kavramları ile kriterlendirmişti¹²⁸ ki bunlara yukarıda sayılan maddeleri dikkate alarak ticaret serbestisini de eklememiz mümkündür. Avrupa savaş durumundan çıkışta güç dengesinin üzerinde dururken, Wilson Avrupalı diplomatların yabancı olduğu bir alana ortak güvenli alanına odaklanmıştı.

Wilson'un diplomasi alanında I.DS ardından yaptıklarını; diplomasiyi gizlilikten çıkarılarak açıkça yürütmek, saldırgan karşı birleşmek, uyuşmazlıkları barış yoluyla çözmek gibi prensipler üzerinden açıklamıştır ve diplomasinin bir şekilde geleceğini çizmiştir. Milletler Cemiyeti bir dereceye kadar diplomasinin yeni formunun bir başlangıcı olmuş, diplomasiyi bir dereceye kadar gizlilikten açıklığa kavuşturmuştur. Diplomasi daha az masraflı hale gelmiş, belirli kesimlerin mesleği olmaktan çıkmış ve diplomatlıkta uzmanlaşma önemli hale gelmiştir. Birinci Dünya Savaşından İkinci Dünya Savaşına kadar olan süre içinde Avrupa ve dünya politikalarına yön veren kişilerin çoğunlukla diplomasiden yetişen kişiler olduğu bilinmektedir¹²⁹.

Milletler Cemiyeti Misakında açık diplomasiye geçmek için beklenen değişikliğin gerçekleştirilmesi adına önlem alındığı görülmektedir. İki temel amacı yani barışın

¹²⁶Fahir Armaoğlu, 20.yy ...,s.137-139

¹²⁷ George F. Kennan, *Amerikan Diplomacy*, Expanded Edition, The Universty of Chicago Press, Chicago-1984,S.67

¹²⁸ Henry Kissenger,*Diplomasi...*, s.215

¹²⁹ Mehmet Kocaoğlu,Uluslararası..., s.359

korunması ve milletlerarası işbirliğinin gerçekleştirilmesini hedefleyen cemiyet, bu hedefe ulaşmak adına gerekli şartlardan birini, Wilson'un da ilkelerinde bahsettiği üzere gizli diplomasiden açık diplomasiye geçiş olarak görmüştür ve misakına bunun için bir madde koymuştur. Buna göre Milletler Cemiyeti Misakının 18.maddesinde anlaşmaların geçerli sayılabilmesi için “tescil” edilmelerini gerektiren yeni bir şart konulmuştur. Milletler Cemiyeti Misakı 18.madde “*Cemiyet üyelerinden herhangi birinin bundan böyle akteceği herhangi bir andlaşma veya gireceği milletlerarası taahhüt Sekreterlik tarafından tescil edilecek ve mümkün olduğu kadar süratle yayınlanacaktır. Bu anlaşmalardan ya da milletler arası taahhütlerden hiç birisi tesçil edilmeden önce bağlayıcı kuvveti haiz olmayacaktır*”¹³⁰.

MC kurulmasına rağmen istenen sonucu göstermemiştir. ABD'nin içinde olmadığı ve Wilson'un yukarıda belirtilen ideallerini uygulamaktan uzak bir yapı ile kurulmuş olan Milletler Cemiyetinin beklenen etkiyi göstermemesi II. DS'ye giden yolu açmıştır. Versay ve Washington antlaşmalarının Japonya tarafından çiğnenişi, hiçbir ciddi tepkiyle karşılanmamıştır. Barışçı diplomasi geleneğinde birinci derecede rol oynayan “manevi baskı” metodlarının geçersizliği tüm açıklığıyla ortaya çıkmıştır.¹³¹ Versay'ın çiğnenmesine tepki gösterilmemesi, manevi baskı metodunun zaman içinde ve hızla azalması, Japonya, İtalya ve Almanya gibi devletlerin yayılcı emellerle hareket etmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum II.DS hazırlamıştır. Bu noktada sorumlu olarak sadece MC'nin yapısını görmemek gerekmektedir. Wilson'un 14 ilkesi, İtilaf Devletleri tarafından savaş sonunda yeterince dikkate alınmamış ve yukarıda da belirttiğimiz gibi itilaf devletlerinin kazanmak değil, tam bir yıkıma uğratma politikası savaş sonrasında da devam etmiştir. Yeni uluslararası sistemin yapısı, adil ve sürdürülebilir olmaktan oldukça uzaktır. Ağır şartlarla yapılan barış anlaşmasına Milletler Cemiyetinin(MC) etkisiz konumu eklenince daha yıkıcı bir savaşın başlaması kaçınılmaz olmuştur.

3.3 Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için kurulmuş bir kurumdur. Birleşmiş Milletler anlaşmasının 1.Bölüm/Amaçlar ve İlkeler/ Madde1:

¹³⁰ Mehmet Gönlübol, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara-1968, s.117

¹³¹ Vladimir Potyemkin, S. Bakruşin, A.Efimov, İ.Mintz, E. Kosminski, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt-4*, (çev:Attila Tokatlı) Evrensel Basım Yayın, Eylül-2009, s 112

Birleşmiş Milletlerin Amaçları Şunlardır:

1. *Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesi ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;*
2. *Uluslararası, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını garantilemek için diğer önlemleri almak.*
3. *Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklere saygısının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve*
4. *Bu ereklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak¹³².*

Örgütün kurucu anayasasının ilk maddesi; örgütün amaçlarını uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, uluslararası dostça ilişkileri geliştirmek, uluslararası işbirliğini sağlamak, uluslararası sorunların çözüm bulduğu bir merkez olarak saptamaktadır. İkinci madde, üye devletlerin egemen eşitliği ilkesi, yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi, uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü, gerek devletlerin ülke bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM amaçları ile bağdaşmayan öteki konularda kuvvet kullanılmasına ve tehdidine başvurmama ilkesi ve BM'nin Andlaşma hükümlerine uygun olarak alınacak her türlü örgüt eylem ve kararına yardımcı olma, BM üyesi olmayan devletlerin de olabildiğince uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmaya katılmasının elde edilmesi, BM'in üye devletlerin ulusal yetkisine giren konulara karışmamasını içermektedir .

MC'nin İkinci Dünya Savaşını durduramaması ülkeleri, uluslararası barış ve güvenliği tesis edecek uluslararası ve etkin olarak hareket edecek bir kuruluşun

132

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>
E.T(e.t29.05.2015)

oluşturulması yönünde motive etmiştir ve bu irade kendisini BM kurulmadan önce göstermeye başlamıştır. ABD ve İngiltere'nin savaş sonu düzenlemeye karşı belirlediği 8 maddelik "Atlantik Bildirisinde" bu iradeyi açıkça sergilediklerini görmek mümkündür. Bildiride sınırların korunması, savaş sonunda toprak kazanımı olmayacağı gibi maddelerin yanında uluslararası işbirliğinin de kurulacağı belirtilmektedir. Atlantik bildirgesi ilanından kısa süre sonra ABD, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği(SSCB) ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından 1 Ocak 1942 tarihinde Birleşmiş Milletler Bildirgesi ilan olunmuştur¹³³. Görüleceği üzere MC'deki başarısızlık sonrası devletler daha ihtiyatlı hareket etmişler ve yeni kurulacak uluslararası örgütün daha işlevsel ve daha etkin olması için temellerinin sağlam atılması için çaba harcamışlardır.

BM, Milletler Cemiyetinden alınan derslerle barış ve güvenliği daha etkili şekilde tesis etmek için bir takım önlemler almıştır. Bu önlemler şu şekilde sıralanmaktadır: Parlamenter Diplomasi, Veto Hakkı, Veto Hakkı verilen ülkeleri kontrol etmek için Genel Kurul'da 2/3 oy usulü ve diplomasinin teşviki için önleyici diplomasi.

3.3.1 Parlamenter Diplomasi

BM'nin uluslararası barış ve güvenliği korumak için aldığı önlemlerinden biri parlamenter diplomasi'dir. Günümüzde birçok uluslararası kuruluşun tarafından benimsenen Parlamenter Diplomasi:

"Uluslararası kuruluşlarda çoğunluğun uzlaşısıyla yürütülmesi ön görülen ve artık geleneksel, kapalı diplomasi anlayışının ortadan kalktığı görüşünün hakim olduğu diplomasi türüdür. Terim İkinci Dünya savaşı öncesinde Milletler Cemiyeti, sonrasında da Birleşmiş Milletler içerisinde çeşitli siyasal anlayışları temsil eden ülke temsilcilerinin yürüttüğü diplomasi çabalarıyla ortaya atılmıştır. Parlamenter diplomasinin temel özellikleri şunlardır:1- Tüm diplomatik faaliyetlerin açık bir şekilde yürütülmesi;2- Kararların çoğunluğun uzlaşısıyla alınması; 3-Yöntem sorunlarının önceden çözülerek, metinler halinde düzenlenmesi; 4- Üyeler arasında bir eşitlik olmasıdır¹³⁴." şeklinde açıklanabilmektedir. Milletler Cemiyetinde uygulama imkanı bulsa da etkili olmayan parlamenter diplomasi, günümüzde Birleşmiş Milletlerin yanı sıra birçok kuruluşta etkin olarak uygulanmaktadır. Parlamenter diplomasi, gizli diplomasinin getirdiği yıkımların

¹³³ Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Nobel Yayınları, Ankara-2004, s.63-64

¹³⁴ Hamit Erdal, *Uluslararası İlişkiler Kavram ve Olaylar Sözlüğü*, Barış Kitap, Ankara 2012, s.390-391

sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve bunda da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Birleşmiş Milletlerin yapısı gereği, birçok önemli karar Güvenlik Konseyi(ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere) tarafından alınmasına rağmen, Genel Kurula verilen yetkileri azımsamak mümkün değildir.

3.3.2 Güvenlik Konseyi

25 Ocak 1945’de Uluslararası Örgütlenme Üzerine Birleşmiş Milletler San Francisco Konferansı Örgütün kurucu anayasasını belirlemek üzerine toplandı. Konferans öncesi bu konuda gerekli çalışmayı yapan dönemin 4 müttefik devletinin inisiyatifi ve bu devletlere Fransa’nın katılması ile veto yetkisi bu ülkelere tanınmıştır. Konferans boyunca ayrıcalıklı büyük devletler ile ayrıcalıksız devletlerarasında özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki(BMGK) veto yetkisi konusunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. O dönem itibariyle konseyin daimi üyeleri dünyada yüzölçümü ve nüfus açısından en geniş topraklara hükmetmekteydiler. Yine o dönem itibariyle insanlığın yarısından çoğunun üzerinde egemen olan bu beş devletin uzlaşmasıyla Dünya da barış ve egemenliğin tesisi mümkün olabilirdi. Bu ülkelerden herhangi birinin dışlanması o dönem itibariyle dünya barışını etkileyecek bir olayın meydana gelmesine sebep olabilirdi¹³⁵.

Veto yetkisi verilen devletlerin o dönemde, sistem dışında bırakılması, ilerleyen dönemlerde yeni bir savaş olasılığını ciddi şekilde gündeme taşıyabilecek devletlerdi ve temsil ettikleri kitleler azımsanmayacak kadar büyüktü. Bunun yanında oy çokluğu/oybirliği gibi yolların benimsenmesi ise sistemde tıkanmaya yol açabileceği gerekçesiyle kabul edilmedi. BMGK’ye veto yetkisi verilmesine rağmen Genel Kurulun ortak hareket edecek bir siyasi irade sergilemesi, Güvenlik Konseyindeki ülkeleri rahatsız edecek şekilde kararlar almasını sağlayabilecek güçtedir.

3.3.3 Güvenlik Konseyi’ni Dengeleme Çabaları

Veto yetkisi, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin çıkarları açısından kendilerine önemli avantajlar sağlamaktadır ve sistemde tıkanmalara yol açabilecek bir husustur. Bu sebepten dolayı BM’de alınan bir diğer önlem Genel Kurulun, Güvenlik Konseyi karşısında etkisini artırmak olmuştur. BMGK’nin etkisiz kaldığı durumda genel kurula siyasi olarak kullanılması zor olsa da belirli yetkiler tanınmıştır. Güvenlik Konseyinde veto

¹³⁵ Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası...*,S.67-68

yetkisi sebebiyle karar alınmaması durumunda BM Genel Kurulunun kendisinin bu konuda da yetkili kıldığı görülebilmektedir.

Güvenlik Konseyinin bir sürekli üyesinin vetosu nedeniyle uluslararası barışın korunmasına ilişkin karar alamaması durumunda, BM Genel Kurulu kendisini bu konuda yetkili kılmaktadır. 3.11.1950 tarih ve 377(V) sayılı “Barış için birlik” adı verilen bir kararı ile Genel Kurul barışın sağlanması konusunda veto yüzünden çalışmayan Güvenlik Konseyinin yerine karar ve önlemler alabileceği kabul edilmiştir. Genel Kurul kararlarının genel olarak oy çokluğu ile almaktadır ancak “önemli sorunlar” söz konusu olduğunda hazır bulunan ve oylamaya katılan üyelerin 2/3 oyçokluğu gereklidir.(mad. 18/2)¹³⁶.

3.3.4 Önleyici Diplomasi

Birinci ve İkinci Dünya savaşları ve bu savaşların etkisi göz önüne alındığında günümüze gelen süreçte diplomasi ve diplomasinin bizzat BM tarafından teşvikini açıkça görmek mümkündür. Bu anlamda ele alacağımız bir diğer konu önleyici diplomasıdır. Önleyici Diplomasi; İlk kez BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld’ün 16 Haziran 1959 tarihli yıllık raporunda yer almıştır. “*Önleyici diplomasi taraflar arasında uyuşmazlıkların çıkmasını önlemek var olan uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesini engelleyebilmek ve çatışmaların yayılmasının önünü almak üzere uygulanan diplomasi yöntemini tanımlamak için kullanılmıştır. Bu diplomasi türü önleme amaçlı olarak askeri birliklerin sevkini de içerebilir*¹³⁷.”

Önleyici diplomasi genel sekreter tarafından doğrudan ya da üst düzey görevliler ya da ihtisas kuruluşları ve programlar aracılığıyla, Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul tarafından ve Birleşmiş Milletler’le iş birliği içinde bölgesel örgütler tarafından yerine getirilebilir.¹³⁸ BM Anlaşmasının 33.maddesinin ilk fıkrası “*süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka*

¹³⁶ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, 5.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara-1998, s.141

¹³⁷ Hamit Erdal, *Uluslararası İlişkiler* ...,s.383

¹³⁸ Butros Butros-Gali, *Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Pecaemaking and Peace-Keeping. A report of yhe secretary-general pursuant to the statement adopted by the summit meeting of the Security Council on January 31,1992, Birleşmiş Milletler, New York, 17 Haziran 1992,s.11*

yollarla buna çözüm aramalıdır.” ikinci fıkra “Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır¹³⁹”.

BM kurucularının akıllarında olmasına rağmen önleyici diplomasiyi çatışmaların çözümünde kullanmak ilk 40 yıl mümkün olmamıştır¹⁴⁰. Ancak Soğuk Savaşın ardından önleyici diplomasi daha aktif kullanıldığını söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrası dönemde gerek niteliksel gerekse nicelik olarak devlet içi çatışmaların artması nedeniyle, bu çatışmaların çözümü konusunda uluslararası toplum ve uluslararası örgütler önleyici diplomasiye vurgu yapmakta ve çatışma önlenmesi kavramları günümüz uluslararası ilişkiler daha fazla kullanılmaktadır¹⁴¹.

3.3.5 Siyasal Sürecin Demokratikleşmesi

Özellikle demokratikleşme hareketleri öncesinde genel olarak dış politika kararlarında son sözün hükümdarlarda olduğu kabul edilmektedir. Zaman zaman bakanlık seviyesinde görevlilerin ya da farklı kişilerin de dış politikada ağırlığının olduğu bilirse de, nihai kararlar hükümdardadır. Örneğin Osmanlılarda iç ve dış politika-hukukta sonsöz padişaha aitti. Osmanlılarda Adaletname'nin kökü eski İran imparatorluklarına uzanan Ortadoğu devlet ve hükümdar anlayışının en belirgin özelliklerindedir. Burada hükümdarın mutlak otoritesi, haksızlığın kaldırılmasında son tedbir olarak görülmektedir. Adaletname padişahın verdiği emirdir ve doğrudan doğruya bütün idarecilere veya belli bir bölgenin yöneticilerine hitap eder. Adalet Fermanı hüküm sahibi yüksek idarecilere yani şeriat ve kanuna göre hüküm verme yetkisini taşıyan kadınlara, bedeni cezaları uygulama yetkisi olan beylerbeyi ve sancak beylerine veya bunların adamlarına hitap ederdi¹⁴². Dolayısıyla iç hukuk da padişahın mutlak yetkisini görmek mümkündür.

Peki padişah bu yetkiyi nereden almaktadır, halk neden bu yetkiye itiraz etmemiştir? Osmanlılarda bu konuda genel anlayış padişah olmazsa nizam olmaz, insanlar birbirini yok eder. Bu sebeple padişaha mutlak itaat gerekir. Kur'an da bunu emreder. Padişah istediği gibi yüksektekileri alçaltır, aşağıdakileri yükseltir. Tanrı'nın zatına mazhar olan bu sıfat yani mutlak hakimiyet onda belirir. Osmanlı padişahları bu mutlak hakimiyeti

¹³⁹ <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (e.t.29.05.2015)

¹⁴⁰ Sezai Özçelik, “Önleyici Diplomasi Pratiği ve Teorisi”, (der.Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Ekim 2012, s.430

¹⁴¹ Preventive Deadly Conflict: Final Report, Carnegie Commission On Preventing Deadly Conflict, New York, 1997

¹⁴² Halil İnalcık, *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi*, İSAM Yayınları, İstanbul-2011, s.13-15

fiilen ve hukuken kendilerinde bilmişlerdir¹⁴³. Padişahın varlığı ve yetkilerinin, Osmanlı tebaası tarafından dini ve geleneksel olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Aynı dönemlerde Avrupa'da da şüphesiz aynı durum geçerlidir. Mutlak krallık idaresindeki bir ülke, o ülkedeki vatandaşlarla beraber saltanat süren hükümdarın mutlak malıydı. Bu şekilde XVI.Louis ve ondan da fazla II.Katerina ile Büyük Frederik, dış politikanın yönetimini savaş ve barış kararlarını kendi ellerinde bulunduruyordu. Bu dönemlerde karşı ülkenin dış politikasında bir etki oluşturmak için hükümdarı etkilemek en önemli durumdu. Bunun için ilgili ülkedeki büyükelçinin hükümdarın güvenini ve mümkünse sevgisini kazanması büyük önem taşıyordu. Bu zorunluluğun bir sürü uygunsuz uygulamalara yol açtığı biliniyordu, o zamanın diplomatları saray nedimelerine yüksek rüşvetler de ödeniyordu¹⁴⁴.

Esasında konu oldukça karışık ve üzerine çok durulması gereken bir konudur. Ancak kendi konumuzdan dağılmamak ve sadece ihtiyacımız olan bilgiyi alabilecek şekilde son olarak Jean Bodin'in(1530-1596) görüşlerine yer vermek isteriz. Fransız hukukçu, tarihçi siyaset felsefesi filozofu olan Bodin, 3 çeşit devletten bahseder: aristokrasi, monarşi, demokrasi. Monarşide egemenlik kralın elindedir ve toplum tabakalarının fonksiyonu sadece akıl verici konumlarındandır. Kral verilen öğütlere hukuken bağlı değildir. Kral toplum tarafından çıkartılan bir yasayla bağlanıyorsa, bu durumda egemenlik meclisin elindedir ve bu durumda hükümet şekli aristokrasidir. Eğer son karar ve gözden geçirme yetkisi her hangi bir türden halk kitlesinin elindeyse bu durumda hükümet şekli demokrasi olur¹⁴⁵.

Dolayısıyla ülkelerin demokratikleşmesi, hükümetlerin aldıkları kararlarda kamuoyunu önemsemesi sonucunu doğurmaktadır. Kamuoyunun önemli hale gelmesi ise diğer devletlerin kamuoyunu etkilemek için daha etkin çalışmalar yapmaları sonucunu doğurmaktadır ki bu konuya IV. bölümde kamu diplomasisi adı altında ayrıntılı olarak değinilecektir.

Krallık etkisinin diplomasi uygulama ve kuramı üzerindeki etkisinin bir süre daha devam etmesine rağmen, bu mekanizmanın asıl merkezi 1815 yılından itibaren saraydan

¹⁴³ Halil İnalcık, *Osmanlı İdare ...*, s.50

¹⁴⁴ Harold Nicolson, *Diplomasi ...*, s.63-64

¹⁴⁵ George Sabine, *Siyasal Düşünceler Tarihi 1.Cilt*, (çev:H. Rızatepe), Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, s.79-83

kabineye kaymıştır. Diplomasi yöntemlerini derece derece değiştiren şey, kuvvet mekanizmasındaki kayma olmuştur¹⁴⁶.

Yani halka ne zamanki vatandaş olma hakkı verilmiştir, bu dönemden sonra kamuoyu yaratma ve rızayı imal etme gerekliliği ilk temel koşul olarak doğmuştur¹⁴⁷. Dolayısıyla günümüzde de kamuoyunu yapılan politikalara ikna etme yönteminin demokratik ülkelerde olduğunu görmek mümkündür. Karşı ülkenin, diğer ülke kamuoyunu etkilemesi, o ülkenin diplomasisinde kullanabileceği önemli bir avantajdır.

3.4 Haberleşmede Meydana Gelen Gelişmeler

Birinci Dünya Savaşından önceki dönemlerde Birleşik Devletler ve İngiltere hükümetleri müzakerede bulunmak istediğinde bu iki hükümet için Londra ve Washington'da daimi temsilcilikler bulundurmak zorunluydu. Bu daimi temsilciliklerin varlığı zorunluydu çünkü ayrıntılı mesajların hızlı ve kesintisiz ulaştırılması zahmetliydi ve hele bu iş için harcanan zaman yüzünden danışmada bulunmak için müzakerelerin kesilmesi gerekiyordu¹⁴⁸.

Ulaşımaya dayalı haberleşmeden ilettime dayalı bir haberleşmeye doğru geçilmesi şüphesiz diplomasinin yapısında da ciddi değişiklikler beraberinde getirmiştir. 1840lı yıllardan itibaren telgrafın gelişiyle birlikte sözcükler kıtanın etrafının kablolarla çevrilmesine yol açan bir ağ aracılığıyla iletim elektriksel vuruşlarla dönüştürüldü. Bu gelişmeyle birlikte iletişim kurumsal olarak ulaşım tarzlarından ayrılabilir hale geldi¹⁴⁹.

Bu faktörler arasında en önemlilerinden olan haberleşmenin gelişmesi, günümüz küresel diplomasisinde de önemli bir yer tutmaktadır. İletişimin yavaş olduğu dönemlerde, diplomasi temsilcileri ancak ülkelerini terk ederlerken hükümetlerinden genel nitelikte bazı yönergeler almakta ve ardından atandıkları ülkelerde hükümetlerinin çizdiği genel çizgiler içinde diplomatik ilişkiler kurmak durumunda kalıyorlardı¹⁵⁰. Haberleşmenin gelişmesiyle diplomasi, diplomatlardaki inisiyatif bu dönemde kısmen almış ve merkezi yönetimlerin diplomasideki etkinliğini artırmıştır.

¹⁴⁶ Harold Nicolson, *Diplomasi...*, s.70

¹⁴⁷ İrfan Erdoğan, *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler*, Erk Yayınları, Ankara-2006, s.85

¹⁴⁸ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası...*, s.692

¹⁴⁹ David Crowley, Paul Heyer, *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*, (Çev: Berkay Ersöz), 2. Baskı, 2011, s.182

¹⁵⁰ Hüner Tuncer, *Diplomasinin...*, s.82

Birinci Dünya Savaşı ardından pratikte kullanılan merkezi yönetimle iletişimin karşı ülke tarafından kendi dış politik çıkarları açısından da kullanıldığını söylemek gerekmektedir. Yani ülkenin kendi diplomatiyle iletişime geçmesinin sağladığı avantaj yanında, karşı ülkenin yollanan bilgiyi ele geçirme riski de bulunmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği o dönem itibariyle Türkiye'nin Lozan konferansında yaşadıklarıdır. Türkiye'nin o dönemlerde Lozan'a gönderdiği müzakere ekibi ile merkezi yönetim arasındaki yazışmalar İngiltere ve Fransa tarafından ele geçirilmiştir. Lozan görüşmelerinin yapıldığı dönemde Lozan'dan Ankara'ya iki kanaldan telgraf çekiliyordu. Biri Akdeniz üzerinden Doğu'ya uzanan Eastern telgraf hattıydı, diğeri ise karadan Romanya üzerinden ve Köstence şehrinden İstanbul'a gelen Köstence hattı idi. Birinci hat İngilizlerin ikincisi ise Fransızların denetimindeydi dolayısıyla söz konusu yazışmalar karşı devletlerce okunuyordu¹⁵¹. Haberleşmenin artması sadece ülkelerin diplomatları ile ilişkilerinde bir yenilik getirmemiş, aynı zamanda ülkelerin dış istihbarat çalışmalarında da yenilik getirmiştir.

3.5 Küreselleşme Süreci ve Diplomasinin Karmaşıklaşması

XX. yüzyıl, insanlık tarihinde yepyeni, öteki yüzyıllardan birçok yönüyle çok değişik bir dönemin açıldığı çağdır. Eşi görülmemiş iki dünya savaşı ile yine eşi görülmemiş iki uluslararası örgüt, bu yüzyılın ilk yarısı; uluslararası dizgeyi oluşturan devletlerin büyük çoğunluğunun bağımsız birimler olarak ortaya çıkmaları ve etkinlik kazanmaları ise ikinci yarısı içine sıkışmıştır. İnsanoğlu üzerinde bulunduğu gezegendeki yaşamı tümüyle sona erdirecek çekirdek-güçlü silahı hem gerçekleştirmiş, hem de kullanmıştır. IX. ve XX.yüzyıl tarihleri bir bütün olarak ele alındığında konferans ya da parlamenter diplomasi geleneğinin giderek daha köklü bir duruma geldiği açıktır. 19. Yüzyılın "Avrupa Uyumu", 20. yüzyılın başında yerini Milletler Cemiyetine ve Birleşmiş Milletlere bırakmıştır¹⁵².

Tuncer çağımız diplomasisini küresel diplomasi olarak adlandırmaktadır ve bu diplomasinin öncelikle seçkinlere değil, halklara yönelik bir diplomasi yöntemi olduğunu

¹⁵¹ Bilal N. Şimşir, *Lozan Telgrafları-1(1922-1923)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1990, s. Önsöz:17

¹⁵² Oral Sander, *20.yüzyıl Tarihinin Temel Özellikleri*, Seha L. Meray'a Armağan Cilt:II, A.Ü S.B.F Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi Ankara 1982,S.533-555

vurgulamaktadır. Tuncer küresel diplomasinin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır¹⁵³.

- 1-Kişisel diplomasinin artan önemi,
- 2-Çeşitli ülke ekonomilerinin birbirlerine bağımlılığı ve ekonomik sorunların, uluslararası sorunların özüne egemen olması
- 3-Kamuoyunun, dış politika yürütülmesinde giderek artan rolü,
- 4-Sömürge halklarına self determinasyon ilkesinin uygulanması ve sömürge yönetimlerinin ortadan kalkması,
- 5-İnsan hakları konusunun uluslararası ilişkilerde giderek önem kazanması,
- 6-Daha iyi bir yaşam standardına ulaşabilmek için, yalnızca ekonomik kalkınmanın değil; aynı zamanda sosyal kalkınmada gerekli olduğu ve bunun içinde, fakirliğin, işsizliğin, yeterli olmayan eğitimin ve sağlık hizmetlerinin, kadınların uğradıkları haksızlıkların, çocukların, gençlerin, yaşlıların ve özürülülerin karşı karşıya kaldıkları sorunların üstesinden gelinmesinin gerektiği,
- 7-Uluslararası ilişkiler alanına girebilecek yeni sorunlar olarak nitelendireceğimiz, ülke sınırlarını aşan ve tüm ülkeleri ortaklaşa tehdit eden çevre kirliliği, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve aids ile mücadele gibi sorunların ele alınma biçimleri
- 8- Bilgi teknolojisinin diplomasi üzerindeki etkisi,
- 9-Diplomasi alanına yeni giren aktörlerin çeşitliliği

Küreselleşme günlük hayattan bilimsel çalışmalara birçok alanda kullanılan bir kavramdır. Bu kavram dünya genelinde tüm canlıların günlük yaşamını doğrudan etkileyen bir süreci ifade etmektedir. Kavram hakkında farklı disiplinler tarafından çok sayıda çalışma yapılmıştır-yapılmaktadır. Kavram, bilimsel çalışmalarda makalelerde, panellerde ve konferanslarda sıklıkla kullanılmasına rağmen kavram hakkında bir görüş birliği olmadığını söylemek mümkündür. Hatta küreselleşmenin başlangıcı hakkında da görüş birliğinin olmadığını söylemek gerekmektedir ancak 20.yüzyıl ile küreselleşmenin hızlandığı ve 21. Yüzyılda bu hızın arttığı genel kabul görmüş bir gerçektir. Küresel sistem küreselleşme ile dönüşmeye başlamış ve uluslararası sistemde yeni aktörler yer almaya başlamıştır. Yerel, bölgesel ve küresel ölçekte yapısal değişikliklere neden olan bu

¹⁵³ Hüner Tuncer, Küresel Diplomasi, Ümit Yayıncılık,2006,Ankara, s.56-57

süreçten diplomaside doğrudan etkilenmiştir. Küreselleşmenin sonucu diplomatik kanallar çeşitlenmiş ve diplomasi yapımında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklere değinmeden önce küreselleşmenin farklı yazarlar tarafından tanımlarına konumuz özelinde göz atmak yerinde olacaktır.

Roland Robertson küreselleşmeyi; tek bir mekan olarak tüm dünyanın kristalleşmesini, bir bütün olarak dünya bilincinin yoğunlaşmasını ifade etmektedir¹⁵⁴. Jonathan Moran ise küreselleşmeyi; ulusların Dünya ekonomisinde finans ve üretim önceliğindeki farklı seviyelerin niteliksel ve niceliksel uluslararası bütünleşmesini ve ekonomik anlamda sınırların ortadan kalkmasını ifade ettiğini vurgulamaktadır¹⁵⁵.

Hakkı Büyükbaş küreselleşmeyi, ulusal sınırları aşan hareketlerin belli hız ve yoğunluğa ulaşmasıyla ortaya çıkan zaman-mekan sıkışması olarak tanımlar. Bununla birlikte küreselleşmeyi yeni bir gelişme olarak görmeyip Modern Batı uygarlık ve devletler sisteminin doğuşuna kadar götürülebileceğini savunur. Büyükbaş, batının XV.yüzyıl sonlarından itibaren çıkarlarını ancak küresel ilişkiler çerçevesinde gerçekleştirebileceği inancında olduğunu ve bu nedenle Batının bilinçli bir eylem olarak küresel düzeyi kapsayacak bir egemenlik arayışına girdiğini iddia etmektedir¹⁵⁶.

Veysel Bozkurt bir makalesinde “küresel” (global) sözcüğünün kökeninin 400 yıl öncesine kadar gitmesine rağmen, küreselleşmeyi yeni olarak kabul etmektedir. Bozkurt’a göre 1960’larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980’lerde sıkça kullanılmaya başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir¹⁵⁷.

Küreselleşme genel olarak ekonomik ağırlıklı olarak anlaşılmaktadır ve uygulamada da ekonominin itici bir gücü olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu anlamda küreselleşme; hızlı teknolojik gelişmeler ile dünya ticaretinin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Üretim süreci artık çok sayıda uluslararası yere yayılabilmekte; her yer üstlendiği işlemlerde uzmanlık kazanmakta ve nihai ürün satış yerine en yakın noktada monte edilmektedir. Başta internet olmak üzere enformasyon ve iletişim teknolojilerinin

¹⁵⁴ Roland Robertson, “Globalization and Societal Modernization: A Note on Japan and Japanese Religion”, *Sociological Analysis*, Issue:47, 1987, p.38

¹⁵⁵ Jonathan Moran, “The Dynamics of Class Politics and National Economies in Globalization “, *Capital and Class*, Vol:66, 1998, p.35-36

¹⁵⁶ Hakkı Büyükbaş, “Uluslararası Sistemde Ekonomi-Politika Etkileşimi”,(ed:İdris Bal), *Değişen Dünya’da Uluslararası İlişkiler*, ,Lalezar Kitabevi,Ankara-2006,s.463-464

¹⁵⁷ Veysel Bozkurt, “Küreselleşme Kavramı, Gelişim ve Yaklaşımlar”, (der:Veysel Bozkurt), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Yayınları, Bursa-2000, s.18

gelişmesi uluslararası ticaretin büyümesini sağlayan bir başka itici güçtür. Küreselleşme, ortak kültürel deneyim ve düşüncelerin yayılmasını ifade eden bir kavramdır¹⁵⁸. Küreselleşme, yerel-evrensel spektrumunda her iki yöne doğru hareket ilerleyen bir süreci tarif etmekte, statik yapıdan ziyade son derece dinamik ve değişken bir kavrama işaret etmektedir¹⁵⁹.

Ramazan Gözen'in "Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül" kitabında yer verdiği tanıma göre küreselleşme; çoğulculuk perspektifine giren bir tanımlama olup, çoğul aktörlerden özellikle bireyleri, sivil toplum birimlerini ve ekonomik aktörleri ve bunların gerçekleştirdiği çok yönlü ilişkileri/etkileşimleri ön plana alan bir "çerçeve" kavramdır. Zira küreselleşme, devletin klasik özelliklerini (egemenlik, sınırlar, merkezi/üniter yönetim, ulusal çıkarlar gibi) göz ardı ederek onun yerine devlet dışı aktörlerin varlığını, önemini ve faaliyetlerini mercek altına alır¹⁶⁰.

Kavramın geniş ve girift yapısı, kavramın ele alınışında zorluk yaşatmaktadır. Dolayısıyla kavramı ele alırken konumuz özelinde küreselleşmenin diplomaside yarattığı değişikliğin temellerini irdelemek gerekmektedir. Bunu ise küreselleşme ile birlikte uluslararası sistemde aktör değişikliği ve bu değişikliğin diplomaside yarattığı etkiyi ele alarak yapmak uygun olacaktır. Bu konuda Ramazan Gözen'in konuyu ele alış metodolojisi ile konuya yaklaştığımızı söyleyebiliriz.

Ramazan Gözen'in eserinde küreselleşme iki temel şekilde ele alınmıştır. Gözen, kitabında ilk olarak "küresel çaptaki ilişkileri-süreci" vurgulamış, ardından da bunun aktörler ve sistem üzerinde yaptığı etkiyi yani "küresel sistemin aldığı yapıyı-şekli" incelemiştir. Konumuz dahilinde öncelikle küreselleşmeyi hızlandırıcı faktörler ve bunun sonucu küresel sistemde meydana gelen yapısal etkiyi incelemek yerinde olacaktır.

3.6 Diplomaside ve Dış Politikada Kamuoyunun Öneminin Artması

Karar alma süreci her ne kadar basit gibi görülsede, uzun ve birçok değişkene bağlı bir süreçtir. Bu değişkenlerden biride kamuoyudur. Kamuoyunun dış politikadaki etkisini daha açık bir şekilde görmek için dış politikada karar alma sürecinde kamuoyunun

¹⁵⁸ Bilgi Küpü, NTV Yayınları, Berlin-2008, S.264

¹⁵⁹ Fırat Bayar, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:XXXII, s.25-34

¹⁶⁰ Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları, İstanbul-2004, s.71

etkisini gözler önüne sermek gerekmektedir. Bu yüzden karar alma süreci kısa bir şekilde kamuoyu özelinde incelenmiştir.

3.6.1 Dış Politikada Karar Alma Süreci

Karar alma süreci, üzerinde karar alınacak durumun oluşmasıyla mümkün olmaktadır. Oluşmuş olay hakkında alınacak karar hakkında bilgi toplanması bu aşamada büyük önem taşımaktadır. Bu noktada karar vericilerin rasyonel karar verebilmesi, konu hakkında sağlıklı bilgilerin kendilerinde bulunmasına bağlıdır. Bu ise istihbarattan, konu ile ilgilenen diplomat ve bürokratların kalitesine kadar devletin kapasitesi ölçüsünde geniş bir alanda değerlendirilmelidir. Nihai anlamda bilgi karar vericiye gelene kadar geçen süreçte bilginin saf haliyle kalması önem taşımaktadır.

Yanlış algılamaların önüne geçmek ve rasyonel karar vermek adına, karar vericilere ulaşan bilgilerin büyük bir dikkatle seçilmesi, iyice tetkik edilmesi ve doğru yorumlanması gerekmektedir. Bilgiler çoğu zaman karar vericiye ulaşmadan önce iletişim kanallarında süzülmemekte ve değişikliğe uğramaktadır. Karar vermenin her aşamasında olduğu gibi özellikle bu aşamasında da, karar verici bilgilerin çarpıtılma olasılığını dikkate alarak iyice ayıklamalı ve yanlış algılamaların önüne geçmelidir¹⁶¹. Bu noktada karar vericinin bilgiyi istihbarati olarak doğrulaması da rasyonel karar verme davranışı için bir seçenek olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen süreçlerin ardından karar alternatifleri belirlenmektedir. Bu alternatif ve aksiyon türlerinden her birinden muhtemel gelişme sonuçlarına göre beklenebilecek fayda ve sakıncaları belirtmektedir. Karar hazırlamak ve almak durumunda olan komutanların, devlet adamlarının ve diplomatların izlenebilecek aksiyon stratejilerini çoğu zaman zihinlerinde bir tablo halinde canlandırdıkları söylenebilir¹⁶². Özellikle alternatiflerin göz önüne alındığı durumlarda iç politika açısından, kamuoyunun, lobilerin, STK'ların alınacak karara vereceği tepkinin hesaplandığını belirtmek gerekmektedir. Görüldüğü üzere karar verme sürecinin her aşamasında insan unsuru önem taşımaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin uyguladığı kamu diplomasisi kısa vadeli değil uzun vadeli bir yatırımdır. Kamu Diplomasisinin uzun vadede karar verici konumuna gelecek kişileri

¹⁶¹ Tayyar Arı, *Uluslararası...*, s.222

¹⁶² Feridun Ergin, *Uluslararası Politika Stratejileri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Yayın No:3207, İstanbul, s.49

etkileyecek şekilde stratejilendirilmesi, gelecek yıllarda devletlere, karşı devlet üzerinde hareket serbestisi sağlayacaktır.

3.6.2 Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler

Kamuoyu açısından karar alma sürecini etkileyen en önemli unsur devletin ve hükümetin yapısıdır. Demokratik ülkelerde kararlar alınırken kamuoyu bir parametre olarak masada bulunurken, otoriter rejimlerde bu durum genel olarak pek söz konusu olmamaktadır.

3.6.2.1 Devletin ve Hükümetin Yapısı

Karar alma süreci ve bu süreçte etkili olan birimler devletin örgütleniş biçimine göre farklılık göstermektedir. Karar alma sürecinde etkili olan kişi ve kurumların devletin federal, konfederal veya üniter bir devlet oluşuna göre farklılık gösterebileceği gibi, bir başka açıdan örneğin ülkede geçerli olan siyasal sisteme göre de bunun farklı olabileceği; otoriter rejimlerde veya sistemlerde bile durumun aynı olduğunu söylemenin oldukça güç olduğu ortaya çıkar. Bu tartışmayı bir adım öteye götürdüğümüzde parlamenter rejimlerde bile durumun tamamen aynı olmadığı ve bunlar arasında bile belirgin bir farklılığın olduğu görülür ¹⁶³.

Bu noktada demokratik ülkelere ayrı bir parantez açıp incelemek gerekmektedir zira bu süreçte demokratik ülkelerde karar alma davranışına katılım oranlarında artış olduğunu söylenebilir. Siyasal yaşamın “demokratikleşmesi” ile diplomatların işi de güçleşmeye başlamıştır. Diplomasi sadece hükümet yetkililerine karşı sorumlu değil aynı zamanda ülkelerin kamuoylarına karşı da sorumlu bir niteliğe bürünmüştür. Başka bir ifadeyle, diplomatın yaptığı işler, sürekli olarak yasamanın ve kamuoyunun denetimine bağlı hale gelmiştir ¹⁶⁴. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz süreçte, karar alıcıların aldıkları dış politik kararlarda kamuoyunu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

3.7 Kamu Diplomasisi

Günümüzde artık hemen her şey hızla değişmektedir. İçinde bulunduğumuz çağ, enformasyon ve kültür çağıdır. Gelişen iletişim teknolojisi aktif bir kamu diplomasisi yürütmeyi zorunlu kılmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla her türlü bilgi artık herkes tarafından ulaşılabilir hale gelmiştir, bu nedenle ülkeler artık kendilerini ve

¹⁶³ Tayyar Arı, *Uluslararası ...*, s.191-192

¹⁶⁴ Hüner Tuncer, *Diplomasinin*, s.84

politikalarını daha iyi, daha direkt ve daha kısa yollardan anlatabilir ve dünyanın en ücre köşesine iletebilir hale gelmişlerdir. Bu imkanları iyi kullanabilen ülkeler, bu süreçte diğerlerinden daha avantajlı konuma geçmektedirler. Kendini doğru ifade edebilme, ülkelerarası uygulanan politikaların sağlıklı bir şekilde yol alabilmesinde son derece önemlidir¹⁶⁵. Ulusal hükümetler lobicilik ve diğer enformasyon çabalarıyla diğer ulusların politikalarını ve faaliyetlerini etkileme girişiminde bulunurlar. Kamusal diplomasi nin amacı; yurttaşlarının tutumunu etkilemek yoluyla yabancı hükümetlerin davranışlarını etkilemektir. Kültürel diplomasi nin amacı; bir bütün olarak diplomatik faaliyetleri kolaylaştırmaya yönelik bir bakış açısıyla, bir kültürün istenen yöndeki olumlu imajını oluşturmaktır¹⁶⁶.

Kamu Diplomasi si kavramı, uygulamaları daha eskiye gitmekle birlikte yakın dönemde kullanılmaya başlamış bir kavramdır. Çok hızlı gelişen kitle iletişim araçları, dünyadaki küreselleşme süreci, 1990 öncesi soğuk savaş döneminden çok farklı bir uluslararası sistem ortaya çıkarmıştır. Artık sadece devletlerin ve hükümetlerin değil, bunların yanında ulusal ve uluslararası alanda hükümet dışı organizasyonların ve medyanın daha etkili olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Bu değişim eski diplomatik anlayışı da değiştirmiş, farklı aktörlerin olduğu farklı bir diplomasi ortaya çıkarmıştır¹⁶⁷.

Kamu diplomasi si kavramı ilk kez 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu Dekanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Üniversitenin Edward Murrow Kamu Diplomasi si Merkezi'nin ilk zamanlarından bir broşürde kamu diplomasi si bilgi ve fikirlerin uluslar ötesi akışı olarak değerlendirilerek aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır¹⁶⁸.

“Kamu Diplomasi si, dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilenmesini ele almaktadır. Geleneksel diplomasi nin ötesinde uluslararası ilişkiler boyutlarını hükümetlerin diğer devletlerdeki kamuoyunu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin ve bunların birbiriyle olan ilgi alanlarını, Dışışleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, işi iletişim olanlarla diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve de kültürlerarası iletişim sürecini kapsamaktadır.”

¹⁶⁵ Mehmet Bostancı, *Kamu Diplomasi sinde Medyanın Rolü ve Önemi*, Anahtar Kitaplar, İstanbul-2012, s. 39

¹⁶⁶ Sema Yıldırım Becerikli, *Uluslararası Halkla İlişkiler*, Nobel Yayın Dağıtım, Eylül 2005, s.16-17

¹⁶⁷ Vedat Demir, “Kamu Diplomasi si ve Türkiye'nin Komşu Ülkelerle İlişkilerine Katkısı”, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/kamudiplomasi siveturkiyeninkomsulari.pdf> (e.t. 26.06.2015)

¹⁶⁸ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasi si...*, s.79

Kamu Diplomasisi¹⁶⁹ çok geniş anlamda bir ülkenin resmi veya hükmet dışı olanaklarının diğer ülke/ülkeler kamuoyunu ülkesinin yararına etkilemesi olarak tanımlanabilir. Bugün hükümetler diplomatlarının artan ölçüde buldukları ülke toplumlarıyla devamlı temasta olmasını, yerel kurum ve üniversitelerde konuşmalar yapmasını ve kamuoyu önderleriyle ilişki kurmasını beklemektedir. Bu noktada unutulmaması gereken gerçek, kamu diplomasisinin ne ölçüde yürütülebileceği ev sahibi ülkenin rejiminin niteliğine bağlı olduğudur. Kapalı toplumlarda devleti atlamak pek zordur ve doğrudan toplumla temasa kalkışmak protestolara ve diplomatik gerginliklere neden olabilir. Buna karşın açık toplumlarda büyükelçiliklerin medya, sivil toplum ve genellikle topluma dönük faaliyetleri tamamen meşru sayılır¹⁷⁰.

Genel olarak yabancı izleyicileri dinleyerek anlamak, onları bilgilendirmek ve etkilemek ve bu etkiyi geliştirmek; yanlış anlamaların ve kabullerin yol açtığı karmaşayı sınır ötesi iletişim ortamını şekillendirmek suretiyle gidermek kamu diplomasisinin amaçlarından bazılarıdır¹⁷¹.

Küresel dünyada belirleyici aktör olmayı hedefleyen ülkeler kültürlerini, dillerini sanatını, felsefesini, bilimsel çalışmalarını, ekonomisini, uluslararası ilişkilerini dünya kamuoyuna etkin ve kapsamlı bir şekilde anlatmasının kamu diplomasisi etkin kullanımıyla, dünya kamuoyundaki algı farklılıklarını doğru kavrayıp, kullanabilmek ile hedeflerine ulaşacağı tüm çevrelerce kabul görmektedir. Dışişleri Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri ve büyükelçilikler etkileşimiyle gerçekleştirilecek, yerli ve yabancı kamuoyunu şekillendirmek amacıyla uygulanan kamu diplomasisi, lobi faaliyetleri, imaj çalışmaları, siyasal iletişim ve akademik dünyanın sürece dahil olmaları, ülkelerin kendilerini ifade edebilmeleri yönünde, algı yönetiminin başarılı işleyişini sağlayacaktır¹⁷².

Kamu Diplomasisi faaliyetleri “devletten-halka” ve “halktan-halka” iletişim olmak üzere iki ana çerçevede yapılmaktadır. Devlet-halk eksenindeki faaliyetler, devletin izlediği politikaları, yaptığı faaliyet ve açılımları resmi araçları ve kanalları kullanarak kamuya anlatmasıdır. Halktan halka doğrudan iletişim faaliyetlerinde ise STK’ lar,

¹⁶⁹ Yazar kitabında Kamuoyu diplomasisi terimini kullanmıştır. Bu konudaki kavramın nasıl kullanılacağına dair tartışmalar günümüzde belirli bir düzene oturmuş ve kamu diplomasisi kavramı kullanım sıklığı ile ön plana çıkmıştır.

¹⁷⁰ Temel İskit, *Diplomasi...*, s.360-361

¹⁷¹ Erhan Doğan, “Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtlar”, (ed: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul-2012, s.13

¹⁷² Meltem Ünal Erzen, “Kamu Diplomasisinin Kapsamı ve Geleceği”, (ed: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul-2012, s. 35

araştırma merkezleri, kamuoyu araştırma şirketleri, basın, kanaat önderleri, üniversiteler, mübadele programları, dernek ve vakıflar gibi sivil unsurların kullanılması esastır. Bu anlamda kamu diplomasisi, resmi yetkililer veyahut diplomatlar ile yabancı kamuoyları arasında cereyan eden iletişim faaliyetlerinin ötesine geçer. kamu diplomasisi “diplomatik iletişimden” daha geniş alanı kapsar¹⁷³.

Küresel ekonomik sistemin giderek derinleşen bağımlılık ilişkileri üretmesi, küresel siyasal sistemin tek bir merkezden kontrol edilmesinin ağırlaşan maliyeti ve çoğul modernite tecrübesi, ulusal ve bölgesel dinamikleri doğrudan etkilemekte ve yeni bir ilişki biçiminin doğmasına imkan sağlamaktadır. 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan “kaotik düzen” hali, merkez-kaç güçlerin bölgesel sistemler üzerinde doğrudan etki yapabilmesini mümkün hale getirmektedir. Soğuk savaş döneminin başlıca aktörü olan ulus-devletlerin ve bölgesel blokların yanına uluslararası mahkemeler, adalet divanları, medya, kamuoyu, insan hakları örgütleri ve sivil toplum kuruluşları gibi yeni aktörler eklemekte ve bu, küresel sistemin daha dinamik, çok boyutlu ve daha az kontrol edilebilir bir nitelik kazanmasını zorunlu hale getirmektedir¹⁷⁴.

Küresel sistem içerisinde meşruiyeti olmayan her hangi bir politikayı temellendirmek ve uygulamak mümkün değildir. Bu meşruiyetin sağlanmadığı durumlarda sistem her zaman krize girmiş ve büyük maliyetler üretmiştir. Dünya kamuoyu, ülkelerin dış politikalarını belirlerken ve uygularken dikkate almak zorunda oldukları temel referans noktalarından biri haline gelmiştir. Modernitenin meşruiyet krizi büyük oranda kendini merkeze alan ve bunu başkalarına izah etme ihtiyacı duymayan tutumundan kaynaklanmaktaydı. Bugün küresel sistemin temel meşruiyet noktalarından biri, mevcut niceliklerinin ve yöntemlerinin dünya kamuoyunun kahir eksenini tarafından benimsenmemesidir. Meşruiyetin birinci şartı adil paylaşım ve bu ilke uluslararası sistemi içinde geçerliliğini devam ettirmektedir¹⁷⁵.

Türkçe’ye yumuşak güç olarak geçen ancak İbrahim Kalın tarafından ince güç olarak adlandırılan kavram kamu diplomasisinin uygulanmasında temeli oluşturmaktadır. Yumuşak/ince güç; Joseph Nye’a göre istediğiniz bir şeye karşınızdakini ikna ederek elde etme sanatıdır. Kalın tarafından bir ülkenin ince gücü o ülkenin; kültürü, sanatı, sineması,

¹⁷³ İbrahim Kalın, “İnce Güç ve Kamu Diplomasisi”,(ed: İbrahim Kalın), *Türkiye’de Dış Politika*, Meydan Yayıncılık, İstanbul-2011, s.166-167

¹⁷⁴ İbrahim Kalın, İnce Güç ..., (ed: İbrahim Kalın), *Türkiye’de...*, s.158

¹⁷⁵ İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi” , <http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> (e.t 26.06.2015)

mimarisi, eğitimi, müziği, eğitim sistemi, rekabet ortamı, özgürlükleri, demokrasisi, yaratıcı düşüncesi, insan kalitesi ve sosyal sermayesi, tarihi birikimi, kültürel zenginliği, bilim ve teknoloji altyapısı, inovasyon kapasitesi, diplomatik becerisi ve kendini anlatma yeteneğinin toplamıdır. Bu unsurları bir araya getiren bir ülke cazibe merkezi haline gelebilir. Takip edilen, konuşulan, “hikayesine kulak kabartılan” bir ülke haline gelir.¹⁷⁶ Kaba güç ile ince güç arasında zorunlu bir oran ilişkisi yoktur. Kaba gücün varlığı ince gücün garantisi değildir. Nye, sınırlı askeri ve ekonomik gücüne karşın etkin ince gücü olan ülkelere örnek olarak Kanada, Hollanda ve İskandinav ülkelerini örnek olarak göstermektedir. Bu ülkeler ürettiği değerler, toplumsal organizasyon, eğitim ve uluslararası platformdaki iş tutma biçimi sayesinde kaba güçleriyle etkili olmayan bir etki alanına sahiptir. Örneğin Norveç 4.5 milyon nüfusuyla Avrupa Birliği üyesi olmayan küçük bir ülke. Norveççe gibi hiç de yaygın ve popüler olmayan bir dil kullanıyor. Kişi başına düşen milli gelir açısından dünyanın ilk 5i arasında ama Norveç’i ince güç haline getiren başka unsurlar var; Uluslararası yardım kuruluşlarında oynadığı aktif rol, Filistin sorunu konusundaki girişimleri, basın özgürlüğü, yolsuzlukla mücadele, çocuk ve insan hakları. Sermaye birikimi bu alanda başarılı olmanın belki gerek şartı ama yeter şartı değil¹⁷⁷.

Geleneksel diplomaside olarak bir ülkenin diplomatı görevde buldukları ülkede o ülkenin yöneticileri ve diğer ülkenin diplomatları ile iletişim kurarlar, halk ile iletişime geçemezler. Bu anlamda geleneksel diplomasinin daha çok seçkin kişilere yönelik olduğu değerlendirilebilir. Diplomatların sahip oldukları bu anlayışta da siyasi ve ekonomik güç temelli iletişim kurulmasına neden olur. Özet olarak geleneksel diplomasi devletlerin temsilcileri arasındaki ya da diğer uluslararası örgütlerle ilişkileri kapsarken kamu diplomasisi yabancı ülkelerdeki halkı, resmi olmayan gruplar ile örgütleri ve bireyleri hedef alır. Geleneksel diplomasinin temel ajanları egemen devletleri temsil eden ve onlar tarafından akredite edilmiş olan görevlilerdir ve amaçları devletlerarası ilişkilerde çıkabilecek sorunları en aza indirmek ve kendi devletlerinin çıkarlarını en iyi şekilde korumaktır. Kamu diplomasisi genel olarak uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki alanları kapsar¹⁷⁸.

¹⁷⁶ İbrahim Kalın, “Türkiye’nin İnce Gücü”, http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/01/23/turkiyenin_ince_gucu (e.t:27.06.2015)

¹⁷⁷ İbrahim Kalın, “Türkiye’nin İnce Gücü”, <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11330&q=turkiye-nin-ince-gucu> (e.t. 27.06.2015)

¹⁷⁸ Emel G. Oktay, “Nato’nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisinin Artan Rolü”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt:9, Sayı:34, Yaz 2012, s. 125-149

BÖLÜM IV

DİJİTAL DEVRİM SONRASI DİPLOMASİ: DİJİTAL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

Dijital devrim diplomasidede bazı gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Özellikle küreselleşmenin bir sonucu olarak meydana gelen gelişmelerde internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşması, bu değişimi hızlandıran ve insanlarla bu değişim arasında somut ilişki kuran en önemli husustur. İnterneti ve sosyal medyayı kullanan büyük kitlenin varlığı bu alanda çalışmalar yapılmasına neden olmuştur.

Dijital alanla devletlerin farklı şekillerde ilgilendiğini söylemek mümkündür. Bu ilgilenmenin dış politika ayağında, devletler bu alanda ilgili strateji geliştirmeye başlamış ve bu strateji sonucu diğer devlet üzerinde güç elde edecek bir konuma gelmek için çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarda dış işleri bakanlıkları ve dış işleri bakanlıkları ile ortak çalışmalar gerçekleştiren kurumlar etkili olmaktadır. Mevcutta birçok devletin yürüttüğü çalışmalar kurum içi çalışmalar ve kurum dışı çalışmalar olarak ayırmak mümkündür zira kurum dış işleri bakanlığı içinde dahi ayrıca sosyal medya kanalının kullanılması, gerçekleştirilen çalışmaları ikiye ayırmanın doğruluğunu bize göstermektedir.

4.1 Diplomasinin Evrimleşmesi

Diplomasi, devletlerarası ilişkileri barışçıl yollarla çözme sürecini ifade etmekle birlikte bir anlamda bir politika aracı ve yöntemidir. Günümüzde diplomasi sadece çok taraflı kurumlar ve örgütlerle sınırlı kalmamaktadır. İkili ilişkilerin gelişmesi ve sorunların artması diplomatların işini de zorlaştırmaktadır.¹⁷⁹ Çoğunlukla kapalı kapılar arkasında yapılan pazarlıklar olarak algılanan diplomasi,²⁰ Yüzyılın başından itibaren nitelik ve yöntem olarak değişmeye başlamıştır. ABD Başkanı Wilson, 1919 yılında Paris Konferansında “açık diplomasi” ilkelerini ortaya koymuştur, ancak bu diplomasinin uygulanmaması dünyayı yeni bir savaşla karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle Soğuk Savaşın ardından diplomasinin içeriği ile birlikte uygulayıcıları ve yöntemleri de değişmeye başlamıştır. Daha önce devlet merkezli görülen diplomasinin tarafları ve uygulayıcıları arasına bireyler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, uluslar arası şirketler gibi yeni

¹⁷⁹ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler..., s.370

aktörler katılmıştır. Diplomasiye yüklenen anlam ise devletlerin güç maksimizasyonu olarak kullandıkları araç olmaktan çıkarak, devletlerin kendilerini ve çıkarlarını anlatma yöntemi ve kurumu olarak değişmeye başlamıştır.¹⁸⁰

Devletler ve örgütler stratejilerini geliştirirken sadece rakip örgütleri ve devletleri göz önüne almaz; sistemin ekonomik, mali, ekolojik, sosyal ve siyasal tüm dinamiklerini ve aktörlerini esas alırlar. Bu haliyle strateji, bilgiye, algıya ve olguya dayalı güvenlik anlayışlarıyla doğrudan ilişkili bir anlam içermektedir. Stratejik başarı, şu koşullara bağlıdır.¹⁸¹

- Güç bileşenin, amaca ve zamana göre kullanımı,
- Enformasyon kapasitesi ve entelektüel birikim,
- Teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklere uygun taktikler geliştirilmesi,
- Açık ve bilinen yöntemlerin yanı sıra açık olmayan ve tanımda güçlükleri bulunan yaratıcı mücadele yöntemlerinin (örneğin terör, propaganda, kitle iletişim araçlarını manipüle etme) kullanılması.

Diplomasi yapımının doğasındaki bu değişim ve gelişim süreci, yeni diplomasi kanallarının yeni yollarla kullanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Diplomasideki aktör sayısındaki değişim ve diplomasi yapımının ve anlayışının buna bağlı olarak değişmesi, diplomaside bir evrimleşme sürecini beraberinde getirmiştir. Bu durumun mutlak sonucu ise diplomasi yapımındaki yol ve yöntemlerin çeşitlilik kazanmasıdır.

4.2 Dijital Devrim ve Boyutları

Dijitalleşme hızlı ve Dünya genelinde herkesin hayatını etkileyecek şekilde bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bilgisayar ve internetin insanlar ve sektörler arasında yaygınlaşması ve bireylerin hayatlarına dokunarak yaşamlarını kolaylaştırması, herkes için internet kullanımını cazip hale getirmiştir. Bu sebeple internet kullanımı günden güne artmıştır. Bilgi iletişim teknolojileri ile internetin Dünya genelinde yayılması, hemen herkesin bilgiye erişmesini ve sisteme içerik yükleyebilmesini sağlamıştır. Bu bilgi akışı

¹⁸⁰ Fırat Purtaş, Diplomasi'nin Dönüşümü ve Kültürel Diplomasi, <http://mekam.org/mekam/diplomasinin-donusumu-ve-kulturel-diplomasi> (e.t 01.06.2016)

¹⁸¹ Sait Yılmaz, Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye, <http://ees2.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-eylul-09.pdf> (01.06.2016)

ortaya çok büyük bir verinin çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu verilerin somutlaştırılarak gündelik yaşamın bir parçası haline getirmek için devletler ve şirketler çalışma gerçekleştirmektedir.

4.2.1 Dijital Dönüşüm Başlangıcı

Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, etkileşime girdikleri toplumsal yapıları da değişikliğe uğratmaktadır. Bu etkileşim sürecinde teknoloji ve toplumdan hangisinin değişimin öncüsü olacağı karmaşık ilişkiler ağına tabi olan bir gerçektir. O nedenle, teknoloji ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi değişimin kaynağı olarak kabul etmek nispeten rasyonel bir yaklaşım gibi görünmektedir. Zira toplum, teknolojinin üretilmesinde; teknoloji de, toplumda yeniliklerin meydana gelmesinde önemli bir rol üstlenerek değişime öncülük edebilirler. Sözü geçen yaklaşımdan hareketle bilgi toplumunun gelişmesinde toplumun bilgi ve iletişim teknolojileriyle olan karşılıklı etkileşim sürecinin etkili olduğu varsayımı öne sürülebilir¹⁸². Yeni değişim anlayışında sadece ürünler için değil, bilgiye ulaşımın ve ulaşılan bilginin işlendikten sonra tekrar yayınlanmasının kolaylığı sayesinde, bilgi üretimi de geçmiş yıllara göre çok fazla artmıştır¹⁸³. Bu artış hemen her türlü bilgiye her kesimden insanın ulaşmasını sağlamaktadır. Elbette bu durumun olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Özellikle internet üzerinden edinilen bilgilerin gerçekliği sorgulanabilir boyutlarda olabilmektedir ancak bütün bunların ötesinde bilgiye erişim yollarının açıklığı ve bilgiye hemen her kesimin ulaşması bazı somut sonuçlar doğurabilmektedir. Bununla birlikte bireylerin bilgi ve fikirlerini bir girdi olarak sisteme sunabilecekleri kanalların sayısında teknoloji ve dijitalleşme ile birlikte önemli bir artış olmuştur. Binlerce yıl öncesinde tabletlere ve kitaplara yazılan veya çizilen, böylelikle günümüze ulaşan bilgilerin sayısında artık niceliksel ve niteliksel bir artış söz konusudur.

Günümüzde teknoloji hayatımızın her alanına girmiş bulunmaktadır. Eskiden banka şubelerinden yapılan işlemleri günümüzde artık ATM'lerden rahatlıkla yapılabilmektedir. E-postalar eskisinden daha sık kullanılmaktadır. Dijital kameralar cebimize sığan telefonlar vasıtasıyla sürekli elimizin altında. Bütün bu teknolojik

¹⁸² Mehtap Yeşilorman, Firdevs Koç, Bilgi Toplumunun Teknolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:24, Sayı:1, Sayfa:117-133

¹⁸³ Orhan Koçak, Bilgi Toplumu Sürecinde Çalışma Yaşamı:Dijital Teknolojiler Boyutuyla, Ekin Basım Yayın Dağıtım 2011, s.1.

donanımlar ve onlara hayat veren yazılımlar ile cihazları birbirine bağlayan iletişim ağlarından oluşan ortama “siber ortam” veya “siber uzay” adı verilmektedir¹⁸⁴.

Bilişim teknolojilerini, bilgisayar teknolojileri ile tele-iletişim teknolojilerinin bir yakınsaması olarak tanımlamak mümkündür. XX. yüzyılın başında yaşanan endüstri devriminin temel itici gücü olan enerji ve ulaşım teknolojileri bugün yerini bilişim teknolojilerine bırakmıştır ve bilişim teknolojileri günümüzde ekonomik gelişmenin olmazsa olmaz öğelerinden birisi durumuna gelmiştir. Bilişim teknolojilerinin gelişimine bakıldığında ise bu alanda hızlı bir ivme görmek mümkündür. Bu konuda son 20 yılda yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin ekonomiye katkısı geçtiğimiz üç yüzyılda yaşanan bilimsel gelişmelerin ekonomiye ve insan yaşamına etkisinden kat ve kat fazladır. Bilişim teknolojilerinin kişisel kullanımda yaygınlaşmasına göz attığımızda karşımıza çoğunlukla ev bilgisayarlarının 80’li senelerde yaygınlaşması ve birçok kişisel uygulamanın ön plana çıktığı görülmektedir. 90’lı yılların sonunda özellikle internet erişiminin evlere yayılması ile de bilişim teknolojileri gerçek anlamda bireyin hayatında etkin olmaya başlamıştır.¹⁸⁵Siber ortam,akıllı telefonlar,akıllı televizyonlar, kurumsal bilişim sistemleri ve otomasyonlar ile her geçen gün artan bir hızla büyümeye devam etmektedir¹⁸⁶.

Bilgisayar sisteminin gelişmesi zamanla internetin bulunmasına yol açmıştır.1969 yılında yüksek hızla bağlı dört “yumrulu” bilgisayar sistemi kurulmuştur. Buna ARPA adı verildi ve ilk defa iki bilgisayar arasında elektronik mesaj gönderilmiştir.¹⁸⁷ Daha sonra ARPANET adını alan bu proje 1970 yılında hayata geçmiştir. ARPANET başlarda 15 bilgisayarı birbirine bağlı olduğu bir ağdan ibaretti ve özel kullanıcılara kapalıydı. 70li yıllar internet fikrinin hızla geliştiği yıllar oldu. Elektronik posta ortaya çıktı ve İngiltere Kraliçesinin 1976 yılında ilk e-maili göndermesiyle internet fikri popüler hale gelmeye başladı. Bugünkü anlamıyla internetteki gelişmelerin 1990’dan sonra başladığı söylenebilir. Dünya bildiğimiz anlamıyla “World Wide Web” deyimiyle 1991 yılında tanıştı. Host sayısı her geçen yıl artmaktaydı. 1994 yılına gelindiğinde internetteki site sayısı 10 bine host sayısı ise 3 milyona ulaşmıştı. Bankalar ve alışveriş merkezleri sanal şubelerini açmaya başlamıştı. Hükümetler başta olmak üzere pek çok organizasyon web

¹⁸⁴ Hasan Çiftçi, *Her Yönüyle Siber Savaş*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara-2013, s.1

¹⁸⁵ Türkiye Bilişim Ansiklopedisi, Başeditörler: Tuncer Ören, Tuncer Üney, Rifat Çölkesen,s.246

¹⁸⁶ Mustafa Canlı, *Siber Güvenlik*, Ankara,Siyasal ve Ekonomik Araştırma Merkezi(ASEM) Raporu,Nisan-2013,s.8

¹⁸⁷ Michael Cox, *Sınırsız İnternet*,(çvr: Elif Kırıl), Timaş Yayınları, 4.Baskı, İstanbul-2011, s.27-28

sitesi açtı. Yepyeni pazarlama ve ekonomi anlayışı doğdu. 1994 yılında ilk reklam ekranlara düştü, 1995'te ilk hacker Hong Kong'da yakalandı¹⁸⁸.

İnternetin kullanım ve benimsenme hızının yüksekliği, bu sisteme insanların nasıl hızlı şekilde adapte olduğunu göstermektedir. İnternetin toplum tarafından benimsenme hızı, daha önceki bütün teknolojilerin hızını katlamıştır. Radyo bulunuşundan 38 yıl sonra 50 milyon kişi tarafından kullanılıyorken, televizyonun 50 milyon sınırına ulaşması 13 yıl sürmüştür. İlk kişisel bilgisayar pazara sunulduktan 16 yıl sonra 50 milyon kişi tarafından kullanılıyordu. İnternet ise genel kullanıma açıldıktan yalnızca dört yıl sonra 50 milyon çizgisini aşmıştır¹⁸⁹. İnternet insanların her geçen gün gittikçe artan bilgi üretme, üretilen bilgiyi saklama/paylaşma ve ona kolayca ulaşma isteklerine ucuz ve pratik cevap geliştiren bir teknolojidir. Bu teknoloji yardımıyla pek çok alandaki bilgilere insanlar kolay, ucuz, hızlı ve güvenli bir şekilde erişebilmektedir¹⁹⁰. Bilgisayar ve internet sistemindeki gelişmelerin günümüz dünyasına etkisini en iyi veren sözlerden biri Marshall McLuhan'a aittir: *"Yeni elektronik karşılıklı bağımlılık, dünyayı küresel bir köy imgesinde yeniden yaratır"*¹⁹¹ Dijital kanalların başlıca özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Anındalık: Dijital kanallar, vatandaşlara kamu sektörünün yaptıklarını somut olarak ortaya koyma fırsatı verir.

-Erişim: Dijital kanallar, temel medya olanakları yoluyla aracı olmaksızın hedef kitleye ulaşma fırsatı verir.

-İki yönlülük: Dijital kanallar iki yönlü etkileşim sağlar.

-Verimli değerlendirme: Dijital kanallar yoluyla ilişkinin nasıl işlediği ölçülebilir. Örneğin tıklanma oranları, kullanıcıların geri bildirimini olarak görülebilir.

-Zenginlik: Dijital kaynak, özellikle dijital ortam için yaratılmış gereçler, uygulamalar ile interaktif ve zengin medya anlamına gelmektedir.

¹⁸⁸ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/55696.asp> (e.t: 19.06.2015)

¹⁸⁹ F.Betül Keskin, *Sosyal Medya'nın Etkisinde Ortadoğu'da Sivil İnisiyatif*, İlmek Yayınları, İstanbul-2013, s.161

¹⁹⁰ Burak Karabulut, *Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, 2016, sayfa 11-23

¹⁹¹ Marshall McLuhan, *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*,(çev: Gül Çağalı Güven),Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, s.48

-Kurum kültürünün değişimi: Dijitalleşme yalnızca teknolojik bir yenilik veya yeni kanallar demek değildir. Daha çok kurumun iletişim kültüründeki büyük değişimdir¹⁹².

Dijital gelişmeler geleneksel anlayışta sistemsel farklılıklara yol açmıştır. Bu dönüşüm geleneksel kanalların dijital kanallara uyum sağlamak için çalışmalar yapması sonucunu doğurmuştur. Özellikle dijital kanalların özelliklerinden olan anıdalık ve erişilebilirlik bu değişim sürecinde dijital kanalları ön plana çıkan temel özelliklerindedir. Birçok uygulama ile dünyanın her hangi bir yerinden akıllı telefonlar aracılığıyla sıradan bir kişi canlı yayın vasıtasıyla orada gerçekleşen olayları kitlelere aktarabilmektedir. Dijital sistem içine giren bu bilginin silinmesi ise oldukça zordur. Paylaşımlar aracılığıyla yüzbinlerce kişiye aynı anda gönderilebilen bilgilerin kontrolü neredeyse imkansızdır. Basit olarak artık gazete ve televizyon kanallarının bilgiyi anlık olarak iletmek için internet ve sosyal medya ortamını daha sık kullanmaları ve kullandıkları bu kanallardan reklamlar yoluyla para kazanmaları bu sistemsel değişimi gösteren önemli bir örnektir.

Yukarıda bahsedilen gelişmeler sistemsel olarak ve yapısal bir şekilde çok büyük bir hızla gerçekleşmektedir. Örneğin 1993 yılında 14 milyonu aşan internet kullanıcı sayısı 2016 yılı itibariyle yaklaşık 3,5 milyar kişiye yükselmiştir ve kullanıcı sayısı hızla şekilde artmaktadır. Dünya genelinde toplam internet sayfası sayısı; 1 trilyondan fazladır¹⁹³. Aşağıdaki tablolardan ilkinde bu yapısal dönüşümün internet açısından boyutlarını görmek mümkündür. İkinci tabloda ise bu bilgilere ulaşmak için kullanılan 3 araç: akıllı telefon, tablet ve bilgisayar, günlük satış miktarı verilmiştir.

¹⁹² Tom Ragget, Digital Engagement in the Public Sector, (çev: Ece Dünder, Zeynep Tuğba Sungur), Türk Kütüphaneciliği 26, 3(2012), 608-614

¹⁹³ <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (e.t 13.04.2016)

Tablo 4.1: İnternet Kullanıcı Sayısı

Yıl	İnternet Kullanıcıları	Nüfus Oranı	Dünya Nüfusu	İnternet Kullanmayanlar	1 Yıllık Değişim Oranı	1 Yıllık Değişim Miktarı	Dünya Nüfus Değişimi
2016*	3,424,971,237	46.1 %	7,432,663,275	4,007,692,038	7.5 %	238,975,082	1.13 %
2015	3,185,996,155	43.4 %	7,349,472,099	4,163,475,944	7.8 %	229,610,586	1.15 %
2014	2,956,385,569	40.7 %	7,265,785,946	4,309,400,377	8.4 %	227,957,462	1.17 %
2013	2,728,428,107	38 %	7,181,715,139	4,453,287,032	9.4 %	233,691,859	1.19 %
2012	2,494,736,248	35.1 %	7,097,500,453	4,602,764,205	11.8 %	262,778,889	1.2 %
2011	2,231,957,359	31.8 %	7,013,427,052	4,781,469,693	10.3 %	208,754,385	1.21 %
2010	2,023,202,974	29.2 %	6,929,725,043	4,906,522,069	14.5 %	256,799,160	1.22 %
2009	1,766,403,814	25.8 %	6,846,479,521	5,080,075,707	12.1 %	191,336,294	1.22 %
2008	1,575,067,520	23.3 %	6,763,732,879	5,188,665,359	14.7 %	201,840,532	1.23 %
2007	1,373,226,988	20.6 %	6,681,607,320	5,308,380,332	18.1 %	210,310,170	1.23 %
2006	1,162,916,818	17.6 %	6,600,220,247	5,437,303,429	12.9 %	132,815,529	1.24 %
2005	1,030,101,289	15.8 %	6,519,635,850	5,489,534,561	12.8 %	116,773,518	1.24 %
2004	913,327,771	14.2 %	6,439,842,408	5,526,514,637	16.9 %	131,891,788	1.24 %
2003	781,435,983	12.3 %	6,360,764,684	5,579,328,701	17.5 %	116,370,969	1.25 %
2002	665,065,014	10.6 %	6,282,301,767	5,617,236,753	32.4 %	162,772,769	1.26 %
2001	502,292,245	8.1 %	6,204,310,739	5,702,018,494	21.1 %	87,497,288	1.27 %
2000	414,794,957	6.8 %	6,126,622,121	5,711,827,164	47.3 %	133,257,305	1.28 %

*Veriler 1 Temmuz 2016 tarihi ortalaması olarak verilmiştir¹⁹⁴.

¹⁹⁴<http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (e.t 13.04.2016)

Tablo 4.2: Günlük Satış Verileri¹⁹⁵

Bilgisayar	409.000
Akıllı Telefon	4,100,000
Tablet	650,000

4.3 Sosyal Medya Kullanımının Yaygınlaşması

İnternetin kullanımının insanlararası hızla artmasının en önemli itici gücü sosyal medya kanallarıdır. Aşağıda sosyal medya üzerinden yapılan anlık işlemler dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan etkileşimin boyutları net bir şekilde görülebilecektir. Kişiler tarafından bu denli yoğun kullanılan internet ortamının ve sosyal medya kanallarına devletlerin ilgi duyması olağan bir durumdur.

Dünya genelinde faaliyet gösteren dijital pazarlama ajansı We Are Social, 2015 yılı internet ve sosyal medya ile ilgili istatistikleri bir rapor halinde hazırlanmıştır. Bu rapora göre 2015 yılında Dünya nüfusu 7.210 milyar kişiden oluşmaktadır. Bu nüfusun 3.010 milyarı internet kullanıcısıdır. 2.078 milyar kişinin aktif sosyal medya hesabı bulunmaktadır. 3.649 milyar kişi cep telefonu kullanmaktadır. Son 1 yılda dünya genelinde bu istatistiklerde artış şu şekilde gerçekleşmiştir; Dünya nüfusunda %1.6 büyüme gerçekleşti(115 milyon), aktif internet kullanıcı sayısı % 21 arttı(525 milyon), aktif sosyal medya hesabı %12 arttı(222 milyon), mobil cihaz kullanan kişi sayısı, %5 artış gösterdi(185 milyon), aktif olarak mobil cihazlardaki sosyal medya hesaplarındaki artış %23 (313 milyon) olarak gerçekleşti¹⁹⁶.

İnternette dakikada gerçekleşen işlemler şu şekildedir: Twitter’ da bir dakika içinde ortalama 715 yeni hesap açılmakta ve 370.500 tweet gönderilmektedir. Youtuba’a 130 saatlik video yüklenmekte ve youtubeta 150.410 saatlik video izlenmektedir. Google’da 299.520 bin arama yapılmakta ve google 104.130 dolar reklam geliri elde etmektedir. Amazon’da 3.315 ürün satılıyor ve bu sitede dakikada 153.335 dolar para harcıyor. Foursquare’de 2.135 check in yapılıyor. Facebook’ta 3.183.956 beğenme işlemi gerçekleşiyor, 3.353.536 post işlemi gerçekleşiyor. Toplam 204.166.680 mail

¹⁹⁵<http://www.internetlivestats.com/watch/> sitesinden saat13.04.2016 tarihinde 15.30 saati itibariyle alınan günlük veriler kullanılmıştır.

¹⁹⁶<http://wearesocial.net/blog/2015/01/digital-social-mobile-worldwide-2015/> (e.t 28.06.2015)

gönderiliyor. WhatsApp'ta 720 hesap açılıyor 13.194.420 mesaj gönderiliyor. Dropbox'a 694.440 dosya kaydediliyor. Instagram'da 1.129.659 beğeni gerçekleşiyor, 61000 yorum yapılıyor ve 42.334 yeni resim/video yükleniyor¹⁹⁷. Bir ayda facebook'ta geçirilen toplam sürenin 500 milyar dakika olduğu tahmin ediliyor¹⁹⁸.

Dünya genelinde en çok ziyaret edilen sitelerde sosyal medya kanalları önemli yer tutmaktadır. Dünya genelinde en çok ziyaret edilen site google iken, google'ı ikinci ve üçüncü sırada sosyal medya kanalları youtube ve facebook takip etmektedir. 8.sırada Çin'de anlık mesajlaşma programı olan Qq,10.sırada twitter, 14.sırada Msn, 18.sırada Çin'in sosyal medya kanalı weibo, 19.sırada linkedn, 20. Sırada ise Rusya'nın sosyal medya kanalı VK bulunmaktadır¹⁹⁹.

Yukarıda verilen bilgilerden, insanlararası etkileşimin boyutlarını görmek mümkündür. Özellikle sosyal ağlara telefonda bağlananların anlık bilgi akışına dahil olduklarını vurgulamak gerekmektedir. İnternet ve özellikle sosyal ağlar aracılığıyla bireyler birer aktör olarak ulusal/uluslararası sitemde ağırlığını artırmış ve sistemi dönüştürme yeteneğine sahip olmuştur. Geçtiğimiz yıllarda gerçekleşen ve etkileri günümüzde de devam eden Arap Baharı, sosyal medyanın dönüştürücü gücünü göstermiştir ancak bireyler sistemde dönüştürücü güce internet sayesinde daha önce sahip olmuştur.

1997 yılında aktivist Jodie Williams, Pentagon'un karşı gelmesine rağmen, mayın tarlalarının yasaklanmasına yönelik başlattığı kampanya nedeniyle Nobel Barış Ödülünü almıştır. Williams kampanyasını internetten organize etmiştir. 1999 yılında Seattle'da buluşan yüzlerce grup WTO'nun önemli bir toplantısını alt üst etmiştir. İnternetin bu başarısı vatandaşlar, devletler, kurumlar ve tüketiciler gibi farklı grupların iletişim ve ilişki biçimlerini değiştirmiştir²⁰⁰. Bu durum internet üzerinden insanların örgütlenerek uluslararası arenadaki bir kararı nasıl değiştirdiğine güzel bir örnektir. Günümüzde bireylerin daha interaktif olmaları, sosyal medya hesapları üzerinden etkileşime geçmeleri, ulusal/uluslararası kararlarda bireysel ve kitlesel olarak daha etkili olmalarını sağlamıştır ki bu konuda da çok çarpıcı örneklerde vardır.

¹⁹⁷ <http://pennystocks.la/internet-in-real-time/> (e.t 29.06.2015) İlgili internet sitesi, internet üzerinden gerçekleşen işlemleri anlık olarak(saniye) hesaplamakta ve ilgililere sunmaktadır. Web sitesi 29.06.2015 tarihinde 11.55'deki işlemler gösterilmiştir.

¹⁹⁸ <http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/facebookun-az-bilinen-ozellikleri,MibOt5Gy8EqIPKVLadxYfQ/jEUQ90-lwEmu35M5qJgd1g> (e.t. 14.04.2016)

¹⁹⁹ <http://www.alexa.com/topsites> (e.t 17.04.2016)

²⁰⁰ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi...*, s.196

İnternetin sistem içindeki beşinci güç olduğuna dair iddialar gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Dördüncü güç ilk kez Edmurd Burke tarafından kullanılmış ve medya , yeni çoğulcu-demokratik bir kurum ve dördüncü güç olarak kabul edilmiştir. XVIII. yüzyıldan günümüze, geniş çaplı bir alan yazın, devletin ya da hükümetin: yasama, yürütme ve yargı ile ilgili eylemlerini gözleme noktasında, medyanın oynadığı ve hayati önem taşıyan role dikkat çekmiştir. Stephen D. Cooper'a göre beşinci güç toplumsal hareketler ve sivil toplum kuruluşları ile cep telefonlarının ve web sitelerinin dahil olduğu platformlarda yer alan (internet üzerinde kişisel sayfa-internet günlüğü) yazan kişileri twitter kullanıcılarını ve web sitesi yazarlarını kapsamaktadır. Clifford G. Christians, Theodore L. Glasser, Denis McQuail, Kaarle Nordenstreng ve Robert A. White' gibi yazarlara göre beşinci güç kavramı (beşinci güç medya bir ek medya alanı olarak değil medya alanının ve medya ekolojisinin bir parçası olarak kavranabilir) ile kontrol etmek bir özne olarak medyayı izleyen bir gruba gönderme yapmaktadır. Nayef Al-Rodhan'a göre ise editöryel kontrol eksikliği, erişimin önündeki engellerin daha az olması, devletlerin ya da hükümetlerin içeriği sansürlemesinin ya da kontrol etmesinin zor olması, olaylara gerçek zamanda tepki verebilmenin kolay olması gibi özelliklere sahip olan blokların (internet üzerindeki kişisel sayfalar-internet günlükleri) ve blog yazan kişilerin oluşturduğu topluluk(lar) beşinci gücü oluşturmaktadır²⁰¹.

Tablo 4.3: Bir Gün İçinde Sosyal Medya Kullanım Sayıları²⁰²

E-posta	206,100,967,396
Google'da yapılan arama	4,279,682,300
Bloklara girilen yazı sayısı	3,980,00
Gönderilen Tweet Sayısı	571,650,985
Youtube'da İzlenen Video Sayısı	10,546,136,954
İnstagram'a yüklenen Fotoğraf Sayısı	57,250,365
Tumblr üzerinden yapılan gönderi sayısı	88,453,326
Skype üzerinden yapılan konuşma sayısı	169,056,512

²⁰¹ İlker Erdoğan, "Dördüncü Güç Medya'dan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm mü Yaşanıyor?", Selçuk İletişim Dergisi, 8,1, 2013, s:176-191

²⁰² <http://www.internetlvestats.com/> , 13.04,2016 tarihi saat 22.00'da alınan veriler kullanılmıştır.

4.4 Dijital Devrim Sonrası Gücün Değişen Doğası

Dijitalleşme devletlerin görmezlikten gelemeyeceği kadar etkili bir süreçtir. Devletler kurumları ile bu sürece ayak uydurmak için çalışmalar yapmaktadır. Devletler dışişleri bakanlıkları ve diğer dış politika araçları ile bu sürece ayak uydurmak için kurumsal çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları, bireylerin hayatlarını kolaylaştırırken, bazı çalışmalar kurum içi işleyişi daha etkin hale getirmek amacı taşımaktadır.

4.4.1 Dijital Alan

Günümüzde bilgisayar ve bağlı sektörlerdeki takip edilemez gelişme, Dünya genelinde uluslararası ilişkilerden ekonomiyi, sosyolojiden felsefeye hemen bütün disiplinlerin çalışmalarını etkilemektedir. Siber alan, dijital dünya, sosyal medya, bilgisayar ve internet kavramlarının pratikteki kullanımları bireylerden devletlere köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Konumuz dahilinde internet dünyasının, ulusal ve uluslararası alanda ne kadar etkin olduğunu, güç dağılımında ne denli büyük değişiklikler getirdiğini aşağıdaki örneklerde açıkça görmek mümkündür

Siber kelimesi uluslararası ilişkiler alanında kullanıldığında, genel olarak kavramın terörle ele alındığını görmekteyiz. Siber terörizm çalışmaları, siber alanın terör eylemleri için ne derece kolaylık sağladığı ve bu kolaylıklarla devletlere yapmış olduğu ya da yapma ihtimali bulunan saldırıları, bu konuda alınması gereken önlemleri ve uluslararası işbirlikleri gibi konuları gündeme getirmektedir. İlgili alanda bahsedilen tehditlerin çoğu gerçektir ve bu konuda ulusal-uluslararası çalışmaların yürütülmesi büyük önem arz etmektedir. Siber Terörün, küreselleşme ve internet/bilgisayar/dijital ortamlarda oluşturduğu güç ve idare boşluklarını doldurma girişimleri gerçekte var olan riskleri gözler önüne sermektedir. Ancak bu güç ve idare boşlukları ve siber ortamın sağladığı avantajlar şüphesiz devletler içinde geçerlidir ve devletler bu alanı kullanma eğilimi göstermekte, bu alana yaptıkları çalışmalarda stratejik boyutu derinleştirmekte ve dış politika da öncelik sıralamalarında siber alana hak ettikleri değeri gün geçtikçe vermektedirler. Bu alanı kimi ülkeler yeteri kadar değerlendirememekte, kimi ülkeler ise derin bir strateji ile hareket etme eğilimi göstermektedir.

4.4.2 Dijital Diplomasi Örnekleri ve Uygulamaları

Sosyal medyanın her kesim tarafından sıklıkla ve mobil cihazlar aracılığıyla anlık kullanımı, bireylere dokunmak isteyen devletler için oldukça cazip bir alandır. Maliyetinin fazla olmaması ve bu alanda uygulanan politikalar ile yüksek etki sağlaması, özellikle yumuşak güç politikası uygulamak isteyen devletler için cazip fırsatlar yaratmaktadır. Devletlerin internet ortamını zaman zaman sert güç, birçok zaman ise yumuşak güç aracı olarak kullanılması, günümüzde artan şekilde kendini hissettirmektedir. Bazı devletler bu alanı, kendi dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için aktif şekilde kullanmaktadır. Orta ve uzun vadede, internet ve sosyal medya alanının devletlerin daha sık kullanacağı bir diplomasi aracı haline gelmesi oldukça muhtemel gözükmektedir.

4.4.2.1 Dışişleri Bakanlıklarında Bilişim/Sosyal Medya Çalışmaları

Teknolojik gelişmelere, devletlerin tüm kurumları bir şekilde uyum sağlama çabası içindedirler. Devletlerin önemli bir kurumu olan dışişleri bakanlıklarında teknolojik gelişmelere uyum sağlamaktadır. Bahsedilen uyumu iki şekilde ele almak mümkündür. İlk olarak kurum içi çalışmalarda kullanılan bilişim sistemleri, ikinci olarak kurumdışı çalışmalarda kullanılan bilişim sistemleridir.

Teknolojik ve dijital gelişmelere uyum sağlamaya çalışan dışişleri bakanlıkları için mesafeleri kısaltan ve anlık iletişime olanak veren teknolojik ilerleme sağlanması yönünde adımlar atılmıştır. Özellikle coğrafi olarak çok farklı bölgelerde yer alan elçilik ve konsolosluk kurumları ile iletişimi kolaylaştıran çalışmaların yapılması büyük önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından kurum içi bilişim sistemlerini örnek olarak göstermek mümkündür.

Dışişleri Bakanlığı bakanlık içi resmi yazışmaları 2001 yılından itibaren BelgeArşivi olarak adlandırılan Elektronik Belge Yönetim Sisteminden yapmaktadır. Bu sistemle bakanlık merkez birimlerinin ve 200'ün üzerinde temsilciliğin anlık olarak standart haberleşmesini sağlamaktadır. Bu arşiv üzerinden yıllık 1 milyon belge kayıt altına alınabilmektedir²⁰³. Yine bakanlık kurum içi sosyal medya kanalı geliştirmiştir. Kısa Kısa adı verilen sistem, sınırlı sayıda karakterle mesaj gönderilebilen bir sistemi sadece üst düzey amirlerin mesajları yayınlanmıştır. Bu sistemle bakanlık mensupları meslektaşları ile anlık haberleşme imkanına sahip olmuştur. Bir süre sonra bakanlık içi sosyal medya

²⁰³<http://www.mfa.gov.tr/bilisim-uygulamalari.tr.mfa> (E.t 16.04.2016)

ortamını geliştirmek için “postacı” sistemi devreye sokulmuştur. Üyelikle çalışan bu sisteme tüm bakanlık görevlileri katılabilmekte ve bakanlığı ilgilendiren her türlü konuyu kendi aralarında tartışabilmekte ve görüş alışverişinde bulunabilmektedir. Bu sistemde dileyen görevliler kendi iletişim gruplarını oluşturabilmekte böylece konuya özel iletişim sağlayabilmektedir. Yine karakter sınırlaması olan postacıda mesajlara fotoğraflarda eklenebilmektedir. Diğer kullanıcılar mesajları beğenebilmekte, paylaşabilmekte ve not ekleyebilmektedir²⁰⁴.

Bakanlık tarafından kullanılan bir diğer sistem Dışişleri Bilgi Sistemidir(DışNet). Bakanlığın merkez ve dış temsilciliklerin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan tüm bilişim modüllerine bu sistem aracılığıyla ulaşabilmektedir. İnsan kaynakları ile ilgili ayrıntılı verilerden Türkiyedeki ve yurtdışındaki önemli şahsiyetlerin bilişim bilgilerinin saklandığı kim kimdir modülüne kadar yaklaşık 70 uygulamaya DışNet üzerinden erişmek mümkündür. Sistemin ana sayfasındaki kısa bakanlık duyurularından, dünyanın dört bir yanında yayınlanan önemli makalelere ve basın kesitlerine kadar birçok veri kullanıcıların bilgilerine sunulmaktadır²⁰⁵.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının kurum dışı bilişim faaliyetlerinden biri olan diplomatik portal önemli bir hizmet olarak göze çarpmaktadır. Bu portal sayesinde, Türkiye’de bulunan yabancı ülke temsilcilikleri ve uluslararası kuruluşlar ile bakanlık arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Temsilcilikler bu portal üzerinden kimlik kartı başvurusu, havaalanı VIP başvurusu ve vergi iadeleri başvurusu gibi başvuruları bakanlığa iletebilmekte, bakanlık tarafından yürütülen süreçlere dahil bilgileri de aynı portal üzerinden anlık takip edebilmektedirler. Ayrıca bakanlık ile ilgili temsilcilik arasındaki resmi yazışmalarda diplomatik portal üzerinden e-Notlarla sağlanmaktadır²⁰⁶. Ülke vatandaşlarının ve yabancı ülke vatandaşlarının işlemlerini hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için e-konsolosluk²⁰⁷ ve Türkiye’ye seyahat etmek isteyen yabancıların rahat bir şekilde vize alabilmesi için e-vize uygulaması yine bakanlığın hizmetleri arasındadır²⁰⁸.

²⁰⁴ Naci Kuru, Postacı:Kuruma Özel Sosyal İletişim Ağı, <http://nkoru.blogspot.com.tr/2015/11/postac-kuruma-ozel-sosyal-iletisim-ag.html> (e.t 16.04.2016)

²⁰⁵ <http://diab.mfa.gov.tr/tr/disnet-disisleri-bilgi-sistemi/> (e.t 16.04.2016)

²⁰⁶ <https://diplomatic.mfa.gov.tr/Home.aspx> (e.t 16.04.2016)

²⁰⁷ <https://www.konsolosluk.gov.tr/ekonsolosluk/> (e.t. 16.04.2016)

²⁰⁸ <https://www.evisa.gov.tr/tr/> (e.t 16.04.2016)

4.5 Dijital Alanın Diplomaside Sunduğu Fırsatlar

Öncelikle yukarıda sayılan ve siber alanın neden hem devletler için hem terör örgütleri için kullanılması cazip bir alan olduğuna değinmek isteriz. Siber terörizm; siyasi ve sosyal mercilere ve kişilere gözdağı vermek, baskı oluşturmak maksadıyla resmi birimlerin bilgisayarlarına, network sistemlerine, bilgi ve veri tabanlarına yapılan yasa dışı tehdit ve zarar verici saldırılardır. Daha da ötesi, bir saldırının siber terörizm olarak tanımlanması için bireye ya da mala karşı şiddet içermesi gerekmektedir. En azından “korku yaratacak kadar hasara” yol açmalıdır. Siber terörizmi çekici kılan bazı unsurlar bulunmaktadır. Öncelikle siber terörizm geleneksel anlamdaki terörist faaliyetlerden daha az maliyetlidir. Terörist örgütün ihtiyacı olan tek şey ağ bağlantılı kişisel bir bilgisayardır. İkinci olarak terörist örgütler, siber terörizm aracılığıyla saldırgan kimliklerini bilinen anlamdaki terörizm metotlarına kıyasla daha iyi gizleyebilmektedirler. Üçüncü olarak hedef seçebilecekleri noktaların sayısı oldukça fazladır. Siber teröristler, hükümetler, silahlı kuvvetler ile diğer güvenlik ve istihbarat örgütleri, kamu hizmeti yapan kuruluşlar, özel hava yolları, bireyler ve bilgisayar ağları gibi hedeflere yönelebilirler. Siber terörizmin bir başka çekiciliği uzaktan kumanda edilebilir olmasıdır. Siber Terörizm fiziksel bir eğitim gerektirmez, ölüm riski yoktur, psikolojik açıdan zorlayıcı değildir. Son olarak siber terörizm bilinen anlamda terörist metotlarından çok daha fazla insana zarar verebilmekte ve bir teröristin istediği gibi medyayı fazlasıyla etki altına alabilmektedir²⁰⁹.

Devletler için bunlar elbette ki dezavantajlardır, ancak bazı devletler bu alanı kendileri için avantaja dönüştürebilmektedirler. Öncelikle devletler sert güç olarak bu alanda çalışma yapmaktadır. Devletler kendilerini korumak amaçlı siber kapasitelerini geliştirirken aynı zamanda karşı devlete saldırmak amaçlı da bir yetenek geliştirme yöntemi benimsemektedirler. Örnekleri aşağıda verilmekle beraber; siber alanın maliyeti, devletler açısından da düşüktür. Bir virüs yaratmak ve bunun kaynağını gizlemek büyük yatırımlar gerektirebilse de, etki alanının coğrafya tanımaması yani Dünya'nın herhangi bir yerinde etkili olabilmesi açısından ve etki kapasitesi açısından düşünüldüğünde maliyetinin etki alanıyla ters orantılı olduğu görülecektir. Ayrıca kamu diplomasisi aracı olarak sosyal medya ve internetin kullanılması, devletlere yine maliyet açısından büyük avantaj sağlamaktadır. Örneğin Obama'nın resmi facebook hesabından yayınladığı mesajlar genel olarak 10-15 bin beğeni almaktadır. Ancak Obama'nın sürünme yarışı şeklinde bir

²⁰⁹ *Siber Terörizm Raporu*, Tasam, s. 5-6, http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/siber_teror_639c0ad9-f639-4c64-9220-3bbc07f81993.pdf (e.t. 30.06.2015)

mesajla, bir bebekle ellerini yere koymuş şeklindeki fotoğrafı yaklaşık 330 bin beğeni ve 21bin paylaşım almıştır²¹⁰. Bu mesajla Obama'nın uyandırdığı sempatiyi ve uyguladığı kamu diplomasisini farklı yollarla uygulaması oldukça maliyetli, zaman alan bir uğraş olacaktır. Kaldı ki ulaşılan kitlenin yaş aralığı, cinsiyeti, ülkesi gibi somut veriler ve elde edilen başarın somutlaştırılması sosyal medya aracılığıyla daha kolay ve maliyetsizdir. Yine Beyaz Sarayın resmi facebook sayfası üzerinden paylaşılan Obama videolarını yüzbinlerce kişi izlemektedir.

Kendi ülkelerinden stratejik bir akılla yapılacak çalışmalarla devletler kamu diplomasisini bu alanda etkili bir şekilde kullanabilmektedirler. Bu noktada daha çok kişiye erişebilmeleri ve hedef kitlelerini belirleme ve hedef kitleye yönelik farklı çalışma metotları belirleme imkanına sahip olmaları büyük bir avantajdır. Örneğin bir devlet, kültür-sanat alanında kamu diplomasisi ile karşı devletteki hedef kitleyi etkilemek istiyorsa, bu kişilere özel sosyal medya ve internet üzerinden reklam panolarında görebilecekleri özel görseller hazırlayarak karşı tarafta etki uyandırabilir. Aşağıda örneklemelerle açıklandığı üzere siber/dijital alan devletler açısından hem sert hem yumuşak güç aracı olarak kullanılabilir yani siber alan stratejik devlet aklıyla akıllı güç olarak kullanılabilir. Bu anlamda dijital diplomasi ve siber alan devletler açısından oldukça stratejik önemdedir.

4.5.1 Dijital Diplomasi ve Devlet Politikaları

Bu yeni dönemde iletişim teknolojilerinin de etkisiyle diplomasi anlayışı değişmiş, yeni aktörler uluslararası ilişkilerde büyük rollere sahip olmaya başlamışlardır²¹¹. E-diplomasi olarak da adlandırılabilen dijital diplomasi, internetin ve yeni bilgi teknolojilerinin diplomatik hedefleri gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılması şeklinde tanımlanabilir. Konu hakkında devletlerin farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığı (*the UK Foreign and Commonwealth Office*) dijital diplomasiyi 'dış politika sorunlarının internet yoluyla çözümlenmesi' olarak tanımlamaktadır. ABD Dış Politikası konuya 21.Yüzyılın devlet modeli olarak yaklaşmaktadır. Kanada ise konuya açık politikalar çerçevesinden

²¹⁰ <https://www.facebook.com/WhiteHouse/photos/a.158628314237.115142.63811549237/10154299403139238/?type=3&theater> (e.t 19.04.2016)

²¹¹ Anna Tiedman, Branding America: An Examination of U.S. Policy Effort After September 11,2011, Master Thesis, Advisor: Prof. Dr. Caroly Gideon, Medford, Tufts Universty the Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005,s.7

yaklaşmaktadır²¹².Gökhan Yücel diplomasıyı 4 döneme ayırmaktadır. Öncelikle diploması 1.0 siyah takım elbiseli beyaz gömlekle kişilerin yaptığı reel politiğin bir işidir. Diploması 2.0 ise devlet-halk ilişkilerinin merkezde olduğu kamu diploması olarak adlandırılabilir bir tanımdır. Diploması 3.0 her yerde her zaman herkes için herkes tarafından yapılan bir diploması olduğunu onun için devletin her zaman muhatap olması gerekmeyeceğini söylemektedir. Yücel'e göre şu an diploması 4.0 dönemine girdik ve bu diploması durumu nesnelarası etkileşimi sağlayacak über diploması olduğunu belirtmektedir²¹³.

Konu hakkında Amerika'da Hillary Clinton döneminde etkili çalışmış kişilerden olan Alan Ross'un görüşlerine değinmek gerekmektedir. Bu görüşler, ülkelerin neden e-diploması kanallarını kullanmaları gerektiğin açıkça göstermektedir. Ross röportajında 2008 yılında Obama' nın başkan seçilmesinin ardından Hillary Clinton'ın Dışişleri Bakanlığı görevine gelirken Birleşik Devletler Senatosu önünde yaptığı teyit konuşmasına değiniyor. Bu konuşma sırasında Clinton, 21.yüzyılın fırsat ve risklerinin uzak mesafelerle ve ulusal sınırlarla değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu farkındalıkla Ross'u çağırın Clinton, Ross'dan mobil ve sosyal medya gibi iletişim teknolojilerini ABD'nin dış politika ve kalkınma hedefleri üzerinde nasıl kullanacağını düşünmesini istemiştir. Ross'un sosyal medya ile ilgili önemli tespitleri bulunmaktadır. Ross, sosyal medyanın gücü yeniden dağıtmasına üzerinde durmaktadır. Güç hiyerarşiden vatandaşlara, büyük kuruluşlar ve ulus-devletlerden bireylere veya bireylerin oluşturduğu ağlara serpiştiriyor. Bu kendi başkanlık seçimlerinde yaşadıkları ve Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharında net bir şekilde görüldüğünü belirtiyor. Ross 10 yıl önce büyük bir tanıtım kampanyası için bir medya gazete yada medya grubunu arkalarına almaları gerektiğini ancak günümüzde sosyal medyanın bu gücü vatandaşlara verdiğinden bahsediyor. Bu duruma da diplomatların uyması gerekliliğinin altını çiziyor²¹⁴.

Konu hakkında Almanya'nın siber alanda dış politika özel temsilcisi Norbert Riedel'e de değinmek gerekiyor. 2014 yılının Ağustos ayından beri görevini yürüten Riedel; siber dış politikayı dış politikanın hemen hemen bütün konu ve eylem alanlarını

²¹²https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_diplomacy (e.t 30.06.2015)

²¹³<http://www.setav.org.tr/internet-caginda-kamu-diplomasisi/etkinlikler/18259> (e.t 18.04.2016)

²¹⁴ Alec Ross'un Sosyal Medya ve Dış Politika Görüşleri-1, çer: Gökhan Yücel, <http://www.yenidiplomasi.com/2012/01/alec-rossn-sosyal-medya-ve-ds-politika.html> (e.t 29.06.2015)

ilgilendiren ortak kesişim görevi olarak nitelendirmektedir. Riedel görevini Alman dış politikasının bütün alanlarına siber perspektifi dahil etmek olarak tanımlıyor²¹⁵.

Dünya sosyal medyanın bir yandan demokrasi ve insan hakları savunuculuğu ile kullanımına diğer yandan ise devlet başkanları ve siviller üzerine yürütülen casusluk faaliyetlerine alet edilmesine tanık olmaktadır. Sosyal medya bu manada iki tarafı keskin kılıç konumundadır. Twitter, facebook ve youtube gibi platformlar siviller için, ülke içinde karşı karşıya oldukları bilgiyi dışarı atma/satma aracı olarak görmektedir. Yeni medyanın bu olumlu etkisinin yanında Edward Snowden'ın Amerika'nın Ulusal Güvenlik Ajansı(NSA) hakkında açıkladığı belgelerde de görülebileceği üzere geniş çaplı mahremiyet ihlali gibi sorunlarda bulunmaktadır²¹⁶.

4.5.2 Liderlerin Faaliyetleri ile Dijital Diplomasi

Bilinçli ve açıkça diğerlerinin bakış açılarını dinlemenin kendisi, bir kamu diplomasisi eylemi, davranıştır. Kamu diplomasisinde söylemekten ziyade davranış şekliniz diğerlerinin davranışlarını değiştiren şeydir. Dinleme; oylamadan ziyade, deniz aşırı kamuların ciddiye alınması ve bakış açılarının değerlendirmeye alındığını göstermektedir. “Kamu diplomasisi mesajlarının verilmesinde yeni medyaya dönmek, onun her mesajın aynı anda birdenbire bir biçimde değiştirilebileceğince aynı zamanda diplomasiyi yansıtarak farklı kaynakları şebekeye dahil edebilme özelliğidir²¹⁷.

Devletler sosyal olarak imaj çalışmalarında kurumlarından faydalanmakla beraber aynı zamanda liderlerinden de faydalanmaktadır. Liderlerin verdiği mesajlar artık uluslararası kamuoyuna doğrudan iletilmektedir. Atılan bir tweet aynı anda milyonlarca kişiye ulaşmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla liderlerin verdiği mesajlar sadece takipçilerine değil, mesajın bazı takipçileri tarafından paylaşılması ile daha geniş bir kitleye yayılmaktadır. Bu durum liderler tarafından verilen mesajın çarpan etkisiyle çok büyük bir kitleye ulaşması anlamını taşımaktadır. Bu yüzden ki liderlerin sosyal medya hesapları uzman bir ekip tarafından yönetilmektedir. Burson Marsteller danışmanlık şirketinden Jeremy Galbralth'ın araştırmasına göre dünya devlet ve hükümet başkanlarının

²¹⁵ Norbert Riedel, Dijital Çağda Diplomasi(söyleşi), Söyleşi: Janet Schayan, <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/almanya-avrupa/dijital-cagda-diplomasi> (e.t 29.06.2015)

²¹⁶ Todd Landman, Modeller, Mücadeleler ve İnsan Hakları Hareketlerinin Yeni Dinamik Yüzü” üzerine Andrew Edward Tehie tarafından yapılan söyleşi, Analist Dergisi, Mart 2014, Sayı:37, Yıl:3, s.81

²¹⁷ Gaye Aslı Sancar, Kamu Diplomasisi ..., s.198

üçte ikisinin twitter hesabı bulunmaktadır. Ancak yalnız yarısı bu hesaplarını aktif şekilde kullanmaktadır²¹⁸.

Tablo 4.4 Twitter’da Ençok Takip Edilen Liderler²¹⁹

	Lider İsmi	Kullanıcı Adı	Takipçi Sayısı
1	Barack Obama	@BarackObama	56,933,515
2	Pope Francis	@Pontifex	19,580,910
3	Narendra Damodardas Modi	@NarendraModi	10,902,510
4	Recep Tayyip Erdoğan	@RT_Erdogan	6,122,248
5	Beyaz Saray	@WhiteHouse	5,956,162

Tablo 4.5 Twitterda En Etkili Liderler²²⁰

	Lider İsmi	Kullanıcı Adı	Etkileşim Sayısı
1	Pope Francis	@Pontifex	9,929
2	Salman Bin Abdülaziz el-Suud	@KingSalman	4,419
3	Nicolas Maduro	@NicolasMaduro	3,198
4	Barack Obama	@BarackObama	1,120
5	Narendra Damodardas Modi	@NarendraModi	1,094

*Attıkları tweet başına aldıkları etkileşim oranı

²¹⁸ <http://www.dw.com/tr/siyaset-d%C3%BCnyas%C4%B1-twitterda/a-16125976> (e.t 30.06.2015)

²¹⁹ <http://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2015/> (e.t 30.06.1015)

²²⁰ <http://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2015/> (e.t 30.06.1015)

Ülkelerin sosyal medya stratejileri hitap ettikleri kitleye ve kitlenin yoğun olduğu sosyal medya kanalına göre değişmektedir. Bir lider ne kadar farklı ülke halkları tarafından takip ediliyorsa, diğer ülkelere vereceği mesajın etkisinde o derece artacaktır. Örneğin ABD Başkanı Barack Obama, ülkesinde facebook üzerinden beğeni sıralamasında 20.sırada yer almaktadır. İlk sırada Amerikalı oyuncu ve yönetmen Vin Diesel(98,576,079), ikinci sırada Amerikalı şarkısı Eminem(91,961,000), üçüncü sırada ise Michael Jackson(75,991,616) bulunmaktadır.²²¹ Obama'nın takipçilerinin sadece 15,085,580(%31,3) kadarı Amerika'da yaşamaktadır. 3,854,746 kişi Hindistan'dan, 1,589,357 kişi Endonezya'dan, 1,450,888 kişi İtalya'dan Obama'yı takip etmektedir²²². Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 8,364,367 olan takipçilerinin 5,768,802 kişisi Türkiye'de, 529,724 kişisi Mısır'da, 237,120 kişisi Almanya'da, 137,890 kişisi Azerbaycan'da yaşamaktadır²²³. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından verilen mesaj, yaklaşık %38 oranında dış takipçisine ulaşmaktadır.

4.5.3 Kurumsal Faaliyetlerde Dijital Diplomasi

Devletler kurumsal olarak farklı sosyal medya hesapları bulundurmaktadırlar. Bu farklılığın temelinde, hitap ettiği kitleyi çeşitlendirme ve mevcut kitlesini artırma stratejisi yatmaktadır. Bir sosyal medya sayfasını aktif kullananların diğer sosyal medya sayfalarını da aktif olarak kullandığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Genel olarak LinkedIn sosyal medya ağı işveren ve iş talep edenlerle yoğun iken, Instagram gündelik yaşamda daha yoğun kullanılan bir sosyal medya kanaludur. Özellikle anlık gelişen olaylarda bilgiyi muhatabına anlık olarak sunmak, olası bilgi kirliliğinin önüne geçmek için önemlidir. Sosyal medya üzerinden yayılabilecek yanlış bir haberin engellenmesi oldukça zorken, devletlerin sosyal medya aracılığıyla bu bilgileri yalanlamaları kitlelerin devlet hakkında maruz kalabileceği yanlış bilginin önlenmesini sağlayacaktır.

Amerika, sosyal medyayı kurumsal olarak Beyaz Saray üzerinden aktif şekilde kullanmaktadır. Beyaz Sarayın sosyal medya hesapları; twitter, facebook, youtube, instagram, scribd, flickr, google plus, slide share, github ve linkedindir²²⁴. Amerika'nın dışişleri bakanlığının sosyal medya sayfaları: facebook, twitter, blok sayfası, tumblr, flickr,

²²¹<http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/total/united-states/page-1-2/> (e.t 17.04.2016)

²²²<http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/detail/6815841748-barack-obama> (e.t 17.04.2016)

²²³ <http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/detail/344704883576-recep-tayyip-erdo-an> (e.t 17.04.2016)

²²⁴<https://www.whitehouse.gov/engage/social-hub> (e.t 18.04.2016)

instagram, google plus ve youtube'dur²²⁵. Birleşik Krallık Parlamentosu'nun facebook, flickr, google +, twitter ve youtube olmak üzere 5 adet sosyal medya hesabı bulunmaktadır²²⁶. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ise kurumsal ve genel kurul olarak ayrı ayrı facebook ve twitter sayfaları bulunmaktadır²²⁷. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın facebook, twitter ve youtube hesapları bulunmaktadır²²⁸. digital.diplomacy.live sitesinin hazırladığı Dışişleri Bakanlıklarının dijital diplomasi performansına göre, ilk sırayı İngiltere, ikinci sırada Fransa, üçüncü sırada Amerika yer almaktadır. Bu sıralamaya göre Türkiye 25.sırada yer almaktadır²²⁹.

Dijital diplomasiyi en etkili olarak uygulayan ülkelerden biri İngiltere'dir. İngiltere Sosyal Medyayı kamu diplomasisi alanında oldukça etkili kullanmaktadır. Hemen her ülkenin dışişleri bakanlarının sosyal medya hesapları bulunmaktadır. Bunun yanında birçok elçiliğin yine ülkelere özel sosyal medya hesapları vardır. Ancak birçok hesapta tek taraflı bir ilişki söz konusudur. Genel olarak ülkeler, vermek istedikleri mesajı sosyal ağlarla iletmekte, karşı taraf ile iletişimi tek yönlü uygulamaktadır. İngiltere ise bu alanda iletişimin karşılıklı olması için çaba harcamaktadır ve bunda da başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Örneğin futurelearn.com sayfasıyla İngiltere, online İngilizce eğitimi vermektedir. Verilen eğitimde bir blok sayfası bulunmakta ve Dünya üzerinden farklı kişiler bir platformda buluşmakta ve birbirleriyle etkileşime geçebilmektedir. Farklı alanlarda verilen eğitimlerden şu zamana kadar dünya genelinde bir milyondan fazla kişi yararlanmıştır. Eğitim videoları içinde sıklıkla İngiltere kültürü ve yaşayışı hakkında, İngiltere tarihi, edebiyatı hakkında bilgilere yer verilmektedir²³⁰.

British Council'e ayrıca değinmek gerekmektedir. British Council Birleşik Krallığın eğitim ve kültür fırsatlarından sorumlu en büyük organizasyonudur. Council'in İngiltere facebook sayfasını beğenen 1.422.468 kişi bulunmaktadır²³¹. Council'in Türkiye sayfasını beğenen sayısı 103.886 kişidir²³². Sayfada çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir. Ödüllerin verildiği anketler yapılarak hem etkileşim sağlanmakta hem de İngiliz kültürü-

²²⁵<http://www.state.gov/> (e.t 18.04.2016)

²²⁶<https://www.parliament.uk/> (e.t 18.04.2016)

²²⁷<https://www.tbmm.gov.tr/iletisim.htm> (e.t 18.04.2016)

²²⁸<http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (e.t 20.04.2016)

²²⁹<http://digital.diplomacy.live/ranking-and-rating/> (e.t 18.04.2016)

²³⁰<https://www.futurelearn.com/> (e.t 30.06.2015)

²³¹<https://www.facebook.com/britishcouncil> (e.t 30.06.2015)

²³²<https://www.facebook.com/BritishCouncilTurkey> (e.t. 30.06.2015)

edebiyatı kullanıcılara tanıtılmaktadır. Örneğin Birleşik Krallığın en tanınmış çağdaş sanatçılarından olan Grayson Perry hakkında online yarışma düzenlenmektedir. Perry'nin Türkiye'de düzenlenen sergisini yaygınlaştırmak amaçlı düzenlenen online yarışma sonucunda 10 Grayson Perry cüzdan, 3 Grayson Perry çantası, 25 Grayson Perry Küçük Farklılıklar Sergisi giriş bileti, 3 Grayson Perry Kataloğu verilmektedir²³³. Yukarıda da vurguladığımız gibi, ülkeler dijital ortamlarda hedef kitlelerine yönelik çalışmalar yapabilmektedirler. Yarışma ve ödüllere göz attığımızda katılımcıların daha çok sanatsever olacağını beklemek mümkündür. Council'in bu örnek çalışmasını hemen her alanda görmek mümkündür. Eğitim ve diğer alanlarda yaptıkları ödüllü anketlerle geri bildirim almakta ve çalışmalarını böylelikle şekillendirmektedir.

Dijital medya stratejilerinde dikkat edilmesi gereken husus, etkileşime açık olmasıdır. Yani geri bildirim mekanizmalarının etkin şekilde işlemesi ve iletişimin tek taraflı olmaması gerekir. İngiltere'de bulunan bazı kurumların sosyal medya faaliyetleri bu yüzden belirli seviyede ilerlemiştir ancak Türkiye için bunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Türkiye'nin lobi faaliyeti olarak kullandığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukların facebook beğenisi 125,893 kişidir²³⁴. Benzer şekilde Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın facebook beğeni sayısı 18.108 kişidir²³⁵.

4.6 Devletlerin Dijital Diplomasi Kullanımı Örnekleri

Yukarıda da görülebileceği üzere devletler genel olarak dijital diplomasiyi sosyal medya üzerinden uygulama eğilimindedirler. Bunun sebebi, sistemde aktör olarak bireyin gücünün artması ve bu gücün devletin dış politikası dahilinde kullanılmasıdır. Bu konuda ülkelerin kendi kamuoylarına yönelik çalışmalarında olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Çin Halk Cumhuriyetinde facebook, twitter²³⁶, youtube, vimeo, blokspot gibi ağları kullanmak yasaktır ve Çin bu konuda sansür uygulamaktadır. Bunun sebebi halkın neyi duyup neyi göreceği konusunda uygulanan sıkı yasaklar, sansür ve propaganda sistemidir²³⁷. Kendi sosyal medya hesapları olan Çin, sosyal medyayı devletin propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Twitter yerine webio, facebook yerine renren, sohbet

²³³ http://www.britishcouncil.org.tr/graysonperry/competition?WT.mc_id=GPComp_FB (e.t 30.06.2015)

²³⁴ <https://www.facebook.com/yurtdisiturkler/?fref=ts> (e.t 18.04.2016)

²³⁵ <https://www.facebook.com/TikaTurkey/?fref=ts> (e.t 18.04.2016)

²³⁶ Mevcut yasaklara karşın Çin halkı bu yasakları delebiliyor. Çin dünya genelinde twitterin en çok kullanıldığı ülke durumunda.

²³⁷ http://www.dha.com.tr/yasak-cinde-de-sokmemis_628951.html (e.t 30.06.2015)

programını MSN yerine Tengxun kullanılmaktadır²³⁸. Çin propaganda ile siyasal sisteminin devamlılığı için çaba harcamaktadır. Çin’de bir üniversite sosyal medyada rejim yanlısı paylaşım yapabilecek kişi veya kişileri işe almak için duyuruya çıkmıştır. Çin Komünist Partisinin sosyal medyada rejim yanlısı yorumlar yapması için yüzlerce kullanıcıya para ödediği bilinen bir gerçektir ancak Mianyang Üniversitesinin yayınladığı ilan bunu bir adım ileriye taşımıştır. Çin Komünist Partisi yüzlerce kişiye sosyal medyada yaptıkları olumlu yorumlar için 50 Çin cent’i ödemektedir. Bu sebeple bu yayınları yapan grubun adı “Fifty Centers”(50 centlikler) olarak anılmaktadır²³⁹.

Çin’in iç politika için yaptığı hamleyi İsrail dış politika için yapmaktadır. Genel olarak Yahudilerin dünya genelinde diaspora ve lobi çalışmalarında ne kadar güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. İsrail bu gücü sosyal medyada da kullanma eğilimindedir. Uzmanlara göre sosyal medyayı en aktif şekilde uygulayan devletlerin başında İsrail gelmektedir. 31 Mayıs 2010 yılında 9 Türkün ölümüyle sonuçlanan Mavi Marmara baskını sonrası uluslararası kamuoyu önünde makyaj temizleme ihtiyacı duyan İsrail, bakanlık koridorlarında sıkışmış olan diplomatik ilişkilerini sanal ortama aktarmıştır. Hayfa Üniversitesi ‘vatandaş diplomatlar’ yetiştirmek üzere yeni bir yüksek lisans programı başlatmıştır. Sanal Büyükelçiler adı altında başlatılan program internet gazetelerine yapılacak yorumların niteliği, wikipedia sayfalarına bilgi ve veri güncellemesi, forumlar, chat odaları, facebook ve twitter kullanımı gibi eğitimleri kapsamaktadır. Bu dersleri alanların ‘vatandaş diplomatlar’ olarak sanal alemde çalışması beklenmektedir²⁴⁰. Ayrıca Mavi Marmara saldırısının ardından facebook’ta İsrail Türkiye’de isimli bir facebook sitesi kurulmuştur. Sayfanın şu an beğeni sayısı 20.661dir²⁴¹. Sayfaya paralel olarak israilblogu.com sayfası da aktif hale getirilmiştir²⁴². Bu sayfalarda, İsrail’in yemek kültüründen, sanatına kadar geniş bir alanda bilgi verilmektedir. İsrail’in yaptığı bilimsel buluşlar ve anti-semitizme karşı dünya genelinde yapılan faaliyetler yine blok sayfası ve paralelinde facebook sayfasında yer almaktadır. Böylelikle İsrail, Türk Halkı üzerinde imaj tazelerken, halkın gözünden İsrail’i de görmektedir. Özellikle facebookta bazı yorumlarda görülen anti-semitist bakış açılarına ve zaman zaman vatandaşlar arasındaki karşılıklı yazışmaları da görmek mümkündür.

²³⁸<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18859506.asp> (e.t 30.06.2015)

²³⁹http://www.ntv.com.tr/teknoloji/devletisosyal-medya-savunacak-gencler-araniyor.x7TqqIC2g0eZ6w_39HP6ug (e.t 30.06.2015)

²⁴⁰http://www.radikal.com.tr/dunya/turkiye_dijital_diplomaside_emekliyor-1081387 (e.t 30.06.2015)

²⁴¹<https://tr-tr.facebook.com/IsraelinTurkey> (e.t 30.06.2015)

²⁴²<http://israilblogu.com/> (e.t 30.06.2015)

Dijital diplomasi kullanımına bir başka örnek ABD'nin İran üzerinde uyguladığı politikadır. Örneğin İran ile ABD arasında diplomatik temsilciler bulunmuyor. Ancak ABD'nin İran'da sanal elçiliği bulunmaktadır. Sanal elçiliğin amacı, İran vatandaşları ile diyalog geliştirmektir. Sanal elçilik, İran hükümetini ve İran halkını uluslararası topluma kapadığı için eleştiren elçilik Amerika ile İran halkı arasında köprü kurmayı amaç ediniyor. Sitede ABD'nin İran'a ve uluslararası arenaya genel bakış açısını bulmak ve ABD'de olan son olaylar ve İran ile ABD arası ilişkiler hakkında bilgi almak mümkün²⁴³. Ayrıca ABD'nin, İran'a özel sosyal medya hesapları da bulunmaktadır. Weblok, youtube, blok sayfası ve facebook sayfası bulunmaktadır²⁴⁴.

Yukarıda da bahsedildiği üzere sosyal medyanın dönüştürücü gücü Arap Baharı ile zirve noktasına ulaşmıştır. Arap coğrafyasında 2010 yılı sonunda başlayan yönetim karşıtı halk hareketleri, XI. yüzyılın önemli tarihi olaylarından birisi olarak görülmektedir. Yıllardır baskıcı ve otoriter rejimler tarafından yönetilen Arap halkları, 2010 yılı Aralık ayında, Tunus'ta başlayan isyan dalgası ile birlikte çeşitli değişimlere sürüklenmiştir. Tunus'ta işsizlik ve ekonomik sorunlardan ötürü pazarcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Bouazizi isimli gencin kendini yakmasıyla başlayan isyan ve değişim bölge ülkelerinin çoğunu etkilemiş, ayaklanma hareketleri Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişiklikleri ile sonuçlanmış, birçok Arap ülkesinde de halkın yönetime karşı protestolar başlatmasına sebep olmuştur²⁴⁵.

Arap Baharının şüphesiz en büyük itici gücü, sosyal medya olmuştur. Libya, Tunus ve Mısır gibi ülke halkları diktatörlerini facebook ve twitter gibi sosyal medya ağları üzerinden organize olarak devirmişlerdir. Tunus'ta başlayan isyan aynı zamanda başka Arap ülkelerine örnek olmuş ve kısa süre içerisinde Kuzey Afrika ve Orta Doğu'yu etkisi altına almıştır. Tunus, Cezayir, Mısır, Libya, Bahreyn, Ürdün ve Yemen Arap Baharının en etkili olduğu ülkeler olurken, Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Suriye, Irak, Lübnan ve Fas'ta dönem itibariyle etkisi kısıtlı kalmıştır. Arap isyanların alt yapısını işsizlik, enflasyon, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi başlıca sorunlar hazırlamıştır. Arap isyanlarının ilgi çekmesinin en önemli sebeplerinden birisi ise sosyal medyanın isyanın yayılmasında ve halkın örgütlenmesinde oynadığı büyük roldür. Bundan dolayı Arap isyanları facebook devrimi, twitter devrimi

²⁴³ <http://iran.usembassy.gov/> (e.t 30.06.2015)

²⁴⁴ İlgili sosyal medya hesabının adı "USAdarFarsi" olarak geçmektedir.

²⁴⁵ Duygu Dersan Orhan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği", Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, Cilt 3, Sayı 1-2, s: 17-29

gibi isimlerle de adlandırılmıştır. 3 milyondan fazla tweet, gigabaytlarca youtube içeriği ve binlerce blok gönderimi analiz edildikten sonra yeni araştırma sosyal medyanın Arap Baharı sırasında politik çekişmeleri şekillendirmede merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Mısır başkanı Hüsnü Mübarek'in istifasını sunmasından önceki haftadaki tweet oranı günde 2,300'den 230,00'a ulaşırken zirvedeki 23 video yaklaşık 5,5 milyon görüntülenme sayısına ulaşmıştır. İsyanın Tunus'tan Mısır'a sıçramasının akabinde sosyal medya üzerinden örgütlenmeye başlayan halkı durdurmak için Mısır Hükümeti twittera erişimi engellemiş ayrıca facebook, yahoo ve google'a erişimi önemli ölçüde azaltmıştır. 28 Ocak 2011'de Mısır hükümeti internet erişimi ve cep telefonu şebekelerinin kapatılmasını emretmiştir. Hükümetin sosyal medyaya karşı yürüttüğü operasyonlar nihayetinde başarısızlıkla sonuçlanmış ve 11 Şubat 2011 tarihinde Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek istifa etmek zorunda kalmıştır²⁴⁶.

Dönem itibariyle ayaklanmaların halk ayaklanmaları olduğu ve tamamen halkın kendi iradesiyle gerçekleştiği söylenmektedir. Ancak ABD tarafından Arap Baharı sürecinde göstericilere destek vermek için çalışmalar yapmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 2 milyon dolarla finanse edilen Washington'daki adsız bir binada çalışan 4 kişilik bir grup bavul projesi geliştirmiştir. Bu teknoloji belli bir merkez olmadan cep telefonu ve kişisel bilgisayarlardan görünmez bir kablolu ağ yaratabilecek bir teknolojidir. Grup içindekilerden Anderson "*Protestocular ne kadar kaçamak yol kullanırsa kulansın, devlet bir ağı yavaşlattıysa youtube görüntüsü yüklenemez, facebook mesajı gönderemezsiniz. Oradaki insanların bilgiyi paylaşmak, onu ülke dışına çıkarmak için alternatif yollara ihtiyacı var.*" demektedir. Amerika'nın bu teknolojiyi geliştirme çalışmaları Hüsnü Mübarek iktidarının son günlerinde Mısır Hükümetinin interneti yasaklamasının ardından hız kazanmıştır. Dönemin Dış İşleri Bakanı Hillary Clinton e posta ile gönderdiği mesajda, "*Dünya'da haksızlıklara karşı çıkan insanların seslerini duyurmak için internet, cep telefonu ve başka teknolojilerden yararlandığını görüyoruz. Amerika'nın da desteklediği olumlu gelişmeleri başlatmak için fırsat doğuyor*" mesajını iletmiştir²⁴⁷.

Yine ABD Küba'da ZunZuneo isimli bir mesaj servisi kurmuştur. Bu sosyal medya ağı, internet erişimin kısıtlı olduğu dönemde 40 binden fazla kullanıcıya ulaşmıştır.

²⁴⁶ Cihan Çıldan, Mustafa Ertemiz, H.Kaan Timuçin, Evren Küçük, Duygu Albayrak, "Sosyal Medya'nın Politika Katılım ve Hareketlerdeki Rolü", *Akademik Bilişim 2012 Konferansı*, Uşak, 2012

²⁴⁷ James Glanz-John Markoff, "Teknoloji Sansür Tanımıyor", *The New York Times*, (Sabah Gazetesi), 19.06.2011

İlgili proje Amerikan yardım örgütü Uluslararası Kalkınma Ajansı(USAID) tarafından yürütüldü. Beyaz Saray sözcüsü Jay Carney, konu ile alakalı olarak projenin kongrede tartışıldığını ve gözetim altında uygulandığını söylemiştir. Sözcü bu tarz programlar ve Amerikan Hükümeti ile ilgili bağlantısının hem uygulayıcıları hem de vatandaşlar için sorun yaratabileceği türden ortamlar olduğunu, bu yüzden gizlilik içinde yürütüldüğünü söylemiştir. Ayrıca bunun gizli bir program ya da istihbarat raporu olmadığını belirtmiştir. USAID sözcüsü Matt Herrick, insanların haklarını kullanmalarına ve dış dünya ile bağlantı kurabilmelerine yardımcı oldukları için programdan gurur duyduklarını söyledi ²⁴⁸.

Küba’da argoda sinek kuşunun cıvıltısına atıfla ZunZuneo adı verilen sosyal paylaşım sitesinin başlangıçta spor ve hava durumu gibi gündelik konuların tartışılacağı bir platform olarak kurulmuştur ve kullanıcı tabanı bu şekilde oluşturulmuştur. Amerikalı yetkililerin daha sonra kullanıcıları komünist yöneticilere karşı kışkırtmak için siyasi mesajlar verdiklerini belirtiyorlar. Şirketin faturalarını ödemek için İspanya ve Cayman adalarında paravan şirketler kurulduğu ve kısa mesajların Amerikan sunucularından geçirilmediği öne sürülmektedir. Şirketin gerçek olduğu izlenimini vermek için bir internet sitesi kurulduğu ve sahte reklamlar yayınladığı kaydedilmektedir ²⁴⁹. Konu ile alakalı iddialara göre amaç ülkede huzursuzluk çıkarmak ve ülkede karışıklık çıkarmak ancak ABD amaçlarını “demokrasiyi benimsetmek” olduğunu belirtiyor. ZunZuneo’da futbol, müzik ve kasırga haberleri gibi başlıklar altında kullanıcıların mesajlaşması sağlandı. ‘Ricky Martin Jennifer Lopez ve Lionel Messi gibi popüler Latin yıldızlar hakkında en son haberleri okumak ister misiniz şeklindeki sloganlarla kullanıcı sayısını artırdı. Ancak AP’nin ortaya koyduğu raporlar kullanıcıların kişisel verileri de gizlice depoladığını gösteriyor. 2012 yılında mali desteği kesilen ‘gizli twitter’ platformu aynı yıl içinde kapanmıştır ²⁵⁰.

İngiliz ordusu ise sosyal medyayı kullanarak psikolojik operasyonlar yapacak tugay seviyesinde bir birim hayata geçirdi. 77. Tugay nisan ayında resmen faaliyetlerine başladı. Tugayda görevli tüm askerler facebook ve twitter gibi sosyal medya araçlarını kullanıp savaş zamanı halk üzerinde psikolojik operasyonlar yapmakta uzman olacaklar. Böylece bilgi çağında hem düşmanların propagandalarına yanıt verilmesi hem de savaş bölgesinde halkını İngiliz ordusuna destek vermesi hedefleniyor. Tugay’da mevcut

²⁴⁸http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140404_kuba_abd.shtml (e.t 02.07.2015)

²⁴⁹http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140404_kuba_abd.shtml (e.t 02.07.2015)

²⁵⁰<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-kubada-gizlice-civildamis> (e.t 03.07.2015)

askerlerin yanı sıra yedek askerlerde görev yapacak. Yedek askerlerin Tugaydaki oranı %42 olacak. BBC savunma muhabiri Jonathan Beale İngiliz ordusunun Afganistan'daki deneyimlerden dersler çıkardığını aktararak bu derslerin başında da savaşların artık sadece askeri güçle kazanılmadığı anlayışının geldiğini belirtmektedir. ABD ve İsrail ordularının zaman zaman sosyal medyayı kullanarak psikolojik operasyonlar yaptığı, Rus ordusunun Ukrayna'ya ait Kırım ilhak ederken benzer teknikler uyguladığı bilinmektedir²⁵¹.

Amerikan ordusunun hemen her biriminin beş yılı aşkın süredir başta twitter ve facebook olmak üzere birçok sitede resmi hesaplarının olduğu ve üst düzey askeri yetkililerin sosyal medyayı aktif kullandıkları bilinmektedir. Örneğin IŞİD'de karşı ABD öncülüğündeki koalisyon Irak ve Suriye'deki hedeflere yönelik gerçekleştirdiği hava saldırıları facebook ve twitter üzerinden düzenli olarak duyurulmaktadır. Youtube hesaplarından hedeflerin vurulma anını gösteren videolar paylaşılmaktadır. Orduya bağlı birimlerin gerçekleştirdiği faaliyetler, alınan kararlar, açıklamalar, tatbikatlar sosyal meydan kamuoyuna duyurulmaktadır. Ordusu Sosyal Medyayı aktif şekilde kullanan bir başka ülke İsraildir. Sosyal Medyayı 2008 yılının sonunda Gazze'ye yönelik "dökme kurşun Operasyonunda" aktif olarak kullanmaya başlayan İsrail ordusu (IDF) facebook, youtube ve instagramında aralarında bulunduğu 30 sosyal medya sitesinde hesabı bulunuyor. Geçen yaz Gazze'ye yönelik saldırılarında yine sosyal medyayı aktif olarak kullanan İsrail, bu kez Hamas'ın silahlı kanadı Kassam Tugaylarını karşısında bulmuştur. Kassam Tugayları İsrail ordusunun propagandalarına sosyal medyada cevap vermiştir. Gönüllü aktivistlerin de desteğiyle sosyal medya kurulan ağ sayesinde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına karşı uluslararası bir kamuoyu oluşturulmuştur. İsrail ordusu ve Kassam Tugayları zaman zaman sosyal medya hesaplarından direkt iletişime geçmiştir²⁵². Hacker komandolar ilerleyen yıllarda Dünya gündeminde kendine daha fazla yer bulacaktır. Savaşlarda düşman topraklarına giren ağır silahlı özel birlikler önemini korumasına rağmen hackerlar bu birliklerin olmazsa olmazlarından biridir. Rusya ve İran bu hackerları hem ülkesindeki muhalefete hemde karşı ülkeye karşı etkili bir şekilde kullanmaktadır²⁵³.

²⁵¹ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150131_ingiliz_ordu_sosyal_medya (e.t 03.07.2015)

²⁵² <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/tskdan-sosyal-medya-acilimi> (03.07.2015)

²⁵³ Scott Sigmund Gartner, Why do Russia and Iran Have More Cyber Commandos Than the USA?, http://www.huffingtonpost.com/scott-sigmund-gartner/why-do-russia-and-iran-ha_b_6289580.html?utm_hp_ref=cybersecurity (e.t 20.12.2015)

Amerika Dışişleri Bakanlığı yapılan son düzenleme ile birlikte ABD’den vize almak isteyenlerin gerek duyulması halinde Sosyal Medya hesaplarının incelenebileceğini duyurdu. Mevcutta uygulanan bu yöntemle Amerika vize mülakatı sırasında kişilerin sosyal medya hesaplarını incelemektedir²⁵⁴.

Örneğin bir devletin elektrik, ulaşım, haberleşme, finans ve su gibi temel kritik altyapılarını işlevsiz hale getiren siber saldırılar siber savaş olarak nitelendirilmektedir. Bu saldırılar küçük maliyetlerle büyük zararlar oluşturma kapasitesine sahiptir. Günümüzde bu saldırıları farklı ülkeler kullanma yeteneğine sahip olabilmektedir. Örneğin Suriye iç savaşı sırasında saldırının boyutlarının siber alana taşındığı biliniyor. Suriye Elektronik Ordusu (SEO) bu kapsamda adını ilk olarak Harvard Üniversitesine yaptığı saldırı ile duyurdu. SEO ayrıca, CNN, Washington Post, Time, NY Times ve Huffington Post gibi ünlü haber sitelerinin yanı sıra Türkiye’den bazı devlet dairelerinin veri tabanlarına sızmış, şifre ve kullanıcı adlarını ele geçirmiştir. SEO’nun en büyük saldırısı ise Associated Press’in Twitter hesabını ele geçirerek “Beyaz Saray’a düzenlenen saldırıda Obama yaralandı” şeklinde bir tweet ile S&P 500 borsa endeksine 136,5 milyar dolarlık zarar yaşatmasıdır²⁵⁵.

Benzer şekilde Rus internet korsanları, Gürcistan Savaşının yıl dönümü olarak kabul edilen 9 Ağustos 2009 tarihinde Facebook, Twitter gibi sosyal medya kanallarını 1 gün boyunca bloke ederek yaklaşık 300 milyon kişiyi mağdur eden bir saldırı gerçekleştirmiştir. Hedef, Rusya’yı eleştiren bloklar yazan ve fotoğraflar koyan “Cyxmyu” idi. Ekonomi profesörü olan ve gerçek adı Georgy Jakhiaia aynı zamanda ilk dijital mülteci olarak kabul ediliyor²⁵⁶.

İŞİD’in sosyal ağları kullanarak kendisine sempati sağlayacak paylaşımlarına karşı ABD, sosyal ağlarda ve internette İŞİD’le mücadele etmek için bir tim oluşturma çalışmalarına başlamıştır. Brookings’in bir araştırmasına göre İŞİD, 2014 yılında sadece 3 ayda 46bin twitterhesabı kullanıldı. Countering Violent Extremist Task Force adı verilen tim İç Güvenlik ve Adalet Bakanlığının yanı sıra diğer yetkililerle de iş birliği içinde çalışacak²⁵⁷.

²⁵⁴ http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-vizesi-icin-sosyal-medya-kriteri,XTv0igNTxEWy-UVyX_KiQw (e.t 20.12.2015)

²⁵⁵ Oğuz Kaan Pehlivan, Siber Güç Kapasitesi:Asimetrik Savaşın Parametreleri,Analist Dergisi, Ekim 2013, Sayı:32, Yıl:3, s.66

²⁵⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-ya-pes-etmeyen-siber-dusman-12281330> (e.t 20.12.2015)

²⁵⁷ http://www.ntv.com.tr/dunya/iside-karsi-siber-tim%2cVM2i_lu4aki4Hv5RmTMS-Q (e.t 18.04.2016)

2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın birçok ülke tarafından bu durumu tanınmasına karşın Kosovalılar facebooka Sırp vatandaşı olarak kayıt yaptırmak zorunda kalmaktaydı. Kosova'nın dijital diplomasi stratejisiyle hayata geçirdiği gönüllü dijital diplomatlar sayesinde facebook Kosova'yı bir devlet olarak tanıdı. Nüfusun yaklaşık %75inin aktif internet kullanıcısı olduğu Kosova'da, bu stratejiyle binlerce gönüllü diplomat facebook ve diğer internet sitelerine sıkca talepte bulunarak bu talebin hayata geçmesini sağladılar. Kosova'nın Dışişleri Bakan Yardımcısı Petrit Selimi Kosova'nın sosyal ortamda tanınmasını izledikleri ulusal dijital diplomasi stratejisine bağlamaktadır²⁵⁸. Aynı zamanda Kosova'nın dijital diplomasi koordinatörü olan Selimi'nin dijital diplomasisi ile ilgili görüşleri şu şekildedir. *“Biz küçük bir devlete sahibiz. Bu yüzden Norveç ve İngiltere'nin desteği ile dijital diplomasiye yatırım yapıyoruz. Instagram'da farklı yarışmalar yapıyoruz, okullarda wikipedia eğitimleri veriyoruz. Kosova'nın facebookta tanınması için yoğun çabalar sarf ettik. Bizim için Kosova'nın hem klasik diplomasinin bütün alanlarında, hemde büyük sayıda genç tüketicinin olduğu internette tanınması büyük önem arz ediyor”²⁵⁹*

31 Mart-1 Nisan 2016 tarihlerinde Amerika'da gerçekleştirilen Nükleer Güvenlik Zirvesine katılmak için Amerika'ya giden Cumhurbaşkanı Erdoğan için sosyal medyada bir kampanya yürütülmüştür. Sığınmacılar, İŞİD ve PKK ile ilgili gelişmeler ve Ermeni meselesi sebebiyle bir algı operasyonu başlatılmıştır. Öncelikle Erdoğan için twitterdan #WeLoveErdogan kampanyası başlatıldı. Bu kampanya Türkiye'de ilk sırada Dünya gündeminde 3.sırada yer aldı²⁶⁰. Amerika ziyareti sırasında düşünce kuruluşu Brookings Enstitüsünde yaptığı “Küresel Sınamalar ve Türkiye'nin 2023 Vizyonu” konuşması öncesinde ve sonrasında enstitü önünde Erdoğan taraftarlar ile karşıtlar gösteri gerçekleştirdi²⁶¹. Enstitü önünde meydana gelen olayları ise geçmişin aksine anlık olarak izlemek mümkün oldu. Geleneksel gazeteciler genel olarak protestocuları gösterip muhabir aracılığıyla bilgi verirken, facebook üzerinden canlı yayın yapan Amerikanın Sesi kanalı, her şeyi canlı olarak ve protesto edenlerin ve Erdoğanı savunanların içine girerek gösterdi²⁶².

²⁵⁸http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131126_kosova_sosyal_medya (e.t 18.04.2016)

²⁵⁹<http://bnr.bg/tr/post/100603743> (e.t 18.04.2016)

²⁶⁰<http://aa.com.tr/tr/turkiye/twitterda-weloveerdogan-kampanyasi-/546045> (e.t 19.04.2016)

²⁶¹<http://www.cnnturk.com/dunya/erdogani-protesto-edenlerle-sevgi-gosterisinde-bulunanlar-kufurlesti> (e.t 19.04.2016)

²⁶²<https://www.facebook.com/amerikaninsesi/videos> (e.t 19.04.2016)

SONUÇ

Tarihte devletler ve bireyler üzerinde yapısal değişikliğe neden olan birçok kırılma anı yaşanmıştır. Tarım toplumuna geçişten, yerleşik hayata geçişe, Avrupa'da sabanın yaygınlaşmasından, barutun ateşli silahlarda kullanılmasına bu değişiklikler devletlerin ve toplumun mevcut durumlarında köklü değişikliklere neden olmuştur. Tarihte sıklıkla gerçekleştiğini söyleyemeyeceğimiz bu değişiklikler günümüzde büyük bir hızla ve oldukça yaygın şekilde gerçekleşmektedir.

Geçmişte söz konusu değişikliklerin, öncelikle değişikliğin meydana geldiği coğrafyayı etkilemekte olduğu ardından ise diğer coğrafyalara yayıldığı bilinen bir gerçektir. Bu durumun, haberleşme ve ulaşım kanallarının yavaş işlemesinden dolayı yıllarca süren bir sürecin ardından mümkün olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde küreselleşme süreci ile meydana gelen yapısal değişikliğin şiddeti ve meydana gelen gelişmelerin yayılma hızı geçmiş yüzyıllarla kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Bu yapısal değişikliğin hızı ve kapasitesi, Dünya'yı bir çok devletin farkında olmadığı bir kaos ortamına itmiştir. Bu kaos ortamı içinde devletlerin güç mücadelesinde üstün konuma geçmesi, devletin toplam kapasitesinin iç ve dış politikada maksimum kullanımı ve devletin farklı kanallar kullanarak dış politikada bu kanallar aracılığıyla yeni çalışmalar gerçekleştirmesi ile mümkündür. Özellikle bu hız içinde devletlerin esnek davranabilmeleri, kalıcı dış politik hedeflerini değişen durumlara göre esnetebilmeleri ve bu esnekliği devletin tüm alanlarında kullanabilmeleri, devletlerin güç mücadelesinde öne çıkması için bir seçenek değil, bir zorunluluktur.

Günümüzde, devletler ya da şirketler yaptıkları faaliyetlerde maksimum faydayı, makro bakış açısı ile belirledikleri stratejileri, mikro faaliyetlerle uygulayarak elde edebilirler. Örneğin kamu diplomasisi uygulayan bir devletin maksimum faydayı, toplumun spor ya da sanatla ilgilenen kesimlere gerekli durumlarda ayrı ayrı politikalar uygulamak suretiyle elde edebilirler. Bu politikalar için devletler, menşei kendi ülkeleri olan Sivil Toplum Örgütlerini ve Çok Uluslu Şirketleri kullandıkları görülmektedir.

Uluslararası sistemde aktör sayısının artması, bireylerin devlet ve uluslararası sistem içinde daha aktif konum elde edebilmesi gibi durumlar, diğer devletlerin bireylere uygulayacağı politikalarla güç elde etme stratejisini geliştirmiştir. Sert gücün yanında yumuşak güç ve kamu diplomasisinin öneminin artması, bu güç seçeneklerindeki ilerisine gidilerek akıllı güç stratejilerinin geliştirilmesi, özellikle küreselleşme sonucu birbirlerine

yakınlaşan coğrafyaların ve insanların güç parametrelerinde daha aktif olduğunun anlaşılması ile mümkün olmuştur. Akıllı telefonlar, bilgisayar ve tabletler kullanılarak insanlar günümüzde anlık olarak bir birleriyle iletişim halindedir. İnternet mesafeleri kısaltırken, bahsedilen cihazlar her yerden bu gibi iletişime geçilebileceğini göstermiştir. Bu durum devletlerin, internet ortamını dış politika aracı olarak kullanması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Küreselleşmenin en büyük itici gücü olan teknolojiye gelişmeler, devletlerin bu alana yönelmesine neden olmuştur. Teknolojik ilerlemeler özellikle toplumsal yapıları derinden etkileyen bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesi, devletleri bu alanda politikalar uygulamaya itmiştir. Bu politikalar devlet dairelerinde bilgisayar ve internet kullanımının artırılmasından öte çalışmalar getirmiştir. Dışişleri bakanlıklarında kurumsal olarak bilgisayar ve internet teknolojisi ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar kurum içi iletişimin artırılması, ve kurumda bürokrasinin hızlandırılmasının yanı sıra kurum dışında, vatandaşların hayatlarını kolaylaştıracak uygulamaları da kapsamaktadır.

Günümüzde devletler ve siber kelimelerinin birlikte kullanılması akıllara siber savaş kavramını getirmektedir. Bu alan devletlerin üzerinde çalışmalar yaptığı ve saha da da uygulaması olan bir alandır. Ancak siber/dijital alanların devletler tarafından kullanımı sadece bu şekilde değildir. Devletler bu alanı dış politika amaçlarına ulaşmak için tipik bir diplomasi sahası olarak görmektedir. İnternet teknolojileri artık yumuşak güç aracı olarak kullanılabilir. Bu alanın kullanımında devletlerin en büyük motivasyonu, bu alandan elde edilecek avantajların farklı yollarla elde edilmesinde ki zorluktur.

İnternet araçlarının ve sosyal medyanın birçok avantajından ilki süphesiz maliyetinin düşüklüğüdür. Verilen mesajın aynı anda milyonlarca kişiye ulaşması, sosyal medyanın en büyük avantajını oluşturmaktadır. Yapılan paylaşımın farklı kişilerce paylaşılması/retweet edilmesi, sosyal medyanın çarpan etkisi ile aynı anda kitlenin önemli oranda büyüyebileceğini göstermektedir. Böylelikle söz konusu paylaşımın etki edilen kitle sadece kişiyi/kurumu takip edenler olmamakta aynı zamanda bu kişi ya da kurumla organik ya da manevi bağı olmayanlara da bu mesaj iletilmektedir. Bu etkileşim ağının maddi bir karşılığının olması mümkün değildir. Maddi yollar kullanılarak farklı yöntemlerle benzer somut sonuçlar elde etmek mümkün değildir. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımın kaç kişiye eriştiği, kaç kişinin bu paylaşımın etkileşime geçtiği, erişilen kitlenin yaş, cinsiyet, ülke bölge veya şehir dağılımı paylaşım üzerinden

öğrenilebilmektedir. Somut olarak bu çıktıların elde edilebilmesi için yapılacak çalışmanın maliyeti ya da bu kadar geniş kitleye erişimin maliyeti çok daha fazla olacaktır. Ayrıca gazeteler, televizyonlar ve broşürler gibi tek taraflı etkileşim araçlarını kullanmak, kişi üzerinde kısmi bir etki bırakmaktadır. Sosyal medya üzerinden kişi üzerinde etkili olmak, paylaşım etkileşimli olduğu için daha kolaydır ve bu yolla kurulacak iletişimle verilen mesajların daha kalıcı olacaktır.

Sosyal medya aracılığıyla kitleye özel strateji oluşturmak mümkündür. Özellikle büyük veri kullanılarak insanların alışkanlıkları tespit edilebilmekte ve bu alışkanlıklar üzerinden yapılan kampanyalarla hedef kitleye doğrudan ulaşılabilmektedir. Böylece dijital diplomasi yoluyla farklı kitleler üzerinde kamu diplomasisi faaliyeti yürütmek mümkündür. Böyle bir strateji ile diğer devlet üzerinde farklı beğenilere ve yaşam tarzlarına sahip olan kişilere ulaşılabilmekte ve kamu diplomasisi faaliyeti daha geniş kitleye daha etkin şekilde uygulanabilmektedir.

Arap Baharı sırasında ve bazı devletlerde gerçekleşen iç politik olaylar, sosyal medyanın dönüştürücü bir gücünün olduğunu bize göstermiştir. Buna göre kendi fikirleri/idealleri doğrultusunda bir araya gelen kişiler otoriteye karşı demokratik/demokratik olmayan yollarla bir dönüşüm başlatabilmektedir ve bu dönüşümler başarıya ulaşabilmektedir. Bu noktada diğer devletler tarafından devreye sokulacak bilgi kanalları ile kitle manipüle edilebileceği gibi, belirli gruplara sosyal medya üzerinden verilecek desteklerle kitleler yönlendirilebilir. Sosyal medyanın ve internetin mesafe tanımaz özelliği sayesinde bu yönlendirmeyi dünyanın herhangi bir yerinden yapmak mümkündür. Bunun yanında suç odaklarının ve terör örgütlerinin de sosyal medyayı faaliyetlerini meşrulaştırmak ve örgüte eleman sağlamak için kullanmaktadır.

Sosyal medyanın etki gücünün gözle görülür boyutta olması farklı ideolojik yapıdaki birçok devletin benzer faaliyetler geliştirmesine neden olmaktadır. Anında bilgiye her yerden erişim, sosyal medyanın en büyük özelliklerindedir. Bu özellik özgürlük, demokratik haklar çatısı altında kendine yer bulmaktadır. Bu noktada sosyal medyanın batı merkezli bir anlayışla dünyaya yayıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kapalı toplumların, demokrasi ve insan hakları söylemleri ile açık hale getirilmesi mümkündür. Buna karşı batılı olmayan büyük devletler, kendi sosyal medya kanallarını üreterek, bu anlayışa belirli ölçüde tepki vermişlerdir. Rusya, piyasaya googlea karşı yandexi öne sürdüğü gibi, facebook ve twittera karşı V kontakte sosyal medya alanıyla karşılık

vermiştir. V kontaktenin genel olarak Rusya'nın etki coğrafyasında yoğun kullanılması bu durumun göstergesidir. Bunun yanında Çin'nin kendi sosyal medya kanalını üretmesi ve diğer sosyal medya kanallarını yasaklaması yine iddianın doğruluğunu kanıtlamaktadır. Türkiye gibi orta büyüklükte sayılabilecek devletler de kendi sosyal medya ağlarını oluşturabilmektedir (Freelyshout) ancak bu ağların etki kapasiteleri oldukça düşüktür.

Sosyal medya üzerinden toplumların düşüncelerine nüfus etmek mümkünken, suç odaklarının çalışmaları ve propaganda araçları ile suç odaklarını ve bu alanda suç işlemeye eğilimi olan kişileri de tespit etmek mümkündür. Ayrıca savaş sırasında veya çatışmalar öncesinde toplumu yönlendirici bilgilendirmelerin verilmesi ve toplum üzerinde psikolojik hareket yapılması yine sosyal medya aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Sosyal medya günümüzün en etkili propaganda aracıdır. Bu noktada devletlerin daha kendi sosyal medya uzmanlarını yetiştirmesi sosyal medyayı sadece yumuşak güç aracı olarak değil, aynı zamanda yumuşak güç dışındaki güç unsurlarının da değerlendirmesini sağlayacaktır.

Dijital diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki en önemli gücü, güç dengesi üzerinde küçük ve orta büyüklükteki devletlere bir avantaj sağlamasıdır. Bu avantajın kullanılabilmesi elbette bu alanı stratejik olarak kullanmayı düşünen yöneticilere bağlıdır. Akılda tutulması gereken en önemli nokta, sosyal medya ve internet üzerinden diğer yollarla çok büyük maliyeti olan kamu diplomasinin aktif ve etkili olarak yürütülebileceği gerçeğidir. Bu noktada Kosova çok doğru örnek olarak önümüzde durmaktadır. Karşı devlet üzerinde elçilik açmanın ya da kamu diplomasisini yürütecek temsilcilik açmanın maliyeti oldukça fazladır. Merkezde çalışacak uzmanlar aracılığıyla bu sürecin yürütülmesi mümkündür.

Dijital diplomasi konusu Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının özel olarak üzerine çalışma yapması gereken stratejik bir alandır. Mevcut durumda bakanlığın ve bakanlıkla koordine hareket eden TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları ve Yunus emre Enstitüsü gibi kurumların çalışmaları oldukça yetersizdir. Türkiye, geçmişten getirdiği miras ile günümüzde dijital diplomasi alanında çok ciddi faaliyet yürütme kapasitesine sahiptir. Özellikle son yıllarda Ortadoğu, Balkan Coğrafyası, Afrika ve Ortaasya'ya yapılan dış politik temelli yatırımların etkisinin artırılması bu yolla mümkün olacaktır. Türkçe'nin yaygınlaştırılması ve Türkiye'ye duyulan sempatinin canlı tutulması için bu alanın kullanımı oldukça önemlidir. Ayrıca uluslararası arenada Türkiye imajının düzeltilmesi ve Türkiye aleyhine olumsuz imaj yaratanlara karşı önlem alınması için dijital

diplomasi ayrı bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin bu alanda yapacağı yatırımların bir başka stratejik boyutu, dost ve kardeş ülkeleri bu alanda desteklemektir. İngiltere'nin Kosova'yı dijital diplomasi konusunda desteklemesi gibi, Türkiye'de bu alanda, uluslararası arenada kendisi ile yakın hareket eden devletlere destek olabilecek kapasitede olmalıdır. Türkiye'nin bu alanda ilerlemesi özellikle Ortaasya Türk Cumhuriyetleri ile son yıllarda yapılan yakınlaşma girişimlerine yardım edecektir. Özellikle Türk diasporasının oluşturulması için yapılan faaliyetlerde dijital diplomasi oldukça önemli bir yer teşkil edebilecektir.

Dünya hızla değişmektedir. Bu değişimi geçmişten günümüze analitik düzlemde okuduğumuz zaman karşımıza mevcut durumun bir kaos olduğu rahatlıkla görülebilecektir. Tarihin hızlı akması, ulusal-uluslararası gündemlerin büyük hızla değişmesi bu kaosun sebeplerindendir. Böyle bir durumda devletlerin mutlak şekilde yapması gereken, değişime ayak uyudurarak güç dengelerini dikkatli şekilde yönlendirmesidir. Yumuşak güç ve kamu diplomasisinin önemi özellikle soğuk savaşın sona ermesinin ardından artmıştır. Bu noktada etkili bir politika uygulamak için gerekli araçları internet ve sosyal medya yoluyla bulmak mümkündür. Devletler bu araçları kullanmak için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Genel olarak dijital diplomasi/e-diplomasi/siber diplomasi olarak adlandırılan bu alanın sağladığı avantajlar göz önünde bulundurulduğunda, sosyal medya alanının ilerleyen dönemlerde devletler için bir mücadele alanı olacağını ön görmek yanlış olmayacaktır. Özellikle çatışma aktif/pasif çatışma içinde bulunan devletlerin sosyal medya aracılığıyla dijital propaganda savaşlarına başlaması büyük bir olasılıktır. Orta ve uzun vadede bu amaçlar doğrultusunda dijital diplomasiyi faaliyetleri arasında daha sık kullanan ülkelerin sayısında artış olacaktır. Bu ülkeler arasında bu politikayı daha önce uygulamaya başlayan ve ülkelerin bu güç mücadelesi alanında daha ön sıralarda yer alacağı söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Kitap/Makale/Bildiri/Sözlük/Ansiklopedi/Tez/Rapor/Gazete

Akgönenç Oya, Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metodları, Jeopolitik, Ekim 2009

Aksu Fuat, “Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi”, Hazırlayan:Elif Hatun Kılıçbeyli, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:6, Sayı:21, Bahar 2009, ss. 147-149

Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 8.Baskı, MKM Yayınları, Bursa-2009

Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*,Alfa Yayınları, 6.Baskı Bursa-2002

Arıboğan Deniz Ülke, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, Der Yayınları, İstanbul-1996,

Armaoğlu Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980*, 4.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ağustos 1987

Armstrong Matthew C., “Operationalizing Public Diplomacy”, *Hand Book of Public Diplomacy*, Nancy Snow and Philip M. Taylor (Ed) New York, Routledge,2009

Arsan Rauf, “Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi”, *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:10,1995,ss. 89-96

Ateş Davud, “Uluslararası Politika”, Dora Yayınları, Bursa-2013, s.211Aksu Halil, *Bilginin Gücü: Yolculuk Devam Ediyor*, Pusula Yayıncılık, 2.Baskı, Şubat 2014

Aytürk Nihat, *Protokol Bilgisi*,3.Baskı,Nobel Yayınları,Ankara- 2012

Bal İdris, Güliz Sütçü, Murat Silinir, “Uluslararası Siyaset’in Aktörleri”, (ed: İdris Bal), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, Ankara-2006

Başlar Kemal, *Uluslararası Hukukta Hükmet Dışı Kuruluşlar Vestfalya-Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara-2005

Başlar Kemal,” Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşların Rol ve Etkinlikleri”, (ed: İdris Bal), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, 2006

Bat Mikail - Z. Beril Akıncı Vural, “Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Genel Çerçevesi”, *Dijital Panorama*, (ed: Z.Beril Akıncı Vural), Ütopya Yayınları, Ankara-2014

Bayar Fırat, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:XXXII, ss.25-34

Bilge A.Suat, *Milletlerarası Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:207-189, Sevinç Matbaası Ankara-1966

Bilgi Küpü,*NTV Yayınları*, Berlin-2008

Binark Mutlu, “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorunlar ve Yöntem Sorunu”, (der:Mutlu Binark), *Yeni Medya Çalışmaları*,2007

Birsel Cemil, *Devletler Hukuku*, 2. Baskı, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, İstanbul, 1940

Bozdağlıoğlu Yücel,Çınar Özen, “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4(Kış 2004),ss.59-79

Bozkurt Veysel, “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, (der:Veysel Bozkurt), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*,Alfa Yayınları, Bursa-2000

Bostancı Mehmet, *Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi*, Anahtar Kitaplar, İstanbul-2012

Bull Hedley, *The Anarcihal Society: A Study of Order in World Politics*, 2. Baskı, London, Mac Millan Press, 1995, ss163-166

Burckhardt Jacob, *İtalya'da Rönesans Kültürü*, (çev: Bekir Sıtkı Baykal), Maarif Basımevi, İstanbul 1957

Büyükbaş Hakkı, "Uluslararası Sistemde Ekonomi-Politika Etkileşimi", (ed: İdris Bal), *Değişen Dünya'da Uluslararası İlişkiler*, Lalezar Kitabevi, Ankara-2006

Cangöz İncilay, "Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya", (ed: N. Aysun Yüksel), *İletişim Bilgisi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007

Canlı Mustafa, *Siber Güvenlik*, Ankara, Siyasal ve Ekonomik Araştırma Merkezi (ASEM) Raporu, Nisan-2013

Cox Michael, *Sınırsız İnternet*, (çvr: Elif Kıral), Timaş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul-2011,

Cox Robert W. "Sosyal Kuvvetler, Devletler ve Dünya düzenleri: Uluslararası İlişkiler Teorisi Ötesinde", (der: Howard Williams-Moorhead Wright- Tony Evans), *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, 1996

Crowley David, Paul Heyer, *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*, (Çev: Berkay Ersöz), 2. Baskı, 2011

Çalış Şaban H., Erdem Özlük, Ender Kutlu, "INGOs: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları", (ed: Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, 2006

Çiftçi Hasan, *Her Yönüyle Siber Savaş*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara-2013

Çıldan Cihan, Mustafa Ertemiz, H. Kaan Timuçin, Evren Küçük, Duygu Albayrak, "Sosyal Medya'nın Politika Katılım ve Hareketlerdeki Rolü", *Akademik Bilişim 2012 Konferansı*, Uşak, 2012

Dağ Ahmet Emin, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, 2. Basım, Anka Yayınları, 2005

Davutoğlu Ahmet, *Stratejik Derinlik*, 78. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul-2012

Doğan Erhan, "Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtlar", (ed: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul-2012

Erdal Hamit, *Uluslararası İlişkiler Kavram ve Olaylar Sözlüğü*, Barış Kitap, Ankara 2012

Erdoğan İlker, "Dördüncü Güç Medya'dan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm mü Yaşanıyor?", *Selçuk İletişim Dergisi*, 8,1, 2013, ss:176-191

Erdoğan İrfan, *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler*, Erk Yayınları, Ankara-2006

Ergin Feridun, *Uluslararası Politika Stratejileri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Yayın No:3207, İstanbul

Erinç Yeldan, "Neoliberalizmin İdeolojik Bir söylemi Olarak Küreselleşme" ,(Der: A.H. Köse-F.Şensen- E.Yeldan), *İktisat Üzerine Yazılar I- Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul-2003

Erzen Meltem Ünal, "Kamu Diplomasisinin Kapsamı ve Geleceği", (ed. Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul-2012

Etzold Thomas H. *The Conduct of American Foreign Relations*, New York, A Division of Franklin Watts European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department, Autor: Péter Bajtai, *Shaping and Controlling Foreign Policy*, European Union, July-2015

Freund Julien, *Beşeri Bilim Teorileri*, Çev: Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu, 2. Baskı, 1997

Gali Butros Butros-,*Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Pecaemaking and Peace-Keeping*. A report of yhe secretary-general pursuant to the statement adopted by the summit meeting of the Security Council on January 31,1992, Birleşmiş Milletler, New York, 17 Haziran 1992

Giddens Antony, “Modernitenin Küreselleşmesi”, (ed: Kudret Bülbül), (çev:Kudret Bülbül), *Küreselleşme Okumaları*, 2006

Girgin Kemal, *Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı*, İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara, 1975

Glanz James -John Markoff, “Teknoloji Sansür Tanımıyor”, The New York Times, (Sabah Gazetesi), 19.06.2011

Gönlübol Mehmet,*UluslararasıPolitika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, 4.Baskı, Attila Kitabevi, Ankara-1993

Gönlübol Mehmet,*Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*,2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara-1968

Gözen Ramazan, *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları, İstanbul-2004

Gregory Timothy E. , *Bizans Tarihi*, (çev:Esra Ermert),Yapı Kredi Yayınları,İstanbul-2008

Grotius Hugo, *Savaş ve Barış Hukuku*, (çev: Seha L. Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 222-204, Ankara- 1967

Hamilton Keitha, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy:It's Evolution Theory and Administration*,Routledge, London and New York, 1995

Hasgüler Mehmet, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Nobel Yayınları, Ankara-2004

Hill Christopher, *The Changing Politics of Foreign Policy*, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2003

İlhan Suat “Türkiye’nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, Ankara 1993

İnalcık Halil, *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi*, İSAM Yayınları, İstanbul-2011

İskit Temel, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, 4.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul-2012

Işık Hüseyin, *Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye*, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/370, Ankara-2005,s.2-21

İşyar Ömer Göksel, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar, Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, Dora Yayınları, Bursa:2009

Kalın İbrahim, “İnce Güç ve Kamu Diplomasisi”,(ed: İbrahim Kalın), *Türkiye’de Dış Politika*, Meydan Yayıncılık, İstanbul-2011

Karabulut Burak, “Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21, 2016, ss 11-23

Karacasulu Nilüfer, “Dış Politika Nedir”, Edtr: Haydar Çakmak, *Türk Dış Politikası 1919-2008*, Barış Platin Kitap Ltd. Şti, Ankara

Karagül Soner, Muhammet Fatih Özkan, “Bilgi Teknolojileri ve Uluslararası İlişkilerdeki Fırsat-Tehdit Paradoksu”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*,2015 Cilt:X, Sayı:1,ss:115-127

Kennan George F., *Amerikan Diplomacy*, Expanded Edition, The Universty of Chicago Press, Chicago-1984

Keskin F.Betül, *Sosyal Medya'nın Etkisinde Ortadoğu'da Sivil İnisiyatif*, İlmek Yayınları, İstanbul-2013

Kissenger Henry,*Diplomasi*,(çev:İbrahim H.Kurt), 10.Baskı,İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-2011

Kocaoğlu Mehmet,*Uluslararası İlişkiler*, Ankara 1993, Kara Harp Okulu

Karabulut Bilal, *Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik*, Platin Yayınları, Ankara-2005

Koçak Orhan, *Bilgi Toplumu Sürecinde Çalışma Yaşamı:Dijital Teknolojiler Boyutuyla*, Ekin Basım Yayın Dağıtım 2011

Kotter John,"It all starts with a sence of urgency", info, 50(2), 1-11

Kurizaki Shuhei,*The Logis of Diplomacy in International Disputes*, Doctor of Philosophy in Political Science Universty of California,Los Angeles-2007

Landman Todd," Modeller, Mücadeleler ve İnsan Hakları Hareketlerinin Yeni Dinamik Yüzü" üzerine Andrew Edward Tchic tarafından yapılan söyleşi, *Analist Dergisi*, Mart 2014, Sayı:37, Yıl:3

Langlois Charles Victor, Charles Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, Çev:Galip ATAÇ,Türk Tarik Kurumu Basımevi,Ankara

LefebvreMaxime;*Amerikan Dış Politikası*; çev: Tuğrul Karabacak, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003

Macris Roy.C., *ForeignPolicy in World Politics*, New York 1962

McLuhan Marshall, *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*,(çev: Gül Çağalı Güven),Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı

Merriam-Webster'sCollegiate Dictionary, 11.Basım, Springfield, Massachusetts, Amerika

Moran Jonathan, "The Dinamics of Class Politics and National Economies in Globalization", *Capital and Class*, Vol:66, 1998

Morgenthau Hans J., *Uluslararası Politika-2* , (çev:Baskın Oran, Ünsal Oskay) ,İngilizce 4.Baskı, Ankara-1970

Mütercimler Erol, *Geleceği Yönetmek ve Kazanmak için Stratejik Düşünme*, Alfa Yayınları, 5.Basım 2011

Mütercimler Erol, *21.Yüzyıl ve Türkiye*, Güncel Yayıncılık, İkinci Basım, İstanbul 2000

Ohmae Kenichi, "Ulus Devletin Sonu", (çev:Zülfü Dicleli), (ed: Kudret Bülbül), *Küreselleşme Okumaları*, 2006

Oktay Emel G., "Nato'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisinin Artan Rolü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:34, Yaz 2012, ss. 125-149

Orhan Duygu Dersan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, Cilt 3, Sayı 1-2, ss: 17-29

Ostrogorsky George,*Bizans Devleti Tarihi*,(çev:Fikret Işıltan), 2.Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara-1986

Özçelik Sezai, "Önleyici Diplomasi Pratiği ve Teorisi",(der. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* ,Ekim 2012

Özdağ Muzaffer, *Türkiye ce Türk Dünyası Jeopolitiği*, Avrasta Bir Vakfı Yayınları, Ankara 2003

Özkan Abdullah, *21. Yüzyılın stratejik vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkanları*, TASAM, Stratejik Rapor No:70

Özkan Özgehan, "Sosyal Medya ve Kültürel Değerler", *Sosyal Medya ve Kültürel Değerler, Uluslararası Yeni Medya Yaklaşımlar Konferansı "Sosyal Medya ve Yeni Politikalar"*, 08-09 Mayıs 2014-Çanakkale

Patomaki Heikki, "Neoliberalism and the Global Financial Crisis", *New Political Science*, Vol 31, No:4, December 2009, ss:431-442

Pazarıcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, 5.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara-1998

Pehar Drazen, "Use of Ambiguities in Peace Agreements", DiploProjects, International Conference Presentetion, Mediterranean Academy of Diplomacy Studies, Malta

Pehlivan Oğuz Kaan, "Siber Güç Kapasitesi:Asimetrik Savaşın Parametreleri", *Analist Dergisi*, Ekim 2013, Sayı:32, Yıl:3

Polatçı Türkan, *Osmanlı Diplomasisinde Oryantalist Memurlar*, Akçağ Yayınları, 2013 Ankara

Potyemkin Vladimir, S. Bakruşin, A.Efimov, İ.Mintz, E. Kosminski, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt-1*, (çev:Attila Tokatlı), Evrensel Basım Yayın, İstanbul-2009

Potyemkin Vladimir, S. Bakruşin, A.Efimov, İ.Mintz, E. Kosminski, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt-4*, (çev:Attila Tokatlı) Evrensel Basım Yayın, Eylül-2009

Preventive Deadly Conflict:Final Report, Carnagie Commission On Preventing Deadly Conflict, New York, 1997

Ragget Tom, *Digital Engagement ib the Public Sector*, (çev: Ece Dünder, Zeynep Tuğba Sungur), Türk Kütüphaneciliği 26, 3(2012)

Random House Webster'sCollege Dictionary, Random House New York,

Reçber Kamuran, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora Yayınları,2011

Robertson Roland, "Globalization and Societal Modernization: A Note on Japan and Japanese Religion", *Sociological Analysis*, Issue:47, 1987

Rubinstein Ira, "Big Data End of privacy or a new begining?", *International Data Privacy*, 3 (2)

Sabine George, *Siyasal Düşünceler Tarihi 1.Cilt*,(çev:H. Rızatepe), Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını

Schönberger Victor Mayer-, Kenneth Cukier, *Büyük Veri:Yaşama, Çalışma ve Düşünme Şeklimizi Dönüştürecek Bir Devrim*, (çev:Banu Erol), Paloma Yayınevi, 2013

Sanberk Özdem, "Kamoyu Demokrasisi", *Analist Dergisi*,Ocak 2015, yıl:4, Sayı:47

Sancar Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*,Beta Yayınları, İstanbul-2012

Sander Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 19.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara-2010

Sander Oral, "20.yüzyıl Tarihinin Temel Özellikleri", Seha L. Meray'a Armağan Cilt:II, A.Ü S.B.F Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi Ankara 1982

Sander Oral, *Siyasi Tarih:İlkçağlardan 1918'e*, 8.Baskı,İmge Kitapevi, Ankara

Sav Ergun, *Diplomaturka*, Bilgi Yayınevi, Kasım 2000 Ankara

Serdar İskender, “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”, *The Journal of Europe –Middle East Social Science Studies*, July 2015, Vol:1, Issue:1, ss:14-38

Siber Terörizm Raporu, Tasam, s. 5-6,
http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/siber_terror_639c0ad9-f639-4c64-9220-3bbc07f81993.pdf (e.t. 30.06.2015)

Soysal Mümtaz, “Dış Politika ve Parlamento”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, No: 183-165, Sevinç Matbaası, Ankara-1964

Sönmezoğlu Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, 5.Baskı

Sönmezoğlu Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Dördüncü Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul-2005

Stein Artur, “Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World”; David Baldwin, (der.), Neorealism and Neoliberalism,; Charles Lipson, “International Cooperation in Economic and Security Affairs”, David A. Baldwin (der.), Neorealism and Neoliberalism

Sümer Gültekin, “Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı:23,2010, ss.73-98

Şaf Mehmet Yaşar, *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörünün Makroekonomik Etkileri: Uluslararası karşılaştırma ve Türkiye Değerlendirmesi Uzmanlık Tezi*, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı Ocak 2015, Yayın No:2918

Şener Bülent, *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*, Barış Kitap, Ankara-2013

Şimşir Bilal N., *Lozan Telgrafları-1(1922-1923)* , Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara-1990

Tayfur M. Fatih, “Devletler ve Piyasalar”, Devlet ve Ötesi, (der: Atila Eralp), *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim yayınları, İstanbul-2005

TiedmanAnna, *Branding America: An Examination of U.S. Policy Effort After September 11,2011*, Master Thesis, Advisor: Prof. Dr. Caroly Gideon, Medford, Tufts Universty the Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005

Timisi Nilüfer, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Dost Kitapevi, 2003

Tuncer Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 4.Baskı, ÜmitYayıncılık,Ankara 2009

Tuncer Hüner, *Diplomasinin Evrimi*, Kaynak Yayınları,İstanbul-2009

Tuncer Hüner, *Küresel Diplomasi*, Ümit Yayıncılık,2006,Ankara

Türkiye Bilişim Ansiklopedisi, Baş editörler: Tuncer Ören, Tuncer Üney, Rifat Çölkesen

Ülman Haluk,”Dünya Nereye Gidiyor”,*Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, (der: Sebahattin Şen), Bağlam Yayınları:İstanbul 1992

Vural Z.Beril Akıncı ve Mikail Bat, “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya:Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, *Journal of Yasar Universty*, s. 3354, http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/3_BVural_MBat.pdf (e.t 21.06.2015)

Yeşilorman Mehtap, Firdevs Koç, “Bilgi Toplumunun Teknolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:24, Sayı:1, ss:117-133

Yılmaz Sait, *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul-2007

Yıldırım Sema Becerikli, *Uluslararası Halkla İlişkiler*, Nobel Yayın Dağıtım, Eylül 2005

Yılmaz Hayri Fehmi, Şahsa Yazılı Tablet, Torak Zarfın İçinde, NTV Tarih, Ocak 2011, Sayı:24

Waley Daniel, Trevor Dean, *İtalyan Şehir Cumhuriyetleri*, (çev:Hamit Çalışkan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-2014

İnternet Kaynakları

<http://www.hurriyet.com.tr/rusya-ya-pes-etmeyen-siber-dusman-12281330> (e.t 20.12.2015)

http://www.ntv.com.tr/dunya/iside-karsi-siber-tim%2cVM2i_lu4aki4Hv5RmTMS-Q (e.t 18.04.2016)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131126_kosova_sosyal_medya (e.t 18.04.2016)

<http://bnr.bg/tr/post/100603743> (e.t 18.04.2016)

<http://aa.com.tr/tr/turkiye/twitterda-weloveerdogan-kampanyasi-/546045> (e.t 19.04.2016)

<http://www.cnnturk.com/dunya/erdogani-protesto-edenlerle-sevgi-gosterisinde-bulunanlar-kufurlesti> (e.t 19.04.2016)

<https://www.facebook.com/amerikaninsesi/videos> (e.t 19.04.2016)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140404_kuba_abd.shtml (e.t 02.07.2015)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140404_kuba_abd.shtml (e.t 02.07.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-kubada-gizlice-civildamis> (e.t 03.07.2015)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150131_ingiliz_ordusu_sosyal_medya (e.t 03.07.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/tskdan-sosyal-medya-acilimi> (03.07.2015)

Gartner Scott Sigmund, "Why do Russia and Iran Have More Cyber Commandos Than the USA?", http://www.huffingtonpost.com/scott-sigmund-gartner/why-do-russia-and-iran-ha_b_6289580.html?utm_hp_ref=cybersecurity (e.t 20.12.2015)

http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-vizesi-icin-sosyal-medya-kriteri,XTv0igNTxEWyUVyX_KiQw (e.t 20.12.2015)

<http://www.dw.com/tr/siyaset-d%C3%BCnyas%C4%B1-twitterda/a-16125976> (e.t 30.06.2015)

<http://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2015/> (e.t 30.06.1015)

<https://twitter.com/POTUS> (e.t 17.04.2016)

<https://www.facebook.com/barackobama> (e.t 17.04.2016)

<http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/total/united-states/page-1-2/> (e.t 17.04.2016)

<http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/detail/6815841748-barack-obama> (e.t 17.04.2016)

<http://www.socialbakers.com/statistics/facebook/pages/detail/344704883576-recep-tayyip-erdo-an> (e.t 17.04.2016)

<https://www.whitehouse.gov/engage/social-hub> (e.t 18.04.2016)

<http://www.state.gov/> (e.t 18.04.2016)

<https://www.parliament.uk/> (e.t 18.04.2016)

<https://www.tbmm.gov.tr/iletisim.htm> (e.t 18.04.2016)

<http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (e.t 20.04.2016)

<http://digital.diplomacy.live/ranking-and-rating/> (e.t 18.04.2016)

<https://www.futurelearn.com/> (e.t 30.06.2015)

<https://www.facebook.com/britishcouncil> (e.t 30.06.2015)

<https://www.facebook.com/BritishCouncilTurkey> (e.t. 30.06.2015)

http://www.britishcouncil.org.tr/graysonperry/competition?WT.mc_id=GPComp_FB (e.t 30.06.2015)

<https://www.facebook.com/yurtdisiturkler/?fref=ts> (e.t 18.04.2016)

<https://www.facebook.com/TikaTurkey/?fref=ts> (e.t 18.04.2016)

http://www.dha.com.tr/yasak-cinde-de-sokmemis_628951.html (e.t 30.06.2015)

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18859506.asp> (e.t 30.06.2015)

http://www.ntv.com.tr/teknoloji/devletisosyal-medyada-savunacak-gencler-araniyor,x7Tqq1C2g0eZ6w_39HP6ug (e.t 30.06.2015)

http://www.radikal.com.tr/dunya/turkiye_dijital_diplomaside_emekliyor-1081387 (e.t 30.06.2015)

<https://tr-tr.facebook.com/IsraelinTurkey> (e.t 30.06.2015)

<http://israilblogu.com/> (e.t 30.06.2015)

<http://iran.usembassy.gov/> (e.t 30.06.2015)

<http://www.mfa.gov.tr/altinci-buyukelciler-konferansi-sona-erdi.tr.mfa> (e.t 17.04.2016)

Riedel Norbert, "Dijital Çağda Diplomasi(söyleşi)", Söyleşi:Janet Schayan,
<https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/almanya-avrupa/dijital-cagda-diplomasi> (e.t
29.06.2015)

Alec Ross'un Sosyal Medya ve Dış Politika Görüşleri-1, çer: Gökhan Yücel,
<http://www.yenidiplomasi.com/2012/01/alec-rossn-sosyal-medya-ve-ds-politika.html> (e.t
29.06.2015)

https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_diplomacy (e.t 30.06.2015)

<http://www.setav.org.tr/internet-caginda-kamu-diplomasisi/etkinlikler/18259> (e.t
18.04.2016)

[http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.555218fae2be5
3.91627940](http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.555218fae2be53.91627940)(e.t 12.05.2015)

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>
E.T (e.t29.05.2015)

<http://www.gcmforex.com/egitim/forex-piyasasina-giris/> (e.t: 09.06.2015)

[https://www.facebook.com/WhiteHouse/photos/a.158628314237.115142.63811549237/10
154299403139238/?type=3&theater](https://www.facebook.com/WhiteHouse/photos/a.158628314237.115142.63811549237/10154299403139238/?type=3&theater) (e.t 19.04.2016)

<http://diab.mfa.gov.tr/tr/disnet-disisleri-bilgi-sistemi/> (e.t 16.04.2016)

<https://diplomatic.mfa.gov.tr/Home.aspx> (e.t 16.04.2016)

<https://www.konsolosluk.gov.tr/ekonsolosluk/> (e.t. 16.04.2016)

<https://www.evisa.gov.tr/tr/> (e.t 16.04.2016)

<http://www.mfa.gov.tr/bilisim-uygulamalari.tr.mfa> (E.t 16.04.2016)

Nye Joseph, “Get Smart Combining Hard and Soft Power”,
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart> ,(e.t 23.06.2015)

Koru Naci, Postacı:Kuruma Özel Sosyal İletişim Ağı,
<http://nkoru.blogspot.com.tr/2015/11/postac-kuruma-ozel-sosyal-iletisim-ag.html> (e.t
16.04.2016)

<http://wearesocial.net/blog/2015/01/digital-social-mobile-worldwide-2015/> (e.t
28.06.2015)

<http://pennystocks.la/internet-in-real-time/> (e.t 29.06.2015).

<http://www.internetlvestats.com/> , (13.04,2016)

<http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/facebookun-az-bilinen-ozellikleri,M1bOt5Gy8EqIPKVLadxYfQ/jEUQ90-lwEmu35M5qJgd1g> (e.t. 14.04.2016)

<http://www.alexa.com/topsites> (e.t 17.04.2016)

Venugopal Rajesh, “Neoliberalism as Concept”, London School of Economics and Society,
<http://personal.lse.ac.uk/venugopr/venugopal2014augneoliberalism.pdf> (10.10.2015)

Rende Mithat, Müzakerecinin Temel Nitelik ve Meziyetleri, <http://diab.mfa.gov.tr/tr/muzakerecinin-temel-nitelik-ve-meziyetleri/> (Video: 1.27), e.t 10.10.2015

<http://www.internetlvestats.com/> (e.t 16.04.2016)

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/55696.asp> (e.t: 19.06.2015)

<http://www.internetlvestats.com/internet-users/> (e.t 13.04.2016)

<http://www.internetlvestats.com/internet-users/> (e.t 13.04.2016)

<http://www.internetlvestats.com/watch/>(e.t.13.04.2016)

<http://www.ntv.com.tr/turkiye/bir-yilda-5-zettabayt-veri-depolayacak,bMCR1naMc06FLIUhnspMxg> (18.04.2016)

<http://www.haberturk.com/dunya/haber/850817-tum-bilgilerimiz-abd-gizli-servisinin-elinde> (e.t 18.04.2016)

<https://cybermap.kaspersky.com/> (e.t 16.04.2016)

<http://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Bilgi-Teknolojileri>, e.t 12.04.2016

Zelan Zeynep, Dijital Dünya, Sosyal Medya ve Fikri Haklar, Türkiye’de İnternet Konferansları Bildirisi, <http://inet-tr.org.tr/inetconf19/bildiri/91.pdf> ,(e.t 11.04.2016)

Demir Vedat, “Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Komşu Ülkelerle İlişkilerine Katkısı”, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiyeninkomsulari.pdf> (e.t. 26.06.2015)

Kalın İbrahim, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi” , <http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> (e.t 26.06.2015)

Kalın İbrahim, “Türkiye’nin İnce Gücü”,
http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/01/23/turkiyenin_ince_gucu
(e.t:27.06.2015)

Kalın İbrahim, “Türkiye’nin İnce Gücü”,
<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11330&q=turkiye-nin-ince-gucu>
(e.t. 27.06.2015)

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>
(e.t.29.05.2015)

Alden Christopher, ForeignPolicyAnalysis,Universty of London, 2011, s.11
http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ir2137_ch1-3.pdf (e.t 29.06.2015)

Fırat Purtaş, Diplomasi’nin Dönüşümü ve Kültürel Diplomasi,
<http://mekam.org/mekam/diplomasinin-donusumu-ve-kulturel-diplomasi> (e.t
01.06.2016)

Sait Yılmaz, Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye,
<http://ees2.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-eylul-09.pdf>
(01.06.2016)

